

صلى الله عليه وسلم

دانشکده : تربیت بدنی و علوم ورزشی
گروه: تربیت بدنی و علوم ورزشی
گرایش مدیریت و برنامه ریزی ورزشی

عنوان

بررسی سرمایه اجتماعی داوطلبان و غیرداوطلبان در انجمن‌های ورزشی دانشگاه‌ها

امیر اکبری

استاد راهنما
دکتر رضا اندام

استاد مشاور
دکتر رحیمه مهدی‌زاده

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

شهریور ۹۲

دانشگاه شاهرود

دانشکده : تربیت بدنی و علوم ورزشی

گروه: تربیت بدنی و علوم ورزشی

گرایش مدیریت و برنامه ریزی ورزشی

پایان نامه کارشناسی ارشد آقای / خانم امیر اکبری

تحت عنوان: بررسی سرمایه اجتماعی داوطلبان و غیرداوطلبان در انجمن‌های ورزشی دانشگاه‌ها

در تاریخ ..... توسط کمیته تخصصی زیر جهت اخذ مدرک کارشناسی ارشد تربیت بدنی و علوم ورزشی مورد ارزیابی و با درجه ..... مورد پذیرش قرار گرفت.

امضاء	اساتید مشاور	امضاء	اساتید راهنما
	نام و نام خانوادگی : دکتر رحیمه مهدی زاده		نام و نام خانوادگی : دکتر رضا اندام
	نام و نام خانوادگی :		نام و نام خانوادگی :

امضاء	نماینده تحصیلات تکمیلی	امضاء	اساتید داور
	نام و نام خانوادگی :		نام و نام خانوادگی : دکتر حسن بحر العلوم
			نام و نام خانوادگی : دکتر علی یونسیان
			نام و نام خانوادگی :
			نام و نام خانوادگی :

تقدیم به...

پدر و مادر مهربانم

آنان که هر طپش قلبشان برایم آهنگ زندگی می‌نوازد

و

همسر عزیزم

که همیشه مشوق و پشتیبانم بوده است

تقدیر و تشکر...

بدینوسیله مراتب سپاس و قدر دانی خود را خدمت اساتید بزرگوار جناب آقای دکتر رضا اندام و سرکار خانم دکتر رحیمه مهدی‌زاده به خاطر حسن تدبیر، حمایت، صبر و دانایی‌شان و فراهم آوردن همه امکاناتی که برای انجام این پایان نامه به آن نیاز داشتم، ابراز می‌دارم.

از کلیه مدیران، کارشناسان و دانشجویان دانشگاه‌هایی که در تسهیل و تکمیل و ارسال پرسشنامه تحقیق حاضر همواره اینجانب را مورد لطف و عنایت خود قرار دادند، تشکر و سپاسگزاری می‌نمایم.

تعهد نامه

اینجانب **امیر اکبری** دانشجوی دوره کارشناسی ارشد رشته تربیت بدنی و علوم ورزشی دانشکده مهندسی صنایع و مدیریت/تربیت بدنی و علوم ورزشی دانشگاه صنعتی شاهرود نویسنده پایان نامه **بررسی سرمایه اجتماعی داوطلبان و غیر داوطلبان در انجمن های ورزشی دانشگاه ها** تحت راهنمایی **دکتر رضا اندام** متعهد می شوم.

- تحقیقات در این پایان نامه توسط اینجانب انجام شده است و از صحت و اصالت برخوردار است.
- در استفاده از نتایج پژوهشهای محققان دیگر به مرجع مورد استفاده استناد شده است.
- مطالب مندرج در پایان نامه تاکنون توسط خود یا فرد دیگری برای دریافت هیچ نوع مدرک یا امتیازی در هیچ جا ارائه نشده است.
- کلیه حقوق معنوی این اثر متعلق به دانشگاه صنعتی شاهرود می باشد و مقالات مستخرج با نام « دانشگاه صنعتی شاهرود » و یا « Shahrood University » به چاپ خواهد رسید.
- حقوق معنوی تمام افرادی که در به دست آمدن نتایج اصلی پایان نامه تأثیرگذار بوده اند در مقالات مستخرج از پایان نامه رعایت می گردد.
- در کلیه مراحل انجام این پایان نامه ، در مواردی که از موجود زنده (یا بافتهای آنها) استفاده شده است ضوابط و اصول اخلاقی رعایت شده است.
- در کلیه مراحل انجام این پایان نامه، در مواردی که به حوزه اطلاعات شخصی افراد دسترسی یافته یا استفاده شده است اصل رازداری ، ضوابط و اصول اخلاق انسانی رعایت شده است .

تاریخ

امضای دانشجو

مالکیت نتایج و حق نشر

- کلیه حقوق معنوی این اثر و محصولات آن (مقالات مستخرج، کتاب، برنامه های رایانه ای، نرم افزار ها و تجهیزات ساخته شده است) متعلق به دانشگاه شاهرود می باشد. این مطلب باید به نحو مقتضی در تولیدات علمی مربوطه ذکر شود.
- استفاده از اطلاعات و نتایج موجود در پایان نامه بدون ذکر مرجع مجاز نمی باشد.

* متن این صفحه نیز باید در ابتدای نسخه های تکثیر شده پایان نامه وجود داشته باشد .

بررسی سرمایه اجتماعی داوطلبان و غیر داوطلبان در انجمن‌های ورزشی دانشگاه‌ها

امیر اکبری

چکیده

هدف از انجام پژوهش حاضر، بررسی سرمایه اجتماعی داوطلبان و غیر داوطلبان در انجمن‌های ورزشی دانشگاه‌ها با روش تحلیل عاملی اکتشافی بود. روش تحقیق توصیفی-همبستگی بود که به صورت پیمایشی انجام شد. جامعه آماری تحقیق حاضر را دانشجویان غیر داوطلب و داوطلب عضو انجمن‌های ورزشی دانشگاه‌های ایران تشکیل می‌دادند که بر اساس روش نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی، ۵۲۰ نفر (۲۶۰ نفر داوطلب و ۲۶۰ نفر غیر داوطلب) از ۱۰ دانشگاه کشور به عنوان نمونه آماری تحقیق انتخاب شدند. ابزار جمع‌آوری اطلاعات، پرسش‌نامه محقق‌ساخته‌ای بود که روایی صوری و محتوایی آن توسط گروهی از صاحب‌نظران مورد بررسی و تأیید قرار گرفت. برای محاسبه پایایی ابزار از روش آلفای کرونباخ استفاده شد ($\alpha=0/88$). سپس برای شناسایی مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی و روایی ساختاری عوامل و ابزار تحقیق از روش تحلیل عاملی اکتشافی با چرخش واریماکس استفاده گردید. براین اساس ۲۶ متغیر در هفت عامل طبقه‌بندی شدند. نتایج نشان داد، اعتماد با میانگین $(0/71 \pm 3/62)$ و $(0/68 \pm 3/45)$ با اهمیت‌ترین عامل و مشارکت و کار تیمی با میانگین $(0/7 \pm 3/41)$ و $(0/67 \pm 2/94)$ کم‌اهمیت‌ترین عامل بود. عامل‌های بدست آمده در این پژوهش بر اساس معیارهای ذیل تعیین گردید: الف) شناخت اولیه تعداد عامل‌ها بر اساس مرور مقالات، ب) انتخاب عامل‌ها بر اساس مقادیر ویژه بیشتر از ۱، ج) بررسی بصری بر اساس آزمون اسکری، د) استفاده از معیار توصیف واریانس و ه) قابلیت درک عامل‌های اکتباس شده. عامل‌های شناسایی شده ۷۷/۳۴ و ۸۰/۳۱ درصد واریانس را نشان می‌دادند و تحت عناوین "مشارکت و کار تیمی، تعهد، کمک و همیاری، اعتماد، هویت، اطلاعات و آگاهی، توانمندسازی و آموزش" نامگذاری شدند. این پژوهش پیشنهاد می‌کند که سازمان‌های ورزشی در هنگام جذب و به‌کارگیری نیروهای داوطلب جهت فعالیت در عرصه ورزش کشور به شاخص سرمایه اجتماعی و عامل‌های مرتبط با آن، خصوصاً عامل اعتماد که نقش تعیین‌کننده‌ای را دارا می‌باشد، توجه خاص نمایند.

واژگان کلیدی: سرمایه اجتماعی - اعتماد - داوطلبی - مشارکت - دانشگاه‌ها - دانشجویان

مقالات مستخرج از پایان نامه

*****

شناسایی مؤلفه های سرمایه اجتماعی داوطلبان در انجمن های ورزشی دانشگاهها
پژوهش های فیزیولوژی و مدیریت در ورزش (دانشگاه تهران – انتشارات جهاد دانشگاهی) ۱۳۹۲

مقایسه سرمایه اجتماعی داوطلبان و غیر داوطلبان در انجمن های ورزشی دانشگاهها
اولین کنفرانس ملی توسعه ورزشی نیاز نسل فردا. ۱۳۹۲ دانشگاه تهران (پوستر)

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
م.....	فهرست جدول ها.....
ن.....	فهرست شکل ها.....
ن.....	فهرست پیوست ها.....
ز.....	چکیده فارسی.....

فصل اول: طرح تحقیق

۲.....	مقدمه.....
۴.....	۱-۱ بیان مسئله.....
۸.....	۱-۲ ضرورت و اهمیت انجام تحقیق.....
۱۰.....	۱-۳ اهداف تحقیق.....
۱۱.....	۱-۴ فرضیه ها و سوالات تحقیق.....
۱۲.....	۱-۵ محدودیت های پژوهش.....
۱۲.....	۱-۶ پیش فرض های تحقیق.....
۱۳.....	۱-۷ تعریف واژه ها و اصطلاحات تحقیق.....

فصل دوم: مبانی نظری و پیشینه تحقیق

۱۶.....	مقدمه.....
۱۶.....	۲-۱ سرمایه اجتماعی.....
۱۷.....	۲-۲ سرمایه.....
۱۸.....	۲-۳ شکل های گوناگون سرمایه.....
۱۹.....	۲-۴ مفهوم سرمایه اجتماعی.....
۲۰.....	۲-۵ تکوین سرمایه اجتماعی.....
۲۱.....	۲-۶ تفاوت منابع و نتایج سرمایه اجتماعی.....
۲۲.....	۲-۷ ویژگی های کلیدی سرمایه اجتماعی.....
۲۲.....	۲-۷-۱ مصرف کمتر، استهلاک بیشتر.....
۲۳.....	۲-۷-۲ اصل حداقل لازم، دو نفر.....
۲۳.....	۲-۷-۳ ماهیت حاوی منفعت.....
۲۳.....	۲-۷-۴ نداشتن هزینه.....
۲۳.....	۲-۸ طبقه بندی سرمایه اجتماعی.....

۲۴	..... ۱-۸-۲) سطح خرد
۲۴	..... ۲-۸-۲) سطح گروهی یا میانه
۲۴	..... ۳-۸-۲) سطح اجتماعی یا کلان
۲۴	..... ۹-۲) ابعاد سرمایه اجتماعی
۲۵	..... ۱-۹-۲) پیوند عینی میان افراد
۲۵	..... ۹-۹-۲) پیوند ذهنی میان افراد:
۲۶	..... ۱۰-۲) نظریه پردازان و نظریات اصلی سرمایه اجتماعی
۲۶	..... ۱-۱۰-۲) بورديو
۲۸	..... ۲-۱۰-۲) نان لین
۲۹	..... ۳-۱۰-۲) جیمز کلمن
۳۵	..... ۴-۱۰-۲) رابرت پاتنام
۳۹	..... ۵-۱۰-۲) همکاری داوطلبانه
۴۳	..... ۶-۱۰-۲) سرمایه اجتماعی و جامعه شهری
۴۵	..... ۷-۱۰-۲) فرانسیس فوکویاما
۴۶	..... ۸-۱۰-۲) اعتماد اجتماعی
۴۹	..... ۹-۱۰-۲) مشارکت ورزشی و سرمایه اجتماعی
۵۰	..... ۱۰-۱۰-۲) دیوید سیلز
۵۱	..... ۱۱-۱۰-۲) کلندرمن
۵۲	..... ۱۲-۱۰-۲) گائوتری
۵۴	..... ۱۱-۲) تعریف داوطلبی
۵۷	..... ۱۲-۲) نیاز به خدمات داوطلبانه
۶۰	..... ۱۳-۲) سازمان های داوطلب
۶۱	..... ۱-۱۳-۲) سازمان های سودمند - مولد برای اعضا
۶۱	..... ۲-۱۳-۲) سازمان های سودمند - مولد برای دیگران
۶۲	..... ۳-۱۳-۲) سازمان های مبتنی بر عملکرد
۶۲	..... ۴-۱۳-۲) سازمان های مبتنی بر معاشرت پذیری
۶۳	..... ۱۵-۱۳-۲) سازمان های مبتنی بر مذهب و ایدئولوژی
۶۵	..... ۱۴-۲) برخی از تحقیقات داخلی پیرامون سرمایه اجتماعی
۶۸	..... ۱۵-۲) برخی از تحقیقات خارجی انجام گرفته پیرامون سرمایه اجتماعی
۷۱	..... ۱۶-۲) جمع بندی

فصل سوم: روش شناسی تحقیق

مقدمه.....	۷۶
۱-۳ روش تحقیق.....	۷۶
۲-۳ جامعه و نمونه های تحقیق.....	۷۷
۳-۳ ابزار تحقیق.....	۷۷
۴-۳ روش جمع آوری اطلاعات.....	۷۸
۵-۳ روش تجزیه و تحلیل داده های تحقیق.....	۷۸
۶-۳ تحلیل عاملی، روشی برای تایید روایی سوالات پرسشنامه.....	۷۹

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل یافته های تحقیق

مقدمه.....	۸۲
۱-۴ نتایج مربوط به سرمایه اجتماعی داوطلبان عضو انجمن های ورزشی.....	۸۲
۱-۱-۴ توصیف ویژگی های جمعیت شناختی.....	۸۲
۲-۱-۴ تحلیل عاملی سرمایه اجتماعی داوطلبان عضو انجمن های ورزشی.....	۸۳
۱-۲-۱-۴ عامل مشارکت و کار تیمی.....	۸۴
۲-۲-۱-۴ عامل تعهد.....	۸۵
۳-۲-۱-۴ عامل کمک و همیاری.....	۸۵
۴-۲-۱-۴ عامل اعتماد.....	۸۶
۵-۲-۱-۴ عامل هویت.....	۸۶
۶-۲-۱-۴ عامل اطلاعات و آگاهی.....	۸۷
۷-۲-۱-۴ عامل توانمند سازی و آموزش.....	۸۷
۳-۱-۴ گویه های خارج شده از تحلیل عاملی.....	۸۸
۴-۱-۴ میزان اهمیت گویه ها و عوامل.....	۸۹
۵-۱-۴ پایایی عوامل سرمایه اجتماعی.....	۹۰
۶-۱-۴ شناسایی گویه های پرسشنامه بر اساس تحلیل عاملی.....	۹۰
۲-۴ نتایج مربوط به سرمایه اجتماعی غیر داوطلبان عضو انجمن های ورزشی.....	۹۲
۱-۲-۴ توصیف ویژگی های جمعیت شناختی.....	۹۲
۲-۲-۴ تحلیل عاملی سرمایه اجتماعی غیر داوطلبان عضو انجمن های ورزشی.....	۹۳
۱-۲-۲-۴ عامل مشارکت و کار تیمی.....	۹۴
۲-۲-۲-۴ عامل تعهد.....	۹۴

۹۵	..... عامل کمک و همیاری (۳-۲-۲-۴)
۹۵	..... عامل اعتماد (۴-۲-۲-۴)
۹۵	..... عامل هویت (۵-۲-۲-۴)
۹۶	..... عامل اطلاعات و آگاهی (۶-۲-۲-۴)
۹۶	..... عامل توانمند سازی و آموزش (۷-۲-۲-۴)
۹۷	..... گویه های خارج شده از تحلیل عاملی (۳-۲-۴)
۹۸	..... میزان اهمیت گویه ها و عوامل (۴-۲-۴)
۹۹	..... پایایی عوامل سرمایه اجتماعی (۵-۲-۴)
۱۰۰	..... شناسایی گویه های پرسشنامه بر اساس تحلیل عاملی (۶-۲-۴)
۱۰۱	..... آزمون کولموگروف- اسمیرنف (۳-۴)
۱۰۱	..... مقایسه ابعاد سرمایه اجتماعی در بین دختران و پسران داوطلب و غیر داوطلب (۴-۴)
۱۰۵	..... مقایسه وضعیت سرمایه اجتماعی در بین داوطلبان و غیر داوطلبان (۵-۴)

فصل پنجم: بحث و نتیجه گیری

۱۰۸	..... مقدمه
۱۰۸	..... (۱-۵) خلاصه تحقیق
۱۱۶	..... (۲-۵) بحث و بررسی
۱۱۶	..... (۱-۲-۵) عوامل اکتشافی سرمایه اجتماعی داوطلبان و غیر داوطلبان
۱۱۷	..... (۱-۱-۲-۵) عامل مشارکت و کار تیمی
۱۱۸	..... (۲-۱-۲-۵) عامل تعهد
۱۱۸	..... (۳-۱-۲-۵) عامل کمک و همیاری
۱۱۹	..... (۴-۱-۲-۵) عامل اعتماد
۱۲۰	..... (۵-۱-۲-۵) عامل هویت
۱۲۰	..... (۶-۱-۲-۵) عامل اطلاعات و آگاهی
۱۲۱	..... (۷-۱-۲-۵) عامل توانمند سازی و آموزش
۱۲۲	..... (۳-۵) مقایسه ابعاد سرمایه اجتماعی در بین داوطلبان و غیر داوطلبان به تفکیک جنسیت
۱۲۳	..... (۴-۵) مقایسه وضعیت سرمایه اجتماعی داوطلبان و غیر داوطلبان
۱۲۴	..... (۵-۵) پیشنهاد ها
۱۲۴	..... (۱-۵-۵) پیشنهاد های کاربردی
۱۲۶	..... (۲-۵-۵) پیشنهاد های پژوهشی
۱۲۷	..... پیوست ها

منابع و مأخذ..... ۱۳۱

فهرست جدول‌ها

- جدول ۱-۲) سرمایه اجتماعی و ارتباط بین ابعاد آن (Paxton، ۱۹۹۹)..... ۲۵
- جدول ۲-۲) رابطه بین سرمایه اجتماعی و تساهل..... ۳۸
- جدول ۳-۲) مقایسه دیدگاه های نظری اعتماد اجتماعی..... ۴۸
- جدول ۴-۲) ابعاد تعاریف داوطلب..... ۵۶
- جدول ۵-۲) دسته بندی انجمن های داوطلبانه حمایتی در ایران..... ۵۸
- جدول ۶-۲) تعاریف ، اهداف، سطح تحلیل و منافع حاصل از سرمایه اجتماعی..... ۷۳
- جدول ۱-۴) ویژگیهای جمعیت شناختی داوطلبان..... ۸۳
- جدول ۲-۴) شاخص کفایت نمونه گیری و ضریب بارتلت در تحلیل عاملی..... ۸۳
- جدول ۳-۴) عامل مشارکت و کار تیمی به همراه متغیرهای سازنده و بارهای عاملی
متناظر..... ۸۵
- جدول ۴-۴) عامل تعهد به همراه متغیرهای سازنده و بارهای عاملی متناظر..... ۸۵
- جدول ۵-۴) عامل کمک و همیاری به همراه متغیر های سازنده و بارهای عاملی متناظر..... ۸۶
- جدول ۶-۴) عامل اعتماد به همراه متغیرهای سازنده و بارهای عاملی متناظر..... ۸۶
- جدول ۷-۴) عامل هویت به همراه متغیرهای سازنده و بارهای عاملی متناظر..... ۸۷
- جدول ۸-۴) عامل اطلاعات و آگاهی به همراه متغیرهای سازنده و بارهای عاملی متناظر..... ۸۷
- جدول ۹-۴) عامل توانمند سازی و آموزش به همراه متغیرهای سازنده و بارهای عاملی متناظر..... ۸۷
- جدول ۴-۱۰) گویه های خارج شده از تحلیل عاملی پرسشنامه داوطلبان..... ۸۸
- جدول ۴-۱۱) فهرست با اهمیت ترین و کم اهمیت ترین متغیرهای تبیین کننده سرمایه اجتماعی داوطلبان..... ۸۹
- جدول ۴-۱۲) فهرست با اهمیت ترین و کم اهمیت ترین عوامل تبیین کننده سرمایه اجتماعی داوطلبان..... ۸۹
- جدول ۴-۱۳) پایایی عوامل سرمایه اجتماعی داوطلبان..... ۹۰
- جدول ۴-۱۴) تحلیل عاملی مولفه‌های اصلی..... ۹۱
- جدول ۴-۱۵) ویژگیهای جمعیت شناختی غیرداوطلبان..... ۹۲
- جدول ۴-۱۶) عامل مشارکت و کار تیمی به همراه متغیرهای سازنده و بارهای عاملی متناظر..... ۹۴
- جدول ۴-۱۷) عامل تعهد به همراه متغیرهای سازنده و بارهای عاملی متناظر..... ۹۴
- جدول ۴-۱۸) عامل کمک و همیاری به همراه متغیر های سازنده و بارهای عاملی متناظر..... ۹۵
- جدول ۴-۱۹) عامل اعتماد به همراه متغیرهای سازنده و بارهای عاملی متناظر..... ۹۵

- جدول ۴- ۲۰) عامل هویت به همراه متغیرهای سازنده و بارهای عاملی متناظر..... ۹۶
- جدول ۴- ۲۱) عامل اطلاعات و آگاهی به همراه متغیرهای سازنده و بارهای عاملی متناظر..... ۹۶
- جدول ۴- ۲۲) عامل توانمند سازی و آموزش به همراه متغیرهای سازنده و بارهای عاملی متناظر..... ۹۶
- جدول ۴- ۲۳) فهرست سؤالات خارج شده از تحلیل عاملی..... ۹۷
- جدول ۴- ۲۴) فهرست با اهمیت ترین و کم اهمیت ترین متغیرهای تبیین کننده سرمایه اجتماعی غیرداوطلبان.. ۹۸
- جدول ۴- ۲۵) فهرست با اهمیت ترین و کم اهمیت ترین عوامل تبیین کننده سرمایه اجتماعی غیرداوطلبان..... ۹۹
- جدول ۴- ۲۶) پایایی عوامل سرمایه اجتماعی غیرداوطلبان..... ۹۹
- جدول ۴- ۲۷) تحلیل عاملی مولفه‌های اصلی..... ۱۰۰
- جدول ۴- ۲۸) نتایج آزمون کولموگروف-اسمیرنوف..... ۱۰۱
- جدول ۴- ۲۹) مقایسه ابعاد سرمایه اجتماعی در بین داوطلبان دختر و پسر..... ۱۰۳
- جدول ۴- ۳۰) مقایسه ابعاد سرمایه اجتماعی در بین دختران و پسران غیر داوطلب..... ۱۰۴
- جدول ۴- ۳۱) مقایسه ابعاد سرمایه اجتماعی داوطلبان و غیر داوطلبان..... ۱۰۵

فهرست شکل‌ها

- شکل ۲- ۱) انواع سازمان های داوطلبی از دیدگاه پالیسی و جاکوبسن..... ۶۴
- شکل ۴- ۱) نمودار اسکری جهت شناسایی تعداد عاملهای استخراج شده..... ۸۴
- شکل ۴- ۲) نمودار اسکری جهت شناسایی تعداد عاملهای استخراج شده..... ۹۳

فهرست پیوست‌ها

- پیوست الف) پرسشنامه اطلاعات جمعیت شناختی..... ۱۲۸
- پیوست ب) پرسشنامه سرمایه اجتماعی..... ۱۲۹
- پیوست ج) اسامی دانشگاه های منتخب..... ۱۳۰

فصل اول

طرح تحقيق

مقدمه

جامعه معاصر ایران در حال گذار از نگرش‌های کهن به انگاره‌های مدرن است و به نظر می‌رسد پدیده توسعه پایدار به مثابه فرآیندی که طی آن، مردم نیازهای خود را برآورده می‌سازند و سطح زندگی خود را ارتقاء می‌بخشند، نمی‌تواند بدون پیوند با زندگی آیندگان باشد. در دیدگاه‌های سنتی مدیریت، توسعه سرمایه اقتصادی، فیزیکی و نیروی انسانی مهم‌ترین نقش را ایفا می‌کردند اما در عصر حاضر برای دستیابی به توسعه، بیشتر از آنچه به سرمایه اقتصادی، فیزیکی و انسانی نیازمند باشیم به سرمایه اجتماعی نیازمندیم. در غیاب سرمایه اجتماعی، سایر سرمایه‌ها کارآیی و اثربخشی خود را از دست داده و پیمودن راه‌های توسعه و تکامل فرهنگی و اقتصادی، ناهموار و دشوار می‌گردد از اینرو موضوع سرمایه اجتماعی به عنوان یک اصل محوری برای دستیابی به توسعه محسوب می‌گردد (۸). طبق نظر بسیاری از اندیشمندان، سرمایه اجتماعی به پیوندها و ارتباطات میان اعضای یک شبکه به عنوان منبعی با ارزش اشاره دارد و از طریق هنجارها و اعتماد متقابل موجب تحقق اهداف اعضا می‌گردد؛ این سرمایه به عنوان منبعی که ممکن است افراد، گروهها و جوامع برای نیل به نتایج مطلوب آن را بکار گیرند، قلمداد می‌شود و آن مفهومی است که در بسیاری موارد توسط تحلیل‌گران اجتماعی برای توصیف طیف وسیعی از فرآیندهای اجتماعی به کار برده می‌شود و به درک این پرسش کمک می‌کند که چرا برخی افراد، گروهها و طبقات مردم به نتایج سیاسی، اقتصادی و یا اجتماعی مثبت‌تری نسبت به دیگران نائل می‌شوند (۱۰). سرمایه اجتماعی را ماده خام جامعه مدنی می‌دانند که از تعامل‌های هر روزه بین افراد به وجود می‌آید و به تنهایی در فرد یا ساختار اجتماعی نهفته نیست، بلکه در فضای روابط میان افراد وجود دارد؛ مایملک سازمان، بازار و یا دولت نیست هر چند که همه آنها در تولید آن سهیم هستند (۴۳).

مفهوم سرمایه اجتماعی در دهه‌های گذشته بحث‌ها و جدل‌های بسیاری را در علوم اجتماعی و به ویژه در جامعه‌شناسی، پدید آورده است. گروهی از جامعه‌شناسان بر این باورند که مفهوم سرمایه اجتماعی هم می‌تواند جامعه‌شناسان را در بررسی علمی نابسامانی‌های جامعه امروز یاری رساند و هم

قادر است همانند شاه‌کلیدی در دست سیاست‌گذاران و مدیران اجرایی جامعه، زمینه مبارزه درست با این نابسامانی‌ها را فراهم آورد؛ در باور این گروه از جامعه‌شناسان و پژوهشگران علوم اجتماعی ریشه همه یا دست کم بسیاری از نابسامانی‌ها و ناهنجاری‌های جامعه امروز در کمبود یا نبود سرمایه اجتماعی نهفته است (۴). ایده محوری سرمایه اجتماعی در واژه روابط خلاصه می‌شود؛ به این صورت که اعضای جامعه با برقراری ارتباطات و پایدار نمودن آنها، قادر به همکاری با یکدیگر شده و به این طریق آموزه‌هایی را کسب می‌کنند که به تنهایی قادر به یادگیری آنها نبوده و یا با دشواری بسیار، موفق به کسب آنها می‌شوند (۱۶).

در فضای اجتماعی، مکانهایی و در زندگی جمعی، لحظاتی با ورزش نشانه‌گذاری شده‌اند. ورزش به عنوان یک پدیده اجتماعی و فرهنگی نشانگر ورود افراد به شبکه روابط اجتماعی است. ورزش عرصه ظهور رفتارها، نگرش‌ها، ارزش‌ها و بازنمایی‌های معنادار قرن بیست و یکم است (۱۶). این پدیده چند بعدی، آن چنان در متن جهان زندگی انسان‌ها رسوخ و نفوذ نموده که امروزه می‌توان با توجه به نگرش و فعالیت‌های ورزشی، طرز تفکر، سبک زندگی و میزان سرمایه اجتماعی افراد را بازشناسی کرد و از روی رفتارها و فعالیت‌های ورزشی، سایر فعالیت‌های حیات زندگی اجتماعی را پیش بینی نمود که این امر انسجام و همبستگی اجتماعی را تحت تاثیر قرار می‌دهد (۳۹). بین ورزش و جامعه رابطه متقابلی وجود دارد بطوریکه در گذشته جامعه شناسان بیشتر به تاثیر جامعه بر ورزش تاکید می‌کردند مبنی بر اینکه ورزش بازتاب دهنده روابط اجتماعی و فرهنگی جامعه است ولی در سالهای اخیر محققان در پی آنند که تاثیر ورزش بر جامعه و اجتماع را که بعد دیگری از این ارتباط است را بررسی نمایند چرا که عنصر فرهنگی و اجتماعی زندگی جمعی در عصر حاضر در معرض خطر و کمرنگ شدن قرار گرفته است و محققان در پی شناسایی عوامل تاثیرگذار بر تقویت این عناصر می‌باشند که پرداختن به ورزش می‌تواند یکی از عوامل مدنظر فوق باشد (۱۶). در این میان و در روند تحول در الگوی زندگی، پدیده مشارکت غیر رسمی (داوطلبی)^۱ در اکثر برنامه‌های توسعه‌ای کشور از

جمله در ورزش مورد غفلت واقع شده است. این در حالی است که کشورهای توسعه یافته از پتانسیل عظیم داوطلبی و سرمایه اجتماعی در میان شهروندان به صورت علمی و نظام مند در امر ورزش استفاده می‌کنند و حجم قابل توجهی از ادبیات سرمایه اجتماعی در این کشورها معطوف به تأثیر داوطلبی و رفتارهای داوطلبانه، انجمن‌های داوطلبانه، روحیه داوطلب و داوطلب‌گرایی مدنی بر سرمایه اجتماعی و پیامدهای اخلاقی و ارزشی آن است (۱۸). شاخص‌های اساسی سرمایه اجتماعی به میزان عضویت در گروه‌های رسمی و غیررسمی، مشارکت اجتماعی و شرکت در امور شهری دلالت دارد. بنابراین داوطلب شدن در توسعه سرمایه اجتماعی مفید بوده و به عملکرد صحیح جامعه شهری نسبت داده می‌شود و همچنین ابزاری برای ارزیابی انسجام جامعه متکی بر تابعیت از نظام حاکم و مبتنی بر اعتماد و احترام متقابل به شمار می‌آید (۵۹). محققان متعددی جهت پشتیبانی از این دیدگاه، عنوان کردند که داوطلب شدن در مرکز سرمایه اجتماعی قرار دارد (۶۰).

۱-۱ بیان مسئله

انباشت سرمایه اجتماعی و به تبع آن رفتارهای دیگر خواهانه و داوطلبانه در جامعه ایران، که بر اثر تاریخی پر آشوب و استبدادی مجال کافی برای تمرین دموکراسی و بسط حوزه عمومی نداشته، با مشکل مضاعفی روبروست. در واقع مقاطع مختلف تاریخ ایران، فرصت‌هایی برای ایجاد و به فعلیت در آمدن این رفتارها بوده است که با وجود ظهور و بروز مقطعی آن‌ها، انباشت مستمری از این سرمایه که منجر به فرآیند موثر و پایداری از توسعه در جامعه شود به سختی قابل بازشناسی است. امروزه جامعه ایران در ابعاد وسیعی شاهد فردگرایی منفی و غیر عقلانی است. علائم این بحران را در تقلب-های مالیاتی و رشد شاخص‌های ضد سرمایه اجتماعی می‌توان به روشنی دریافت. تحقیقات اخیر در خصوص ظرفیت سرمایه اجتماعی و ارزشهای مشارکت جویانه و داوطلبانه در جامعه ایران نیز مؤید چنین فرضی است (۲۲).

از جمله بخش‌هایی که به نظر می‌رسد حضور سرمایه اجتماعی در آن کم رنگ تر از سایر بخش‌ها بوده و تحقیقات نسبتاً اندکی پیرامون آن صورت گرفته است، مقوله ورزش و فعالیت‌های وابسته به آن می-

باشد. در سالیان اخیر در برخی از کشورها پژوهش‌هایی در این زمینه انجام گرفته است که از عوامل اصلی علاقه و گرایش به آن می‌توان به حضور انجمن‌های تخصصی جامعه‌شناسی ورزش، در این کشورها اشاره کرد. اما در حوزه داخلی با توجه به جدید بودن موضوع سرمایه اجتماعی، تحقیقات زیادی در زمینه سرمایه اجتماعی و ورزش صورت نگرفته است. تحقیقات انجام شده در داخل، بیشتر محدود به سنجش ابعاد خاصی از سرمایه اجتماعی بوده است و شناسایی عوامل کلی و پنهان سرمایه اجتماعی کمتر در آن دیده می‌شود. جامعه آماری برخی از این تحقیقات محدود بوده و به صورت مطالعات موردی می‌باشد. برخی از این تحقیقات در زمینه سنجش میزان اعتماد است که در آنها اعتماد به عنوان سرمایه اجتماعی در نظر گرفته می‌شود و برخی دیگر از پژوهش‌ها، بعد شناختی و ساختاری سرمایه اجتماعی را هدف قرار داده‌اند (۲۲).

تحقیقات در مورد سنجش سرمایه اجتماعی داوطلبان، نتایج جالب توجه به همراه داشته است. در این میان با توجه به نظریات پاتنام همکاری داوطلبانه در جامعه‌ای که سرمایه اجتماعی را در شکل هنجارهای عمل متقابل و شبکه‌های مشارکت مدنی به ارث برده، بهتر صورت می‌گیرد. شبکه‌های مشارکت مدنی، یکی از اجزاء ضروری سرمایه اجتماعی می‌باشند و هرچه این شبکه‌ها متراکم تر باشند، احتمال همکاری داوطلبانه افراد در جهت منافع متقابل بیشتر است. عنصر بعدی سرمایه اجتماعی از نظر پاتنام عنصر اعتماد است. اعتماد باعث تسهیل همکاری می‌شود. هر چه اعتماد در جامعه‌ای بالاتر باشد احتمال همکاری هم بیشتر خواهد بود و خود همکاری نیز اعتماد ایجاد می‌کند. این نکته بیانگر آن است که همه اشکال همکاری داوطلبانه از یک منبع اصلی سرمایه اجتماعی تغذیه می‌کنند (۲۲).

پیپا نوریس^۱ (۲۰۰۱) معتقد است که تئوری پاتنام^۲ از طریق مرتبط ساختن تفکرات سرمایه اجتماعی با تفکر ضرورت انجمن‌های مدنی و سازمان‌های داوطلبانه در دستیابی به دموکراسی، مشارکت سیاسی، اعتماد متقابل و کارآمدی حکومت تکوین یافته است. بر اساس اظهارات اریک آسلانیر^۳

---

1. Pypa Norris
2. Putnam
3. Eric Uslaner

(۱۹۹۹) رویکرد سرمایه اجتماعی بر الزام نسبت به سایرین فراتر از توجه به منافع شخصی تاکید دارد و شامل یکسری ایده ها و نظرات درباره ارزش ها و روابط اجتماعی و تعهدات مدنی است. وی معتقد است که سرمایه اجتماعی کمک می کند افراد مشکلات اجتماعی خود را حل کنند و اخلاقی تر عمل کرده و از سود خود به جهت خیر عمومی صرفنظر کنند (۶۲).

پژوهش جوشوا گالپر^۱ (Sense of Community, 2001) نیز مبتنی بر فرضیه های پاتنام در مورد سرمایه اجتماعی طراحی شده است. این مطالعه نشان می دهد که آیا سرمایه اجتماعی در امور خیریه و داوطلبی تعیین کننده است یا خیر؟ وی مطالعه همبستگی میان کمک های داوطلبانه و سرمایه اجتماعی را تایید می کند.

آنچه موجب توجه محققان ورزشی به سرمایه اجتماعی شده، این است که نوع و میزان تعامل اجتماعی انسانها در حوزه ورزش چه پیامدهای اجتماعی و سیاسی برای کل جامعه دارد. امروزه در کشورهای اسکاندیناوی در خصوص اثرات مشارکت داوطلبانه در سازمان های ورزشی بر اعتماد اجتماعی و علاقه به امور سیاسی تحقیقات زیادی صورت گرفته است. برای مثال، در بسیاری از این تحقیقات مشخص شده که افراد فعال در حوزه ورزش، سرمایه اجتماعی بیشتری دارند و در نتیجه از اعتماد اجتماعی بیشتری برخوردارند و علاقه بیشتری به جهان پیرامون خود از جمله جهان سیاست دارند.

پاتنام در یکی از پژوهشهای خود که به بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و داوطلبی در آمریکا پرداخت به این نتیجه رسید که روند انجام اعمال نوع دوستانه در طول دوره مورد مطالعه (۱۹۲۹-۱۹۹۸) از یک الگوی معنادار در ارتباط با میزان سرمایه اجتماعی پیروی می کند. نتایج کار وی نشان داد "مردمی که وقتشان را صرف کارهای داوطلبانه می کنند، از سرمایه اجتماعی بالاتری برخوردار هستند" (۲۲).

---

4. Joshua Galpr

تحقیقی که توسط پابوتی^۱، کولن^۲ (۲۰۰۴) با عنوان "داوطلبی رسمی: آزمون ملی- مقطعی" انجام گرفت. سه شکل از سرمایه (انسانی، اجتماعی و فرهنگی) را با داوطلبی رسمی مرتبط دانستند. نتایج نشان داد که تمام اشکال سرمایه با داوطلبی رسمی ارتباطی مثبت دارند (۲۲).

در تحقیقی دیگر که هاروی^۳ و لئوسکی^۴ (۲۰۰۷) با عنوان "رابطه بین مشارکت داوطلبانه ورزشی و سرمایه اجتماعی" انجام داده اند، سرمایه اجتماعی را به عنوان منبعی که ناشی از مشارکت در شبکه- های اجتماعی است، تعریف کرده اند. این تحقیق در دو ایالت کانادا یکی در کبک و دیگری در اونتاریو صورت گرفته است. یافته‌های این تحقیق رابطه‌ای قوی بین مشارکت داوطلبانه ورزشی و سرمایه اجتماعی را نشان می‌دهد (۲۲).

بطور کلی مدیران و برنامه ریزان حوزه تربیت بدنی کشور که در صدد توسعه ورزش می باشند، می- بایست تلاش خود را جامع، نظامدار و پیگیر ادامه دهند. به نظر می رسد، حلقه مفقوده در چرخه توسعه ورزش کشور مفهوم جدید سرمایه اجتماعی باشد؛ از این جهت که به فعل در آوردن نیروهای بالقوه سرمایه اجتماعی (داوطلبی) و همچنین پویایی مبحث سرمایه اجتماعی که اخیراً مورد توجه ویژه محافل علمی جهان واقع شده است، هنوز در مرحله مفهوم بندی قرار دارد، و با توجه به اینکه بررسی‌های چندانی روی این مفاهیم در ایران صورت نگرفته است، بنابراین شناسایی سرمایه اجتماعی و تبیین نقش آن در توسعه ورزش کشور امری اجتناب ناپذیر می‌نماید. تحقیقات بیشتر در این زمینه می تواند باعث توجه عمیق‌تر به این عامل مهم توسعه‌ای گردد و تا حدودی خلاء موجود در این زمینه را جبران نماید. ضمن آنکه امید است این قبیل مطالعات بتواند بخشی از اطلاعات مورد نیاز برای یک برنامه ریزی سنجیده و هدفمند را در راستای توسعه ملی ورزش فراهم سازد.

بنابراین تحقیق حاضر با توجه به اهمیت موضوع سرمایه اجتماعی و فعالیت های داوطلبانه در امر ورزش و نیز با در نظر گرفتن کمبود تحقیقات داخلی در این زمینه، سعی دارد ضمن بررسی میزان

---

1. Pabuty
2. Cullen
3. Harvey
4. Lyusky

سرمایه اجتماعی در داوطلبان ورزشی و دانشجویان غیر داوطلب در انجمن‌های ورزشی دانشگاه‌ها، ابزار معتبری برای سنجش سرمایه اجتماعی داوطلبان با توجه به وضعیت جمعیت شناختی کشور برای تحقیقات آتی ارائه دهد.

(۲-۱) ضرورت و اهمیت تحقیق

سرمایه اجتماعی، نقشی بسیار مهم در مدیریت نوین جوامع ایفا می‌کند، به طوریکه اثربخشی سایر سرمایه‌ها منوط به وجود این سرمایه خواهد بود. لذا بدون سرمایه اجتماعی، پیمودن راههای توسعه و تکامل فرهنگی و اقتصادی ناهموار و دشوار می‌شوند. از اینرو موضوع سرمایه اجتماعی به عنوان یک اصل محوری برای دستیابی به توسعه محسوب شده و مدیرانی موفق قلمداد می‌شوند که بتوانند در ارتباط با جامعه به تولید و توسعه سرمایه اجتماعی بیشتر نائل گردند.

مدیران سازمان‌های ورزشی برای غلبه بر مشکل کمبود نیروی انسانی در برگزاری مسابقات و سایر بخش‌های اجرایی و همچنین برای کاهش هزینه‌های عملیاتی در خصوص میزبانی مسابقات ورزشی، عموماً به جامعه متوسل می‌شوند و همواره به دنبال افراد داوطلبی هستند که از عهده فعالیت‌های مختلف برآیند. از این دیدگاه داوطلبان این فرصت را برای مدیران فراهم می‌آورند که خدمات معمول را با کمترین هزینه و به اشکال متنوع و با کیفیت مطلوب ارائه دهند (۹).

امروزه نیروهای داوطلب به عنوان یکی از مؤلفه‌های اصلی ارائه خدمات در سازمان‌های ورزشی، نقش مهمی را در موفقیت بسیاری از مسابقات و رویداد های ورزشی بزرگ ایفا می‌کنند (۹). گسترش نیروی کار به صورت داوطلبانه در عرصه های مختلف توجه افرادی که در این زمینه مشغول تحقیق و فعالیت هستند را به خود معطوف کرده است و باعث شده تا آنها به بررسی و ارزیابی مکرر فرآیند ها و ابعاد مختلف فعالیت‌های داوطلبانه بپردازند.

توجه زیاد ادبیات سرمایه اجتماعی به تاثیر داوطلبی، رفتارهای داوطلبانه و انجمن‌های داوطلبی بر سرمایه اجتماعی و کمبود تحقیقات داخلی در این زمینه خصوصاً بخش ورزش و تفریحات، نیاز به

استفاده از ابزارهای مناسب و پژوهشهای لازم برای سنجش سرمایه اجتماعی در داوطلبان ورزشی را بیشتر نمایان می‌سازد.

مطالعات نشان می‌دهد که تعداد داوطلبان در سال‌های اخیر کاهش یافته است (۹). این مسئله باعث نگرانی زیادی در بخش ورزش شده است. مطالعات متعددی در باره‌ی علل کاهش داوطلبان وجود دارد. برخی محققان کاهش منابع مالی در سازمان‌های داوطلبی را عامل این کاهش می‌دانند؛ چون آنها معتقدند کمبود منابع مالی فشار مضاعفی را به داوطلبان وارد می‌کند. اعتقاد دیگر این است که جوانان کمتر به سوی فعالیت‌های داوطلبانه گرایش دارند و این موضوع بر می‌گردد به سازمان‌ها؛ چرا که نتوانسته‌اند تصویر مناسب از خود ارائه دهند تا از این طریق ضمن جذب بیشتر داوطلبان، فعالیت‌های خود را متناسب با جوانان امروز طراحی کنند.

جامعه مدنی به عنوان مجموعه‌ای از نهادها و اجتماعاتی که در یک بستر اجتماعی قرار دارد نه تنها عامل تعدیل‌کننده روابط ساختاری است، بلکه تسهیل‌کننده ارتباط متقابل مردم و دولت نیز است. وجود سازمان‌های غیردولتی که خارج از ساختار دولت هستند، موجب می‌شود تا توده‌های جمعی مردم بتوانند به صورت خودجوش ارتباطی متقابل و مؤثرتر بین خود و دولت بنا کنند. این ارتباط متقابل که به صورت افقی (درمیان اقشار مختلف) و عمودی (بین مردم و دولت) وجود دارد، فقط به واسطه وجود جامعه مدنی رقم می‌خورد. این ارتباط همان سرمایه‌ای است که در بستر اجتماعی مستتر است و می‌توان گفت یکی از دستاوردهای سرمایه اجتماعی، جامعه مدنی است.

حضور و مشارکت موثر افراد در عرصه‌های عمومی از جمله ورزش، از الزامات توسعه پایدار است و در این حضور و مشارکت، هرچه سرمایه اجتماعی جامعه در سطح کلان و ملی بیشتر باشد، انگیزه شهروندان جهت کارهای عمومی و داوطلبانه بیشتر خواهد بود. دانشمندان علوم اجتماعی در عصر حاضر، کم و کیف روابط اجتماعی را با مفهوم سرمایه اجتماعی میان افراد جهت دستیابی به منافع مشترک معرفی کرده‌اند. سرمایه اجتماعی هم از این جهت که عامل موثر در مشارکت داوطلبانه شهروندان قلمداد می‌شود و هم می‌تواند کاستی‌های منابع اقتصادی را تا حد زیادی بپوشاند عامل

کلیدی تلقی می‌گردد. از زمانی که صاحب‌نظران بزرگی چون کلمن و پاتنام (۱۹۹۳) اهمیت سرمایه اجتماعی را گوشزد کردند، توجه بسیاری از اندیشمندان به این نکته جلب شد که آیا سرمایه اجتماعی (در صورت موجود بودن در جامعه‌ای) می‌تواند جایگزین مناسبی برای سرمایه‌های مالی و اقتصادی باشد و کاستی و محدودیت آن را جبران کند یا نه؟ چرا که وجود چنین سرمایه‌هایی اگر بتوانند جایگزین منابع اقتصادی گردند اولاً بسیار کم هزینه اند، ثانیاً پایان ناپذیرند و برعکس انواع دیگر سرمایه با مصرف بیشتر حجم آن افزایش خواهد یافت. اهمیت چنین پتانسیل‌های مثبت و کم هزینه‌ای ضرورت شناسایی آنها را در صورت امکان باز تولید و بهره‌وری به ذهن هر فرد متبادر می‌کند و از آنجا که در این زمینه (مشخصاً سنجش سرمایه اجتماعی و مقایسه آن در میان داوطلبان ورزشی و غیر داوطلبان) در ایران تحقیقات چندانی صورت نگرفته است لزوم تحقیقات و بررسی‌های بیشتر را بیش از پیش نمایان می‌سازد.

۱-۳) اهداف تحقیق

الف) اهداف کلی

هدف کلی از انجام این تحقیق بررسی سرمایه اجتماعی داوطلبان و غیرداوطلبان در انجمن‌های ورزشی دانشگاه‌ها است.

ب) اهداف اختصاصی

۱. تعیین متغیرهای تبیین‌کننده ابعاد سرمایه اجتماعی در داوطلبان ورزشی دانشگاه‌های کشور
۲. تعیین متغیرهای تبیین‌کننده ابعاد سرمایه اجتماعی در غیرداوطلبان ورزشی
۳. تعیین ابعاد سرمایه اجتماعی داوطلبان در انجمن‌های ورزشی دانشگاه‌های کشور
۴. تعیین ابعاد سرمایه اجتماعی در غیرداوطلبان ورزشی
۵. تعیین مهمترین ابعاد سرمایه اجتماعی در داوطلبان ورزشی دانشگاه‌های کشور
۶. تعیین مهمترین ابعاد سرمایه اجتماعی در غیرداوطلبان ورزشی
۷. مقایسه ابعاد سرمایه اجتماعی در بین داوطلبان دختر و پسر

۸. مقایسه ابعاد سرمایه اجتماعی در بین غیرداوطلبان دختر و پسر
۹. مقایسه وضیت سرمایه اجتماعی در بین داوطلبان و غیر داوطلبان
۱۰. ارائه یک ابزار معتبر برای سنجش سرمایه اجتماعی داوطلبان و غیر داوطلبان

۴-۱) فرضیه ها و سوالات تحقیق

۱. چه متغیرهایی تبیین کننده ابعاد سرمایه اجتماعی در داوطلبان ورزشی دانشگاه‌های کشور هستند؟
۲. چه متغیرهایی تبیین کننده ابعاد سرمایه اجتماعی در غیرداوطلبان هستند؟
۳. ابعاد سرمایه اجتماعی در داوطلبان ورزشی دانشگاه‌های کشور کدامند؟
۴. ابعاد سرمایه اجتماعی در غیرداوطلبان کدامند؟
۵. مهمترین ابعاد سرمایه اجتماعی در داوطلبان ورزشی دانشگاه‌های کشور کدامند؟
۶. مهمترین ابعاد سرمایه اجتماعی در غیرداوطلبان کدامند؟
۷. آیا بین ابعاد سرمایه اجتماعی داوطلبان دختر و پسر تفاوت معناداری وجود دارد؟
۸. آیا بین ابعاد سرمایه اجتماعی غیرداوطلبان دختر و پسر تفاوت معناداری وجود دارد؟
۹. آیا بین وضعیت سرمایه اجتماعی داوطلبان و غیرداوطلبان تفاوت معناداری وجود دارد؟
۱۰. آیا می توان یک ابزار معتبر برای سنجش سرمایه اجتماعی داوطلبان و غیرداوطلبان ارائه کرد؟

۵-۱) محدودیت‌های پژوهش

الف) محدودیت‌هایی که در این تحقیق توسط محقق کنترل شده است شامل:

۱. محدودیت مکانی: این تحقیق در ۱۰ دانشگاه دولتی کشور انجام شد که انجمن‌های ورزشی فعال داشتند.

۲. محدودیت زمانی: دوره زمانی این تحقیق در نیمسال دوم سال تحصیلی ۹۰-۹۱ بوده است.

۳. نمونه‌های تحقیق: به دلیل اینکه در حال حاضر تنها انجمن های ورزشی دانشجویی دانشگاه ها و موسسات آموزش عالی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری تحت عنوان داوطلبان ورزشی در ادارات تربیت بدنی دانشگاه‌ها فعالیت می‌کنند، در این تحقیق به عنوان نمونه انتخاب و پرسشنامه‌ها را تکمیل کردند.

ب) محدودیت‌هایی که در این تحقیق توسط محقق قابل کنترل نبود:

۱. عدم کنترل محقق برای جلوگیری از اعمال نظر شخصی آزمودنیها در پاسخ به سوالات
۲. عدم ایجاد شرایط یکسان برای تمامی آزمودنی‌ها هنگام تکمیل پرسشنامه
۳. احتمال برداشت متفاوت آزمودنی‌ها از سوالات به دلیل عواملی از قبیل تعصبات و عدم توجه و دقت
۴. محدود بودن تحقیقات داخلی در زمینه سنجش سرمایه اجتماعی داوطلبان
۵. عدم پاسخگویی کامل برخی از آزمودنی‌ها به تمامی سوالات پرسشنامه

۱-۶) پیش فرض های تحقیق

۱. آزمودنی‌ها با صداقت به تمامی سوالات پاسخ داده‌اند.
۲. نمونه‌های تحقیق در این مطالعه، نمایانگر کل جامعه تحقیق بوده‌اند.
۳. سوالات پرسشنامه پژوهش حاضر اهداف تحقیق را با دقت مورد ارزیابی قرار می‌دهند.

۱-۷) تعریف واژه‌ها و اصطلاحات تحقیق

سرمایه اجتماعی: بورديو اولین کسی است که به زعم پورتز (۱۹۹۸) تحلیل منظمی از سرمایه اجتماعی به دست داده است و این مفهوم را چنین تعریف کرده است «سرمایه اجتماعی حاصل انباشت منابع بالقوه و یا بالفعلی است که مربوط به مالکیت یک شبکه بادوام از روابط کم و بیش نهادینه شده

در بین افرادی است که با عضویت در یک گروه ایجاد میشود» (۴۲). کلمن سازمان اجتماعی را پدید آورنده سرمایه اجتماعی در نظر می‌گیرد، وی معتقد است که سرمایه اجتماعی با کارکردش تعریف می‌شود، به زعم وی سرمایه اجتماعی شیء واحدی نیست بلکه انواع چیزهای گوناگونی است که دو ویژگی مشترک دارند: همه آنها جنبه‌ای از ساخت اجتماعی هستند و کنش‌های معین افراد را در درون ساختار تسهیل می‌کنند. سرمایه اجتماعی، مانند شکل‌های دیگر سرمایه مولد است و دستیابی به هدف‌های معین را که در نبود آن دست‌یافتنی نخواهد بود امکان پذیر می‌سازد (۴۴). در این تحقیق بر مبنای دیدگاه‌های نظری و منابع تجربی موجود، مفهوم پیچیده و چند وجهی سرمایه اجتماعی بر اساس صفات اصلی خودش، متمایز از عوامل و پیامدهایش به شرح زیر تعریف شده است:

"سرمایه اجتماعی آن نوع شبکه‌ای از روابط و پیوندهای مبتنی بر اعتماد اجتماعی بین فردی و تعاملات افراد با نهادها، سازمان‌ها و گروه‌های اجتماعی و همچنین آگاهی و مشارکت غیررسمی است که قرین همبستگی و انسجام اجتماعی و برخورداری افراد و گروه‌ها از حمایت و انرژی لازم برای تسهیل کنش‌ها در جهت تحقق اهداف فردی و جمعی می‌باشد" (۴۴). در تحقیق حاضر سرمایه اجتماعی مجموع دارایی‌هایی از قبیل مشارکت و کار تیمی، تعهد، کمک و همیاری، اعتماد، هویت، اطلاعات و آگاهی، توانمندسازی و آموزش می‌باشد.

داوطلب: پائول (۱۹۹۹) داوطلب را فردی با اختیار کامل (آزادانه)، بدون توقع پاداش، در یک محیط رسمی برای کمک به دیگران معرفی می‌کند. این تعریف تمام وظایفی که داوطلبان در سازمان‌های ورزشی آن را بر عهده می‌گیرند را شامل می‌شود، ضمن اینکه اصول اساسی مفهوم داوطلبی نیز در آن رعایت شده است. اما داوطلب در تحقیق حاضر دانشجویی است که در انجمن‌های ورزشی دانشجویی دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی عضو می‌باشد. (۹).

انجمن ورزشی: انجمن ورزشی تشکیلی دانشجویی است که به منظور هماهنگ نمودن فعالیت‌های خودجوش دانشجویان علاقمند به کمک در فعالیت‌های ورزشی در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی دولتی در کشور شکل گرفته است. هدف از تشکیل این انجمن، غنی سازی اوقات فراغت، تقویت

نیروی انسانی، توسعه مشارکت دانشجویان در تصمیم‌سازی و برنامه ریزی و ایجاد محیطی مملو از همکاری، تعاون و تقویت روحیه مشارکت در بین اқشار دانشجویی و دانشگاهی است (۹).

فصل دوم

مبانی نظری و پیشینه تحقیق

مقدمه

در این فصل ابتدا به توصیف و تشریح سرمایه اجتماعی و مفاهیم آن و نیز مبانی نظری داوطلبی و ابعاد مختلف آن از جمله، تعریف داوطلبی، نیاز به خدمات داوطلب، سازمان‌های داوطلب پرداخته می‌شود و در ادامه به تحقیقات مرتبط در این زمینه اشاره می‌گردد.

۱-۲) سرمایه اجتماعی

مفهوم سرمایه اجتماعی^۱، یک مفهوم فرا رشته ای است که طی پانزده سال اخیر، مورد توجه بسیاری از شاخه های علوم انسانی قرار گرفته است. این مفهوم، به طور کلی بر روابط میان انسانها تمرکز دارد. روابطی که در تمام لحظات زندگی روزمره و در طول عمر انسانها، جریان داشته و رفتار و نگرش آنها را تحت تاثیر قرار می دهد. رهیافت‌های نظری در این حوزه عموماً بر بازدهی سرمایه در قالب سرمایه اجتماعی به عنوان یک فرآیند سرمایه گذاری اذعان دارند. اما این بازدهی در برخی مباحث برای فرد و در برخی موارد برای جمع تعریف می شود. سرمایه اجتماعی گاهی اوقات دارایی فرد به شمار می آید که در آن صورت به شبکه‌های اجتماعی گسترده و منابع قابل دسترسی برای فرد تاکید می گردد و در موارد دیگر به کیفیت این روابط در قالب هنجارهای اعتماد و همیاری پرداخته می شود و سرمایه اجتماعی دارایی جمع قلمداد می گردد. به همین ترتیب برحسب تعاریف متفاوت از سرمایه اجتماعی کارکردهای متنوعی نیز برای آن قابل تصور است. از این جهت مفهوم سرمایه اجتماعی موضوع مطالعات وسیع و متنوع نظری و تجربی در سالهای اخیر بوده است.

اگرچه سرمایه اجتماعی جزء مفاهیمی است که دارای تبعات دوگانه (مثبت و منفی) بوده و از آن به صورت متفاوتی می توان بهره برد، اما کارکرد مثبت آن، پیامدهای اندیشیده و آگاهانه ای را به بار خواهد آورد. این امر در کشورهای جهان سوم به ویژه ایران که قدم در مرحله گذار نهاده اند، می تواند عامل مهمی برای تسریع و حتی تثبیت وضعیت آینده قلمداد گردد. سرمایه اجتماعی در هر نقطه ای امکان پذیر است. اما به طور شایع تولید آن با بخش داوطلب در ارتباط بوده و وقتی ذخایر سرمایه

---

1. Social Capital

اجتماعی بالا است، به نظر می‌رسد که جوامع منعطف شده، در برابر مشکلات، بهتر پاسخگو می‌باشند. در اینجا ابتدا به مفهوم سرمایه و شکل‌های گوناگون آن پرداخته می‌شود و سرمایه اجتماعی و تعاریف گوناگون آن از منظر نظریه پردازان برجسته این مفهوم توضیح داده خواهد شد. برای این که در تعریف سرمایه اجتماعی چندگانگی بوجود نیاید، تفکیک بین منابع و نتایج سرمایه اجتماعی لازم است. هم‌چنین به ویژگی‌های کلیدی سرمایه اجتماعی و طبقه‌بندی سرمایه اجتماعی در سه سطح خرد، میانی و کلان می‌پردازیم. در ادامه نیز نظریات نان‌لین^۱، جیمز کلمن^۲، پاتنام^۳، فوکویاما^۴ و سایرین نیز بیان می‌شود. هم‌چنین برای تبیین همکاری داوطلبانه و مشارکت ورزشی از نظریات اینگلهارت^۵، نیکلسون^۶ و سایر نظریه‌پردازان نیز استفاده می‌گردد. برای بررسی مفهوم سرمایه اجتماعی نخست باید ماهیت سرمایه و انواع آن را شناخت:

۲-۲) سرمایه

مفهوم سرمایه را می‌توان از نظریات مارکس پی‌گرفت. از نظر وی در جامعه سرمایه‌داری، سرمایه بیانگر دو عنصر مرتبط اما متمایز است. از یک سو سرمایه بخشی از ارزش اضافی است که به زعم مارکس، توسط کارگران تولید شده اما نصیب سرمایه‌دار می‌شود. از سوی دیگر، سرمایه بیانگر یک سرمایه‌گذاری از سوی سرمایه‌گذاران (در تولید و گردش کالاها) به امید بازدهی و کسب سود در بازار است. سرمایه در مفهوم مارکسی، نظریه‌ای درباره روابط اجتماعی اقتصادی میان دو طبقه است. از دهه ۱۹۶۰ به این سو، شاهد ظهور نظریه‌های جدید سرمایه همچون سرمایه انسانی، سرمایه فرهنگی و سرمایه اجتماعی هستیم. اما به رغم تمام اصلاحات و جرح و تعدیل‌هایی که در این نظریه صورت

---

2. Nan Lin
3. James Coleman
4. Putnam
5. Fukuyama
6. Inglehart
7. Nicholson

گرفته ، اندیشه اصلی مفهوم سرمایه یعنی " سرمایه گذاری با بازدهی مورد انتظار " در همه نظریه‌های زیر مجموعه‌ی نظریه سرمایه حفظ شده است(۱۴).

۲-۳) شکل های گوناگون سرمایه

از نظر بوردیو^۱ (۱۹۸۳) سرمایه، بسته به عرصه ای که در آن عمل می کند به سه شکل اساسی ظاهر می شود:

۱- سرمایه اقتصادی^۲ که بی درنگ و مستقیماً قابل تبدیل به پول است و ممکن است به شکل حقوق مالکیت درآید.

۲- سرمایه فرهنگی^۳ که، با بعضی شروط، قابلیت تبدیل به سرمایه اقتصادی را دارد و ممکن است به شکل مدرک تحصیلی در آیند.

۳- سرمایه اجتماعی که ساخته شده از تکالیف و تعهدات اجتماعی (پیوندها و ارتباطات) است و در برخی شرایط اقتصادی قابل تبدیل است و چه بسا به شکل اصالت و اشرافیت درآید(۱۲).
بوردیو دو مورد سرمایه فرهنگی و اجتماعی را اشکال جدید سرمایه می نامد. وی از این طریق می کوشد در نظریه عمومی باز تولید اجتماعی^۴ جوامع پیشرفته صنعتی، فرآیندهایی را مشخص نماید که که بر اساس آن نظم و محدودیت اجتماعی در جامعه توسط ساز و کارهای غیر مستقیم فرهنگی (خشونت نمادین) و نه کنترل اجتماعی مستقیم و قهر آمیز تولید می شود(۱۴).

---

1. Bourdiue
2. Economical capital
3. culrural capital
4. Social Reproduction
5. Symbolic violence

۲-۴) مفهوم سرمایه اجتماعی

اصطلاح سرمایه اجتماعی یکی از مهم ترین و عمومی ترین مفهوم ها در کلیه شاخه های علوم اجتماعی و انسانی از جمله مدیریت در دو دهه اخیر بوده است.

سرمایه اجتماعی به طور کلی شامل نهادها، روابط، گرایش ها، ارزش ها و هنجارهایی است که بر رفتارها و تعاملات بین افراد حاکم است. از این نظر که روابط اجتماعی، شبکه ها، هنجارها و ارزش ها در عملکرد توسعه یک جامعه مهم اند، زمان بسیاری است که این مفهوم در ادبیات جامعه شناسی، مدیریت، علوم سیاسی و اقتصاد وجود دارد. اما سرمایه اجتماعی طی پانزده سال گذشته و یا بیشتر، نگرش های مختلف و موجود در این چند رشته را هماهنگ کرده است. برای تعریف سرمایه اجتماعی باید کمی احتیاط کرد؛ چون ممکن است آن را خیلی گسترده و به صورت شاخه ای فراگیر تعریف کنیم که هر نوع دارایی را که در شاخه های مرسوم (یعنی سرمایه های طبیعی، اقتصادی و انسانی) جای نگیرد، شامل می شود.

پاتنام منظور از سرمایه اجتماعی را سرمایه ها و منابعی می داند که افراد و اجتماعات از طریق پیوند با یکدیگر در نوع بخصوصی از ارتباطات می توانند به آن دسترسی داشته باشند (۶۱). وی هم چنین اظهار می دارد که سرمایه اجتماعی همچون مفاهیم سرمایه فیزیکی و سرمایه انسانی (ابزار و آموزشهایی که بهره وری فردی را افزایش می دهند) به ویژگیهای سازمان اجتماعی از قبیل شبکه ها، هنجارها و اعتماد اشاره دارد که هماهنگی و همکاری برای کسب سود متقابل را تسهیل می کنند. سرمایه اجتماعی سود سرمایه گذاری در زمینه فیزیکی و سرمایه انسانی را افزایش می دهد (۱۳).

به عقیده کلمن (۱۹۹۳) همان طور که سرمایه فیزیکی با ایجاد تغییرات در مواردی برای شکل دادن به ابزارهایی که تولید را تسهیل می کنند به وجود می آید، سرمایه انسانی با تغییر دادن افراد برای دادن مهارت ها و توانایی هایی به آنها پدید می آید و افراد را توانا می سازد به شیوه های جدید رفتار کنند، سرمایه اجتماعی به نوبه خود هنگامی به وجود می آید که روابط میان افراد به شیوه ای دگرگون شود که کنش را تسهیل کند. سرمایه فیزیکی کاملاً ملموس است و به صورت مادی و قابل

مشاهده تجسم یافته است. سرمایه انسانی کمتر ملموس است و در مهارتها و دانشی که فرد کسب کرده تجسم می یابد، سرمایه اجتماعی حتی کمتر از این محسوس است، زیرا در روابط میان افراد تجسم می یابد(۳۴).

۲-۵) تکوین سرمایه اجتماعی

لغت سرمایه اجتماعی با مفهومی متفاوت در سال ۱۸۹۰ توسط آلفرد مارشال به کار برده شد. وول کاک (۱۹۹۸) در مقاله خود لیدیا چودسون هانیفان^۱ (۱۹۲۰) و جین ژاکوب^۲ (۱۹۶۷) را به عنوان اولین پشتیبانان مفهوم جدید سرمایه اجتماعی معرفی کرده است. گئورک زیمل در آلمان و امیل دورکیم در فرانسه را نیز می توان از آغاز گران این مبحث دانست(۲۱).

هانیفان مسئولیت نظارت بر مدارس منطقه ای را در ایالت ویرجینیای آمریکا بر عهده داشت. او در نوشته هایش با استمداد از مفهوم سرمایه اجتماعی، بر اهمیت توسعه جامعه برای موفقیت مدارس انگشت تاکید نهاد. مشابه تفکر هانیفان، به طور مستقل در دهه ۱۹۵۰ توسط گروهی از جامعه شناسان شهری کانادا (سیلی، سیم و لوزلی^۳، ۱۹۵۶) در ۱۹۶۰ توسط یک دانشمند شهرسازی (ژاکوب، ۱۹۶۱) و در دهه ۱۹۷۰ توسط یک اقتصاد دان (لوری^۴، ۱۹۷۷) مطرح شد. در دهه ۱۹۸۰، جامعه شناسان فرانسوی، پیر بوردیو (۱۹۸۰، ۱۹۸۳) بر منابع اجتماعی و اقتصادی تاکید کرد که در شبکه های اجتماعی به صورت بالقوه یا بالفعل وجود دارند، اما آنچه پایه مطالعات جدید سرمایه اجتماعی را فراهم کرده است، پژوهشهای چندگانه جیمز کلمن (۱۹۸۸، ۱۹۹۰) و رابرت پاتنام (۱۹۹۳، ۲۰۰۰) است. این دو و دیگر نویسندگان، سعی شان بر آن بوده تا با موشکافی، سرمایه اجتماعی را تعریف کنند و چارچوبی نظری و عملی را برای آن تدارک ببینند(۲۱).

---

1. Hanifan
2. Gacobs jane
3. Seeley: sim and loosely
4. Lowry

۲-۶) تفاوت منابع و نتایج سرمایه اجتماعی

در برخی پژوهش ها، سرمایه اجتماعی با اعتماد، همبستگی و مانند اینها مشخص می شود. برخی دیگر آن را با شبکه ها و هنجارها معرفی کرده اند. برای آن که در تعریف سرمایه اجتماعی چندگانگی به وجود نیاید، تفکیک بین منابع و نتایج با پیامدها لازم است.

منابع سرمایه اجتماعی در حقیقت همان شبکه ها و نهادهاست که به وسیله روابط حاکم بر آنها، نتایج این سرمایه، یعنی هنجارها، گرایش ها و ارزش ها شکل می گیرند. به عبارت دیگر، با حضور در شبکه ها و داشتن ارتباط مستمر و مداوم با دیگران است که نتایج سرمایه اجتماعی، از جمله اعتماد و عمل به هنجارها حاصل می شود. پس منابع سرمایه اجتماعی را باید به کار بست تا نتایج آن حاصل شود. این منابع، طیف وسیعی از نتایج را به همراه دارد که بسته به شرایط می تواند مثبت و یا حتی منفی باشد.

به گفته کلمن (۱۹۹۰) "سرمایه اجتماعی با کارکردش شناخته می شود." اعتماد، مدارا، همکاری، همبستگی های گروهی و ارزش هایی چون ترحم، شفقت، دلسوزی، ایثار و نوع دوستی، مثال هایی برای نتایج مثبت اجتماعی هستند. از نتایج منفی آن می توان به نژاد پرستی و قومیت گرایی اشاره کرد که باعث تفکیک میان انسانها و محدود کردن روابط، میان تعداد محدودی می شود.

اعتماد را می توان شاخص ترین نتیجه سرمایه اجتماعی دانست. به همین خاطر است که در بسیاری از تحقیقات، از اعتماد به عنوان جایگزین سرمایه اجتماعی نام برده اند. پاتنام می گوید "اعتماد، چرخ های حیات اجتماعی را روغن می زند." برای درک این مفهوم، بهتر است تا نگاه ویژه ای به آن داشته باشیم. اعتماد عبارت است از تمایل فرد به قبول خطر در رفتار با دیگران. این تمایل مبتنی بر یک حس اطمینان است که براساس آن دیگران به گونه ای رفتار خواهند کرد که از آنها انتظار می رود. به عبارت دیگر اعتماد، انتظارات مناسب در مورد کنش های دیگران است. رابطه متقابل، انتظارات و اقدام به کنش مساعد، جوهر و محتوای اعتماد را تشکیل می دهند. انتظارات مربوط به اعتماد، با توجه به

ماهیت موضوع درگیر، تغییر می یابد. انتظار از یک فرزند با انتظار از یک حکومت متفاوت است. حتی در درون دستگاه حکومت، نوع اعتماد به قوا و بخش های مختلف صورت یکسانی ندارد (۲۶).

۷-۲) ویژگیهای کلیدی سرمایه اجتماعی

الف) مصرف کمتر با استهلاک بیشتر

ب) اصل حداقل لازم، دو نفر،

ج) ماهیت حاوی منفعت

د) نداشتن هزینه

الف) مصرف کمتر، استهلاک بیشتر

سرمایه اجتماعی با مصرف بیشتر، بیشتر می شود. به عبارت دیگر انباشت آن، نتیجه مصرف آن است و بر خلاف سرمایه فیزیکی است که مصرف بیشترش باعث استهلاک بیشتر است پاتنام با اشاره به آلبرت هیرشمن، فیلسوف علوم اجتماعی، سرمایه اجتماعی را منبع اخلاقی می نامد؛ یعنی منبعی که بر خلاف سرمایه فیزیکی به تبع استفاده، نه تنها دچار کاستی نمی شود، بلکه افزایش می یابد و برعکس؛ در صورت مورد استفاده قرار نگرفتن، نابود می شود. وجود چنین رابطه ای میان مصرف و انباشت، برای سرمایه اجتماعی نیز متصور است. برای مثال، هرچه در رفتارهای روزمره، نقش اعتماد- که با پیش بینی رفتارها ارتباط دارد- پررنگ تر باشد، راحت تر می توان رفتار آنی را پیش بینی کرد. به عبارت دیگر استفاده کردن مداوم از اعتماد، چیزی از آن نمی کاهد؛ بلکه برعکس بر میزان آن می افزاید. با استفاده از سرمایه اجتماعی کیفیت و کمیت تعاملات اجتماعی تا آن جا که برای دو طرف سودمند باشد، افزایش پیدا خواهد کرد؛ این بدان معنی است که سرمایه اجتماعی هم داده و هم ستانده یک عمل جمعی است.

ب) اصل حداقل لازم، دو نفر

تفاوت اساسی سرمایه اجتماعی با سرمایه انسانی، در همین ویژگی است. سرمایه انسانی مجموعه دانش، مهارت و تجربه یک فرد است. در حالی که سرمایه اجتماعی مجموعه روابط و ارتباطاتی است که یک فرد با دیگران دارد. این سبب می شود که سرمایه اجتماعی، خصلت کالای عمومی به خودبگیرد؛ به عبارت دیگر، سرمایه اجتماعی در شبکه روابط قرار دارد.

ج) ماهیت حاوی منفعت

از آن جا که مفهوم سرمایه اجتماعی یک موجودی انباشته شده و حاوی منافع است، می تواند سرمایه تلقی شود. نگاهی که سرمایه اجتماعی را نوعی سرمایه یا دارایی می پندارد، در حقیقت برای این مفهوم به چیزی فراتر از سازمان های اجتماعی با ارزش و هنجارهای اجتماعی نظر دارد.

د) نداشتن هزینه

تشکیل سرمایه اجتماعی نیازمند سرمایه گذاری است گرچه محتاج پول نیست، ولی مقدار معینی فرصت و همت می طلبد. چنانچه پاتنام در تحلیل خود از تشکلهای مدنی در ایتالیا نشان داده، چندین نسل طول می کشد تا سرمایه اجتماعی به طور کامل ساخته و موثر واقع شود. علاوه بر آن، چنانچه بسیاری از درگیرهای مدنی در سراسر جهان گواهی داده اند، تخریب سرمایه اجتماعی خیلی ساده تر از تجدید بنای آن است. به همین خاطر، یک هزینه تعمیر هم برای سرمایه اجتماعی می توان تصور کرد که معمولاً به شکل زمان است. یعنی زمان هزینه اصلی تشکیل و تقویت سرمایه اجتماعی است.

۲-۸) طبقه بندی سرمایه اجتماعی:

سرمایه اجتماعی را می توان در سطح خرد، میانی و کلان مطالعه کرد.

۲-۸-۱) سطح خرده: در این سطح منافع مورد نظر است که فرد به سبب عضویت در گروه و بهره برداری از سرمایه اجتماعی به دست می آورد. بورديو در چارچوب این سطح، سرمایه اجتماعی را به عنوان جمع منابع واقعی یا بالقوه ای می داند که حاصل از شبکه ای بادوام از روابط کما بیش نهادینه شده آشنایی و شناخت متقابل است (۱۲).

۲-۸-۲) سطح گروهی یا میانه:

سرمایه اجتماعی در کنار منافع که برای فرد دارد، می تواند در صورت تکرار و پایبندی تمامی اعضای گروه به تعهدات خویش، منافع جمعی را پدید آورد که برای تمامی اعضای گروه قابل استفاده باشد. کلمن (۱۹۹۸) با ذکر نحوه عملکرد فروشندگان بازار عمده فروشی الماس در شهر نیویورک نمونه ای از این سطح سرمایه اجتماعی را نشان می دهد. او در این مثال نشان می دهد که چگونه تعهدات متقابل اعضای گروه و ضمانت های موثر برای ممانعت از خیانت در امانت موجب شده تا اموری مانند ارزشیابی الماس ها بدون کمترین هزینه و با اطمینان انجام گیرد و در نتیجه همبستگی گروهی در سطح بالایی حفظ و تداوم یابد. مثال دیگر صندوقهای اعتباری گروهی هستند که بر اساس سرمایه اجتماعی گروهی فعالیت دارند (۲۳).

۲-۸-۳) سطح اجتماعی یا کلان:

وجود روابط افقی مبتنی بر اعتماد میان نهادهای مختلف جامعه منافع را تولید می کند که همه اعضای جامعه از آن بهره مند خواهند بود. از نگاه پاتنام سرمایه اجتماعی جامعه موجب می شود تا نهادهای دموکراتیک حکومتی بهتر وظایف خود را انجام دهند و از نظر فوکویاما وجود سرمایه اجتماعی را به طور موثر و کارآمدی حفظ و تداوم می بخشد و توسعه اقتصادی را موجب می شود (۲۸).

۲-۹) ابعاد سرمایه اجتماعی

همانگونه که پاکستون^۱ (۱۹۹۹) متذکر می شود می توان سرمایه اجتماعی را متشکل از دو بعد دانست:

۲-۹-۱) پیوند عینی میان افراد: یعنی ساختار شبکه ای عینی که افراد را به یکدیگر مرتبط کند. این مولفه نشان می دهد که افراد در فضای اجتماعی به یکدیگر مربوطند.

۲-۹-۲) پیوند ذهنی میان افراد: یعنی پیوندها میان افراد باید دارای ویژگی خاص باشد. دوجانبه، مورد اعتماد و مستلزم احساس مثبت پس پیامد مثبت سرمایه اجتماعی هنگامی وجود دارد که دو بعد متشکله آن همزمان و به میزان بسنده حاضر باشند (۳۰).

جدول ۲-۱ سرمایه اجتماعی و ارتباط بین ابعاد آن (Paxton, ۱۹۹۸)

بعد عینی		بعد ذهنی
کم	زیاد	
اعتماد وجود دارد اما انجام تعامل با مشکل مواجه است	وجود سرمایه اجتماعی تعامل را تسهیل می کند.	زیاد
موردی نادر	انجام تعامل نیازمند طرف سوم و ضمانت اجراهای رسمی است.	کم

تقریباً همزمان با پاکستون ، پورتس^۲ (۱۹۹۸) هم با توجه به ابعاد عینی و ذهنی و جنبه های مثبت و منفی سرمایه اجتماعی و اثرات آن بر تسهیل فرآیند کنش و کاهش آسیب های اجتماعی روند رو به نقصان آن را در آمریکا مطرح نمود. بالاخره کسانی چون پاتنام و فوکویاما در تصریح ابعاد، عوامل و پیامدهای سرمایه اجتماعی نقش قابل توجهی ایفا کردند (۲۸).

تفکیک سرمایه اجتماعی به دو بعد عینی و ذهنی و لزوم پیوند میان این دو برای ایجاد پیامد های سودمند آن از این روست که محدود کردن مفهوم به ساختارهای عینی روابط با ذهنیات افراد، مشکلاتی را در شکل گیری سرمایه اجتماعی و اثرات آن پدید می آورد. ممکن است با سرمایه گذاری های دولتی ، نهادهایی برای گسترش روابط میان افراد یک جامعه تاسیس شود و همگان موظف به

1. Paxton
2. Ports

عضویت در آن شوند. اما وجود این ساختارها بدون فراهم بودن اعتماد و هنجارهای مشوق همکاری و عمل جمعی به تنهایی نمی تواند سرمایه اجتماعی را در آن جامعه تشکیل دهد. این موضوع در مورد ابعاد ذهنی سرمایه اجتماعی نیز صادق است. اگر امکانات ایجاد شبکه های تعامل در قالب انجمن های داوطلبانه نباشد، اعتماد و هنجارهای مشوق عمل جمعی در ذهنیت افراد جامعه به شکل آرمانی غیر عملی، باقی خواهد ماند.

۲-۱۰) نظریه پردازان و نظریات اصلی سرمایه اجتماعی

به منظور فهم بهتر مفهوم سرمایه اجتماعی در برداشت های متفاوت، دیدگاه صاحب نظرانی را که آنها هم به لحاظ تجربی در دهه های اخیر الهام بخش بوده و رویکردهای نظری اصلی را شکل داده اند مرور می نماییم.

۲-۱۰-۱) بورديو

بورديو سرمایه اجتماعی را جمع منافع واقعی یا بالقوه ای می داند که از شبکه ای با دوام از روابط کمابیش نهادینه شده آشنایی و شناخت متقابل - یا به بیان دیگر، با عضویت در یک گروه- حاصل می شود. شبکه ای که هر یک از اعضای خود را از پشتیبانی سرمایه جمعی برخوردار می کند و آنان را مستحق "اعتبار" می سازد (۱۲).

از نظر بورديو ایجاد و اثر بخشی سرمایه اجتماعی بستگی به عضویت در یک گروه اجتماعی دارد که اعضای آن، مرزهای گروه را از طریق مبادله اشیاء و نهادها بنیان نهاده اند. این روابط ممکن است از طریق کاربرد یک نام مشترک (خانواده، ملت، انجمن، حزب) و مجموعه ای کامل از کنش ها برای نهادینه کردن، نظیر مبادلات مادی و نهادی تضمین شود. از نظر بورديو حجم سرمایه اجتماعی در تملک یک فرد به دو مورد بستگی دارد.

۱- به اندازه شبکه پیوند هایی که فرد می تواند به شیوه ای موثر بسیج کند.

۲- به حجم سرمایه (اقتصادی، فرهنگی یا نمادین و...) در تصرف کسانی که وی با آنها

مرتبط است. این بدان معنی است که سرمایه اجتماعی اگرچه به سرمایه اقتصادی و

فرهنگی مورد تملک یک فرد، یا حتی مورد تملک کل مجموعه عواملی که وی با آنان

مرتبط است قابل تقلیل نیست. با این حال هرگز به طور کامل از آن مستقل نمی

باشد (۱۲).

بوردیو معتقد است که سرمایه اجتماعی به عنوان شبکه ای از روابط یک ودیعه^۱ طبیعی یا حتی یک

ودیعه اجتماعی نیست بلکه چیزی است که در طول زمان با تلاش بی وقفه به دست می آید، به

عبارت دیگر، شبکه روابط، محصول راهبردهای سرمایه گذاری فردی یا جمعی، آگاهانه یا ناخودآگاه

است که هدفش ایجاد یا باز تولید روابط اجتماعی است که مستقیماً در کوتاه یا دراز مدت قابلیت

استفاده دارند. بوردیو توجه خود را برای فوایدی که از برکت مشارکت در گروه‌ها نصیب افراد می شود،

به تعبیر خود "معاشرت پذیری عمدی با هدف دسترسی به منابع اجتماعی" متمرکز می سازد، ولی

معتقد است برخورداری افراد از منافع گروهی به واسطه موقعیت آنها در گروه یکسان نیست: "هر گروه

برای خود شکل‌های کمابیش نهادینه شده‌ای دارد که قادرش می سازد تا تمامیت سرمایه اجتماعی را

که اساس موجودیت گروه است (بیشتر خانواده یا ملت)، در دستان یک عامل واحد یا گروه کوچکی از

عوامل متمرکز کند. در جایی دیگر می نویسد که افراد مختلف از طریق نمایندگی گروه‌ها و بسته به

میزان سرمایه آن سودهای بسیار نابرابر از سرمایه (اقتصادی، فرهنگی و...) به دست می آورند؛ چرا که

ساز و کارهای تفویض اختیار و نمایندگی - که به منزله شرط تمرکز سرمایه اجتماعی معنا می یابد -

بذره‌های حیف و میل و سوء استفاده از سرمایه ای را که گروه گرد می آورد، نیز در خود دارد. در نتیجه

---

1. Given

نابرابری و رقابت بر سر منابع نه تنها در میان طبقات و گروه های ممتاز جامعه، بلکه در درون گروه ها و در میان افراد نیز جریان دارد و لذا سرمایه اجتماعی از نظر بورديو ابزاری است که وضعیت گروه و در نتیجه فرد را باز تولید می کند (۱۲)

بورديو بر قابلیت تبدیل انواع مختلف سرمایه تاکید داشته و سرمایه اقتصادی را ریشه انواع دیگر سرمایه می داند و به تعبیر لین سرمایه اجتماعی در نظر بورديو لباس مبدل برای سرمایه اقتصادی است. گرچه بورديو معتقد است که " این اشکال مبدل و ضمنی سرمایه اقتصادی هرگز یکسره قابلیت تقلیل به چنین تعریفی را ندارند" (۱۲). بنابراین به کمک سرمایه اجتماعی، کنشگران قادر می شوند مستقیماً به منابع اقتصادی (وام های یارانه ای، بازارهای حمایت شده) دست یابند. به علاوه آنها می توانند سرمایه فرهنگی خود را از طریق تماس با متخصصان و فرهیختگان (سرمایه فرهنگی منجسم) بیافزایند یا به جای آن به نهادهایی که مدارک معتبر ارائه می دهند (سرمایه فرهنگی نهادینه) بپیوندند.

خلاصه کلام این کاربرد سرمایه اجتماعی در نزد بورديو بر این درک استوار است که افراد چگونه با سرمایه گذاری بر روابط گروهی، وضعیت اقتصادی خود را در یک فضای اجتماعی سلسله مراتبی "جامعه سرمایه داری" بهبود می بخشند. از این جهت می توان رویکرد او را ابزاری و نهایتاً فرد گرایانه نامید، گرچه خاستگاه آن عضویت در گروه و سرمایه گذاری بر روابط گروهی و رقابت بر سر وضعیت برتر گروهی مسلط باشد، در ضمن می توان تاثیر پذیری بورديو را از تئوری سرمایه مارکس مشاهده کرد و مباحث سرمایه اجتماعی بورديو را بیشتر یک رویکرد تضادگرا تلقی نمود.

۲-۱۰-۲) نان لین

از نگاه وی سرمایه اجتماعی به مثابه منابع نهفته در ساختار اجتماعی است که با کنش های هدفمند، قابل دسترسی یا گردآوری است. از نظر وی سرمایه اجتماعی سه جزء دارد:

۱- منابع نهفته در ساختار اجتماعی

۲- قابلیت دسترسی افراد به این گونه منابع اجتماعی

۳- استفاده یا گردآوری این گونه منابع اجتماعی در کنش‌های هدفمند.

وی منابع ارزشمند در اکثر جوامع را ثروت، قدرت و پایگاه اجتماعی معرفی می‌کند و لذا سرمایه اجتماعی افراد را بر حسب میزان یا تنوع ویژگیهای افرادی که فرد با آنها پیوندهای مستقیم و غیر مستقیم دارد قابل سنجش می‌داند. او "منابع نهفته"^۱ و "موقعیت‌های شبکه‌ای"^۲ را دو عنصر مفهومی مهم سرمایه اجتماعی قلمداد می‌کند و نتایج سرمایه‌گذاری افراد در روابط و شبکه‌های اجتماعی را در ارتباط با دونوع کنش ابزاری^۳ و کنش اظهاری^۴ طبقه‌بندی می‌نماید. برای کنش ابزاری سه گونه بازگشت سرمایه (بازدهی) را مطرح می‌کند: بازدهی اقتصادی (ثروت)، بازدهی سیاسی (قدرت) و بازدهی اجتماعی (شهرت) و برای مورد اخیر می‌نویسد: "به نظر من شهرت یکی از شاخص‌های بازدهی اجتماعی است. شهرت را می‌توان به مثابه نظارت مساعد یا نامساعد درباره فرد در یک شبکه اجتماعی تعریف کرد"^(۵۵). در کنش اظهاری، سرمایه اجتماعی ابزاری است برای تحکیم منابع و دفاع در برابر از دست دادن احتمالی منابع. او سه نوع بازدهی را در این رابطه ذکر می‌کند: سلامت جسمانی، سلامت روانی و رضایت از زندگی. وی معتقد است اغلب اوقات کنش‌های ابزاری و کنش‌های اظهاری یکدیگر را تقویت می‌کنند^(۵۵).

لین با طرح نظریه منابع اجتماعی^۵ (۱۹۸۲) مشخصاً مطرح می‌کند که دست‌یابی به منابع اجتماعی و استفاده از آنها (منافع نهفته در شبکه‌های اجتماعی) می‌تواند به موقعیت‌های اجتماعی-اقتصادی بهتر منجر شود. وی در مقایسه سرمایه اجتماعی با اشکال دیگر سرمایه، سرمایه اقتصادی و سرمایه انسانی را شکل‌های شخصی سرمایه می‌نامد، حال آنکه برای سرمایه اجتماعی عنوان "دارایی ارتباطی"^۶ را به کار می‌برد. سرمایه‌گذاری در این شکل سرمایه، نه بر روی فرد بلکه بر روی روابط صورت

1.Embedded resource

2.Network location

3.Instrumental Action

4. Expressive Action

1.Social resource Theory

2.Relational asset

می‌گیرد، یعنی این که افراد برای دست‌یابی به سود در تعاملات و شبکه‌سازی شرکت می‌کنند. وی به مواردی در چگونگی کارکرد سرمایه اجتماعی اشاره می‌کند که معتقد است در اشکال شخصی سرمایه به آن پرداخته نمی‌شود. به طور مثال او به تسهیل جریان اطلاعات در برخی پیوندهای اجتماعی اشاره می‌کند که به واسطه آن اطلاعات سودمندی درباره فرصت‌ها و انتخاب‌ها به فرد می‌رسد و یا پیوندها می‌توانند یک سازمان و کارگزاران یا حتی جامعه را از وجود و علایق فردی که در صورت فقدان پیوندها ناشناس باقی می‌مانند، آگاه کند. لین می‌گوید: انتظار می‌رود که روابط اجتماعی هویت و اعتبار را تقویت کند. اطمینان فرد از ارزش خود به عنوان عضوی از یک گروه اجتماعی که در منابع و منافع مشابهی شریکند موجبات حمایت عاطفی و تایید همگانی برای افراد را نسبت به منابع معین فراهم می‌کند. این تایید برای حفظ سلامت فکری و استحقاق بهره‌مندی از منابع ضروری است. لین چهار عنصر "اطلاعات"، "نفوذ"، "اعتبار اجتماعی" و "تایید" را توضیح چگونگی کارکرد سرمایه اجتماعی در کنش‌های ابزاری و کنش‌های اظهاری می‌داند (۵۵).

به طور خلاصه اینکه مباحث لین صرفاً بر منابع فردی سرمایه اجتماعی متمرکز است و سرمایه اجتماعی را در درجه اول امر فردی می‌داند که افراد با انگیزه کسب سود برای خود، اقدام به سرمایه‌گذاری در روابط اجتماعی می‌نمایند. اگرچه ممکن است به رغم لین مانند سرمایه انسانی سرجمع‌پذیری‌های ارتباطی به نفع جامعه نیز تمام شود.

۲-۱۰-۳) جیمز کلن

به اعتقاد کلن سرمایه اجتماعی بخشی از ساختار اجتماعی است که به کنشگر اجازه می‌دهد تا با استفاده از آن به منافع خود دست‌یابد: "روابط اجتماعی هنگامی به وجود می‌آیند که افراد کوشش می‌کنند از منافع فردی خود بهترین استفاده را به عمل آورند و نباید تنها به عنوان اجزاء ساختارهای اجتماعی در نظر گرفته شوند. آنها را می‌توان منابعی برای افراد نیز در نظر گرفت" وی در ادامه، این منابع اجتماعی - ساختاری را، دارایی سرمایه‌ای برای فرد، یعنی سرمایه اجتماعی در نظر می‌گیرد (۳۴).

کلمن سرمایه اجتماعی را با کارکردش تعریف می کند نه بر حسب ماهیت و محتوی: " سرمایه اجتماعی با کارکردش تعریف می شود. سرمایه اجتماعی شیئی واحد نیست، بلکه انواع چیزهای گوناگون است که دو ویژگی مشترک دارند: همه آنها از یک ساخت اجتماعی هستند و کنش‌های معین افرادی را که در درون ساختار هستند تسهیل می کنند. سرمایه اجتماعی، مانند شکل های دیگر سرمایه مولد است و دستیابی به هدف های معینی را که در نبود آن دست یافتنی نخواهد بود، امکان پذیر می سازد. سرمایه اجتماعی، مانند سرمایه فیزیکی و سرمایه انسانی کاملاً تعویض پذیر نیست، اما نسبت به فعالیت‌های بخصوصی تعویض پذیر است. شکل معینی از سرمایه اجتماعی که در تسهیل کنشهای معینی ارزشمند است ممکن است برای کنشهای دیگر بی فایده یا حتی زیانمند باشد. سرمایه اجتماعی نه در افراد و نه در ابزار فیزیکی تولید قرار دارد" (۳۴).

در تعاریف بالا تاکید بر منافع فردی سرمایه اجتماعی متاثر از به کارگیری نظریه انتخاب عقلانی در تبیین رفتار است: " من از مفهوم عقلانیت که در اقتصاد به کار می رود استفاده خواهم کرد، مفهومی که اساس کنشگر عقلانی را در نظریه اقتصادی تشکیل می دهد. این مفهوم بر پایه اندیشه کنشهای مختلف استوار است که فایده معینی برای کنشگر دارد و همراه با یک اصل کنش است که می توان آن را این گونه بیان کرد که کنشگر کنشی را انتخاب می کند که حداکثر فایده را نصیب او سازد." (۳۴).

کلمن بر طبیعت جمعی سرمایه اجتماعی نیز اصرار دارد. وی معتقد است که سرمایه اجتماعی ویژگی های معینی دارد که آن را از کالاهای خصوصی، تقسیم پذیر و انتقال پذیر که در نظریه اقتصادی نئوکلاسیک بحث شده است متمایز می سازد. سپس ویژگی های این کالای عمومی را چنین بر می شمرد:

۱. به آسانی مبادله نمی شود؛ اگرچه این سرمایه، منبعی است که ارزش استفاده دارد.
۲. سرمایه اجتماعی دارای شخصی هیچ یک از افرادی که از آن سود می برند نیست و این به واسطه صفت کیفی ساختار اجتماعی است که فرد در آن قرار گرفته است.

۳. سرمایه اجتماعی نتیجه فرعی فعالیت های دیگر است و معمولاً شخص خاصی آن را به وجود نمی آورد. زیرا انگیزه برای سرمایه گذاری در آن وجود ندارد یا ضعیف است. برخلاف سرمایه فیزیکی که به واسطه منافع شخصی اش انگیزه برای سرمایه گذاری کاهش نمی یابد سرمایه اجتماعی با اینکه منبع مهمی برای افراد است و می تواند بر توانایی انجام کنش و کیفیت زندگی آنها بسیار تاثیرگذار باشد. با وجود این از آنجا که بسیاری از منافع کنش هایی که سرمایه اجتماعی را به وجود می آورند توسط افرادی غیر از فردی که آن را ایجاد کرده کسب می شود به سود فرد نیست که آن را به وجود آورد. نتیجه این می شود که بیشتر شکل های سرمایه اجتماعی به شکل نتیجه فرعی فعالیت های دیگر ایجاد یا نابود می شود. اگرچه کلمن به عوامل ایجاد، حفظ و نابودی سرمایه اجتماعی اشاره دارد. معتقد است عواملی نظیر "فرو بستگی شبکه اجتماعی" و "ایدئولوژی" بر حفظ و نابودی سرمایه اجتماعی موثر است.

۴. نهایتاً این که سرمایه اجتماعی در صورت استفاده بیشتر بر خلاف بعضی اشکال دیگر سرمایه نه تنها مستهلک نمی شود بلکه افزایش می یابد (۳۴).

کلمن با تلفیق دو رویکرد اصل اقتصادی کنش فردی عقلانی و تحلیل ساختارهای اجتماعی که در جنبه هایی همچون هنجارها، قوانین و تعهدات اجتماعی متجلی می شود، سعی می کند که جنبه های مفهومی سرمایه اجتماعی به مثابه ابزاری برای پژوهش های اجتماعی را روشن سازد. کلمن بر این باور است که سرمایه اجتماعی در روشن ساختن یکی از مشکلات مهم تحلیل اجتماعی یا آنچه پیوند خرد - کلان نام گرفته است، یا به عبارت دیگر پیوند رفتار فرد با متغیرهایی که در سطح ساختار عمل می کنند سودمند است.

از نظر کلمن "سرمایه اجتماعی بر خلاف سایر اشکال سرمایه، به طور ذاتی در ساختار روابط کنش گران با هم در رابطه بین آنها حضور دارد. این سرمایه در خود کنش گران یا در وسایل فیزیکی تولید ایشان نهفته نیست از آنجا که سازمانهایی با اهداف مشخص و معین می تواند درست مثل اشخاص

حقیقی کنش گر به حساب آیند(مثلا شرکت ها) روابط بین این اشخاص حقوقی هم می تواند معادل سرمایه اجتماعی برای ایشان باشد. کلمن در ادامه، مجموعه‌ی گوناگونی از منابع، که همه آنها سرمایه اجتماعی را برای عاملان تشکیل می دهند، مورد بررسی قرار می دهد(۱۲ و ۳۴).

۱. تکالیف، انتظارات و قابلیت اعتماد ساختارها

۲. ظرفیت بالقوه اطلاعات

۳. هنجارها و ضمانت‌های اجرایی موثر

۴. روابط اقتدار

۵. سازمان اجتماعی انطباق پذیر

۶. سازمان تعهدی

از نظر کلمن سرمایه اجتماعی نماینگر منبعی از انتظارات دوطرفه و بنابراین با شبکه های گسترده‌تر ارتباطات، اعتماد و ارزشهای مشترک، بالاتر از افراد قرار می گیرد.

سرمایه اجتماعی در مطالعات کلمن جایگاه وسیع داشته، در برگیرنده پایه و اساس نظم اجتماعی است که به خوبی در شاهکار "بنیادهای نظریه اجتماعی"^۱ (۱۹۹۴) وی دیده می شود. کلمن موتور محرکه نظریه انتخاب منطقی در جامعه شناسی معاصر بوده و در این چارچوب روشن فکری است که ایده سرمایه اجتماعی خویش را پرورش داده است. نظریه گزینش عقلانی با نظریه اقتصاد کلاسیک در این دیدگاه که تمام رفتار فردی در زمینه کسب منافع خود است، اشتراک دارد و بنابراین تعامل اجتماعی به صورت مبادله در نظر گرفته می شود. با استفاده از نظریه گزینش عقلانی، کلمن دیدگاه وسیعی در مورد جامعه به عنوان سیستم های اجتماعی رفتار جمعی افراد مطرح ساخت. برای آشکار شدن اصول نظم اجتماعی، کلمن پیشنهاد تجزیه کردن رفتار جمعی به سطح اولویت ها و رفتار فردی را ارائه نمود(۳۱).

1.Foundation of social theory

به نظر می آید که سرمایه اجتماعی سبب شده است تا کلمن راه حلی برای این موضوع که چرا انسانها به همکاری تن در می دهند ارائه کند. حتی در موقعیت هایی که رقابت، تامین منافع عاجل آنها را بهتر ارائه می کند. سرمایه اجتماعی در افکار کلمن به مثابه مفهوم دست نامرئی در سیستم نظریه اقتصادی کلاسیک ها عمل می کنند. کلمن سرمایه اجتماعی را نوعی کالای عمومی در نظر گرفت که گرچه به دست کسانی که آن را تشخیص می دهند ایجاد می شود ولی منافع آن شامل تمام اجزای ساختار می گردد.

بنابراین سرمایه اجتماعی سبب می شود تا همکاری بین افرادی ایجاد شود که در غیر این صورت دنبال منافع فردی خود می بودند (۳۱)

در مقاله کلمن در مورد سرمایه انسانی و اجتماعی، ارتباطات به عنوان ایجاد کننده منابع سرمایه ارائه می شود، که با ایجاد تعهدات و انتظارات بین فعالان، ساخت اعتماد در محیط اجتماعی، باز کردن کانالهای ارتباطی و برقراری معیارهایی برای رفتارهای خاص و ایجاد تحریم هایی برای مفت خورها به وجود می آید. ایجاد سرمایه اجتماعی وابسته است به سازگاری بین فعالان شبکه های مختلف، به ثبات و به ایدئولوژی مشترک. تعریف کلمن از سرمایه اجتماعی پلی است بین رفتار فردی و جمعی. به طور حتم، او سرمایه اجتماعی را نوعی دارایی برای فرد در نظر گرفته است، اما وجود آن، یعنی پدید آمدن "منابع ساختاری اجتماعی" است. اینکه آیا این منابع در زمان لازم به کار می آیند یا نه، از نظر کلمن بستگی به دو چیز دارد: یکی وجود احترام به تعهدات و دیگری سطح اعتماد در جامعه، که هر دو متأثر از تغییرات در ساختار اجتماعی اند، تغییراتی چون: سطح اعتماد که به بازپرداخت تعهدات منجر می شود احتیاجات حقیقی که افراد نیازمند به کمک هستند، وجود دیگر منابع کمک، (مانند کمکهای دولتی)، درجه وفور اقتصادی در جامعه (که سبب کاهش درخواست کمک از دیگران می شود)، تفاوت های فرهنگی در دادن و گرفتن کمک از دیگران، درجه سازگاری شبکه های اجتماعی و پشتیبانی ارتباطات اجتماعی (۳۱).

۲-۱۰-۴) رابرت پاتنام

پانتنام معتقد است که سرمایه اجتماعی در قالب و شکل هنجارهای معامله متقابل تعمیم یافته^۱ در یک اجتماع، باعث کارآیی بیشتر نسبت به جامعه ای می شود که گرفتار بی اعتمادی است. دقیقاً به همان دلیل که پول کارآیی بیشتری نسبت به مبادله پایاپای دارد و اگر دو طرف معامله به کالاهای یکدیگر نیاز نداشته باشند از طریق پول به عنوان واسطه عمل می نمایند و حجم مبادلات به مراتب بیشتر می شود، اعتماد نیز همانند پول در زندگی اجتماعی عمل نموده و تعامل فراوان در بین مردم گوناگون باعث ایجاد هنجار معامله متقابل تعمیم یافته گردیده و مشارکت مدنی و سرمایه اجتماعی باعث ایجاد تعهد متقابل و مسئولیت پذیری در انجام دادن اعمال و رفتارها می گردد. پاتنام مفهوم سرمایه اجتماعی را در مقیاسی متفاوت از بورديو، لین و کلمن به کار می برد، اگرچه تعریف او از مفهوم سرمایه اجتماعی مستقیماً تحت تاثیر کلمن است.

پاتنام سرمایه اجتماعی را واجد هر دو بعد فردی و جمعی می داند و قبل از هر چیز افرادی را بهره‌مند می‌سازد که سرمایه اجتماعی را شکل می دهند. بنابراین سرمایه اجتماعی هم کالای خصوصی^۲ و هم کالای عمومی^۳ است. پاتنام در کتاب بولینگ یک نفره معتقد است که گرچه سرمایه اجتماعی درون گروهی^۴ در گروه‌های مختلف قومی، سنی، جنسی، طبقاتی و... ممکن است باعث شکل گیری خودهای انحصاری^۵ و تنگ نظرانه^۶ شود، اما سرمایه اجتماعی بین گروهی^۷ باعث اتصال افراد غیر مشابه از بخش های گوناگون جامعه با هویت های باز و خالی از تعصب به یکدیگر می گردد و اگرچه این دو نوع سرمایه بسیار مهم هستند، اما جایگزین یکدیگر نبوده و در جامعه از هم جدا نیستند بلکه با آمیزه ای از آنها در گروه های اجتماعی روبرو هستیم و از کم و زیاد شدن این دو نوع می توان بحث کرد.

---

1. Generalized reciprocity norms

1.Private goods

2.public goods

3. Bonding social capital

4 Exclusive Selves

5.Narrow Selves

6.Bridging social capital

پاتنام در بخش دوم کتاب بولینگ یک نفره به بررسی روند مشارکت مدنی و سرمایه اجتماعی در آمریکا می پردازد و نتیجه می گیرد که کاهش سرمایه اجتماعی به شکل کاهش اعتماد به حکومت، کاهش مشارکت سازمانی فعال و در یک کلام کاهش مشارکت مدنی می گردد (۲۹).

پاتنام مفهوم سرمایه اجتماعی را فراتر از سطح فردی به کار می گیرد و به چگونگی کارکرد سرمایه اجتماعی در سطح منطقه ای و ملی و نوع تاثیرات سرمایه اجتماعی بر نهادهای دموکراتیک علاقه مند است. به همین منظور در دو مطالعه تطبیقی، میان ایالت های مختلف در آمریکا (در کتاب بولینگ تک نفره) و هم چنین حکومت های منطقه ای تازه تاسیس ایتالیا در شمال و جنوب در دهه ۷۰ در کتاب سنت های مدنی و دموکراسی، تاثیر سرمایه اجتماعی را در تقویت جامعه مدنی و توسعه اقتصادی از سوی دیگر مورد بررسی قرار داده است. اگرچه او از منافع خصوصی سرمایه اجتماعی نیز غافل نبوده و به صورت های عمومی^۱ و خصوصی^۲ جهات فردی و جمعی سرمایه اجتماعی اشاره داد، اما به صراحت بیان می دارد که تمرکز و علاقه مندی خاص او منافع خارجی و بهره های عمومی سرمایه اجتماعی است (۱۴).

پاتنام معتقد است که میزان بالای سرمایه اجتماعی در ایالت های مختلف باعث ایجاد قدرت جادویی می گردد دلایش به این شرح است (۲۹).

■ سرمایه اجتماعی باعث حل مسائل جمعی می گردد. اگر مردم (در حفظ نفع یا خیر عمومی که غیر قابل تقسیم و محروم کردن است مثل هوای پاک یا محیط زیست سالم) با یکدیگر همکاری کنند و هر یک سهم خود را انجام دهند از وضع بهتری برخوردار خواهند بود. از طرف دیگر ساز و کار نهادی شدن باعث می گردد که رفتار جمعی قابل

1.Public face
2..Private face

قبول از سوی همگان مورد قبول قرار گیرد و شبکه ها و هنجارهای اجتماعی که باعث تضمین آنها می شود، در شکل گیری چنین سازو کاری موثرند.

▪ سرمایه اجتماعی باعث تسهیل گردش چرخش هایی می شود که اجازه پیشرفت همسان و یکنواخت جوامع را می دهد.

▪ سرمایه اجتماعی باعث بهبود وضعیت و بخت و اقبال نیز می گردد. به صورتی که با گسترش آگاهی از راه های مختلف و توانایی هایی که به یکدیگر متصل هستند به افرادی که با یکدیگر ارتباط دارند اجازه می دهد که از تسامح و انعطاف بیشتری برخوردار باشند، خودخواهی کمتری داشته باشند و از همنوایی و همدلی بیشتری برخوردار باشند. وقتی افراد ارتباطشان با دیگران کم می شود، کم تر می توانند راستی و صداقت خود را در داد و ستد و گفت و گوها درک کنند و در چنین شرایطی مردم کم تر هرز می روند.

پاتنام از سال ۱۹۷۰ تا دهه ۹۰ تحقیقات وسیعی بر روی تاثیر سرمایه اجتماعی و نقش آن بر روی کارآیی نهادی در نقاط مختلف ایتالیا انجام داده و نتیجه گرفته که هر کجا سرمایه اجتماعی از میزان بیشتری برخوردار بوده بر کارآیی نهادی و حکومت خوب، تاثیر مثبت داشته است. همچنین وی معتقد است که هر دو بعد سرمایه اجتماعی چه درون گروهی و چه بین گروهی لازم است. بعد اول (سرمایه اجتماعی درون گروهی) بیشتر در ابعاد کوچکتر فردی و تربیتی در شکل سرمایه اجتماعی درون گروهی مفید است؛ و بعد دوم (سرمایه اجتماعی بین گروهی)، برای مسائل بزرگ اجتماعی و معماهای جمعی که نیازمند سرمایه اجتماعی بین گروهی است و مشارکت همه جانبه را می طلبد ضروری می باشد. وی رابطه سرمایه اجتماعی را با تساهل که بیشتر با بعد دوم سرمایه اجتماعی (بین گروهی) نزدیک است در چهار شکل تشخیص می دهد (۲۹).

جدول ۲-۲ رابطه بین سرمایه اجتماعی و تساهل

	سرمایه اجتماعی پایین	سرمایه اجتماعی بالا
تساهل بالا	فردگرایی، هرکس هرچه می خواهد انجام.	اجتماع مدنی
تساهل پایین	هرج و مرج جنگ همه با همه	اجتماع فرقه گرا

پانتم موفقیت در غلبه بر معضلات عمل جمعی و فرصت طلبی را که در نهایت به ضرر خود افراد تمام می شود به زمینه اجتماعی گسترده آن مربوط می داند. به گونه ای که همکاری داوطلبانه در جامعه ای که سرمایه اجتماعی عظیمی را در شکل هنجارهای عمل متقابل و شبکه های مشارکت مدنی به ارث برده اند بهتر صورت می گیرد. شبکه های مشارکت مدنی، یکی از اجزاء ضروری سرمایه اجتماعی می باشند و هر چه این شبکه ها متراکم تر باشند احتمال همکاری شهروندان در جهت منافع متقابل بیشتر است. شبکه های مشارکت مدنی، هزینه های بالقوه عهد شکنی را در هر معامله ای افزایش می دهند. فرصت طلبی، منافعی را که فرد انتظار دارد از دیگر معاملات همزمانش و معاملات آینده نصیبش شود به خطر می اندازد. شبکه های مشارکت مدنی در زبان تئوری بازیها، تکرار پیوند درونی بازیها را افزایش می دهد (۱۳).

شبکه های مشارکت مدنی، هنجارهای قوی معامله متقابل را تقویت می کند، ارتباطات را تسهیل می کنند و جریان اطلاعات را در مورد قابل اعتماد بودن افراد بهبود می بخشد. همچنین اجازه می دهند که حسن شهرت ما به دیگران انتقال یافته و پالایش شوند. البته شبکه های مشارکت مدنی مورد نظر کلمن و پاتنام شامل شبکه های افقی می باشند نه عمودی، زیرا در شبکه های عمودی جریان عمودی اطلاعات غیر موثق تر از جریان افقی اطلاعات هستند و بخشی از آن به این دلیل است که اطلاعات قابل اتکا و درست مانع بهره کشی و استعمار محسوب می شوند. مهم تر این که مجازاتهایی که از همپارهای معامله متقابل در مقابل تهدید فرصت طلبی حمایت می کنند. در شبکه های عمودی، کمتر برای مقامات عالی وضع می شوند و اگر هم وضع شوند کمتر اجرا می گردند (۱۳).

عنصر بعدی سرمایه اجتماعی از نظر پاتنام عنصر اعتماد است. اعتماد باعث تسهیل همکاری می شود. هرچه اعتماد در جامعه ای بالاتر باشد احتمال همکاری هم بیشتر خواهد بود و خود همکاری نیز اعتماد ایجاد می کند. اعتماد که یکی از عناصر ضروری تقویت همکاری است عنصر غیر اختیاری و نا آگاهانه نمی باشند. اعتماد مستلزم پیش بینی رفتار بازیگر مستقل است. "شما برای انجام دادن کاری صرفاً به این دلیل که فردی (یا نهادی) می گوید آن را انجام خواهد داد به او اعتماد نمی کنید. بلکه شما تنها به این دلیل به او اعتماد می کنید که با توجه به شناختتان از خلق و خوی او، انتخابهای ممکن او و توانایی او حدس می زنید که او انجام دادن این کار را برخواهد گزید" (۱۳).

وی در چگونگی فرآیند تبدیل اعتماد فردی به اعتماد اجتماعی معتقد است که اعتماد اجتماعی (عمومی) در جوامع مدرن پیچیده از دو منبع مرتبط یعنی هنجارهای معامله متقابل و شبکه های مدنی ناشی می شود. وی معتقد است: "اعتماد اجتماعی به هنجارهای معامله متقابل، شبکه های مشارکت مدنی و همکاری موفقیت آمیز، متقابلاً یکدیگر را تقویت می کنند. وجود نهادهای همکاری جوینه کارآمد، مستلزم مهارتها و اعتماد بین اشخاص می باشند: اما آن مهارت ها و این اعتماد نیز به نوبه خود به وسیله همکاری سازمان یافته تلقین می شوند. هنجارها و شبکه های مشارکت مدنی به رفاه اقتصادی کمک می نمایند و به نوبه خود نیز توسط این رفاه تقویت می شوند" (۱۳). همچنین پاتنام به یک نوع "تحلیل تعادلی" به جای تحلیل خطی در رابطه ی این سه عنصر با یکدیگر معتقد است.

۲-۱۰-۵) همکاری داوطلبانه

حجم قابل توجهی از ادبیات سرمایه اجتماعی معطوف به تاثیر داوطلبی و رفتارهای داوطلبانه^۱، انجمن های داوطلبانه^۲ روحیه داوطلبی^۳ و داوطلب گرایی مدنی^۴ بر سرمایه اجتماعی و پیامدهای اخلاقی و ارزشی آن بوده است. پپانوریس (۲۰۰۱) معتقد است که تئوری پاتنام از طریق مرتبط ساختن

---

1. Volunteering & voluntary behavior
2. Voluntary associations
3. Voluntary spirit
4. Civic voluntarism

تفکرات سرمایه اجتماعی با تفکر ضرورت انجمن‌های مدنی و سازمان‌های داوطلبانه در کارآمدی حکومت تکوین یافته است. تعدادی از جامعه‌شناسان معاصر از نتایج کارهای پاتنام ایده‌هایی را در خصوص نقش آفرینی سرمایه اجتماعی در کنش‌های اخلاقی اخذ کرده‌اند (۱۸).

شناخت داوطلبان در مدیریت آنها بسیار مهم و ضروری است و نقشی که آنان می‌توانند در سازمان‌های ورزشی ایفا کنند، بسیار مهم است. مدیر یک سازمان ورزشی باید در زمینه‌های زیر سرمایه‌گذاری درست و مناسبی داشته باشد: (۴۰).

۱- راهبرد استخدام و بکارگیری داوطلبان

۲- آموزش داوطلبان

۳- ارزش‌گذاری و شناسایی همکاری داوطلبان

۴- ارزیابی و سنجش داوطلبان

داوطلبان دلایل متعددی را برای مشارکت خود بر می‌شمارند که بطور خلاصه به دلایل زیر می‌توان اشاره کرد: ارتقای تجارب کاری، کمک به جامعه و هم‌نوعان خود در زمینه‌های مورد نیاز جامعه، خدمت به دیگران، نیاز به ارتباط، نیاز به دیدار مردم، احساس لذت و سرگرمی، منزلت اجتماعی، کسب احساس مفید بودن، پاداش و...، مدیریت هر سازمان ورزشی باید به این نیازها و انگیزه‌ها توجه کند و داوطلبان را در شرایطی که هم برای آنها و هم برای سازمان مفید باشند، قرار دهد (۴۰).

البته اسمیت، ناک و پرنسکی عوامل انگیزاننده افراد به فعالیت‌های داوطلبی را در سه حیطه دسته‌بندی کرده‌اند: فایده‌نگر، عاطفی، هنجاری. به طور خلاصه، در محرک‌های فایده‌نگر، پرداخت مستقیم حقوق و مزایای مادی به افراد داوطلب ضروری است. اما محرک‌های عاطفی، تابعی از روابط درونی فرد هستند که باعث توسعه دوستی، منزلت اجتماعی و پیامدهای مشابه می‌شوند. مانند حضور داوطلبان هواداران تیم‌های استقلال یا پیروزی در پیشبرد امور باشگاه مورد علاقه‌شان، و در آخر

محرک های هنجاری، محرک هایی هستند که داوطلبان به خاطر علاقه ارتقای رفاه دیگران یا تندرستی و شادابی جامعه به کارهای داوطلبانه روی می آورند(۱۵).

به منظور تقویت اهمیت داوطلب شدن، یک سخنرانی در کنگره فراغت جهانی^۱ با این سوال آغاز شد: "آیا می توانید جهانی را بدون حضور داوطلبان تصور نمود؟(۹). البته این امر غیر ممکن است. داوطلبان از طریق یک سری فعالیتهای پیچیده(مانند خواندن برنامه ها در مدارس، اجرای فعالیتهای تفریحی در آسایشگاه سالمندان، مربیگری کودکان در باشگاه های ورزشی محلی، حمایت از شبکه های مربوط به افراد بی خانمان، کار در رادیوی عمومی، مشاوره، برعهده گرفتن گشت های نجات هوایی و دریایی و همکاری در مسابقات ورزشی مهم) در سطوح مختلف(از انجمن های محلی تا سازمانهای بین المللی) به پایداری و تقویت جامعه کمک می کنند. عدم حضور داوطلبان فعال، کیفیت زندگی اغلب ساکنان کشورهای توسعه یافته را تا حد قابل توجهی تحت الشعاع قرار می دهد و آنان را مجبور خواهند کرد، جهت پایداری زندگی خود هزینه های گزافی پرداخت نمایند. به عنوان مثال، اگر تعداد داوطلبان در حد قابل توجهی کاهش یابد، احتمال می رود که مالیاتهای دولتی و هم چنین هزینه های مستقیم شرکت در یک سری فعالیتهای روزمره نیز افزایش یابد و مهم تر اینکه شاید بسیاری از خصوصیات زندگی اجتماعی ناپدید شده و یا با کاهش شدید مواجه گردید و در نتیجه، ادراک جامعه و معنای مرتبط با زندگی اجتماعی تحت تاثیر معکوس واقع شود(۴۸).

علیرغم اختلاف در روشهای جمع آوری و رویکردهای توصیفی مربوط به داوطلب شدن، اطلاعات جمع آوری شده از کشورهای مختلف بیانگر اهمیت و دامنه همکاری داوطلبان می باشد. به عنوان مثال، در برخی کشورها، ارزش اقتصادی بخش داوطلب بین ۷ تا ۱۴ درصد تولیدات ناخالص داخلی برآورده شده است(آیرونمونگر ۲۰۰۰، ساکسون-هارولد ۲۰۰۱)، در استرالیا (۲۰۰۰)، ۳۲ درصد جمعیت ۱۸ سال به بالا در کارهای داوطلبانه فعالیت داشتند و در طی ۱۲ ماه به میزان ۷۰۴ میلیون ساعت کمک رساندند که ارزشی بالغ بر ۲۴ تا ۳۱ میلیون دلار برای اقتصاد برخوردار است(۹).

آبرونمونگر (۲۰۰۰) با استفاده از تکنیکهای نسبتاً متفاوت، ارزش کلی زمان کار داوطلبانه را برای سال ۱۹۹۷، ۳۷ میلیون دلار تخمین زد (۴۸).

اداره آمار کانادا (۲۰۰۲) در گزارش خود اعلام نموده است که در پیمایش ملی ارائه داوطلب در سال ۲۰۰۰ بیش از ۵/۶ میلیون کانادایی (۲۷ درصد) به طور تقریبی ۱/۵ میلیون ساعت را به فعالیت‌های داوطلبانه اختصاص داده اند. این فعالیتها برای ۴۵۹۰۰۰ کار تمام وقت و بیش از ۱۷ میلیون (دلار کانادا) در هزینه های حقوقی تخمین زده شده است بر اساس سازمان کار آمریکا (۲۰۰۴)، ۵/۶۴ میلیون آمریکایی ۸/۲۸ درصد در سال ۲۰۰۳-۲۰۰۴ داوطلب شدند که بالغ بر حدود ۵۲ ساعت کار داوطلبانه برای هر آمریکایی در سال بوده است. بخش مستقل (۲۰۰۴) ارزش زمان داوطلب را در سال ۲۰۰۰ در آمریکا، ۲۳۹ میلیون دلار آمریکا تخمین زد. در انگلستان، تحقیقات ملی در مورد داوطلبان در سال ۱۹۹۷ گزارش داد که در این سال ۴۸ درصد جمعیت داوطلب شدند. ارزش اقتصادی فعالیت داوطلب در انگلستان در سال ۱۹۹۵، چهل و یک میلیون پوند انگلیس برآورد شد. اگر چه این ارقام شاخصی از دامنه فعالیت داوطلبی در اختیار قرار می دهد، اما اطلاعات اندکی در مورد ماهیت و اهمیت نتایج این تلاشها ارائه می دهد. مسئله قابل توجه برای محققان و سیاست گذاران، دستیابی به منافع اجتماعی است، از جمله ایجاد سرمایه اجتماعی و انسجام جامعه ناشی از فعالیت داوطلبی. اگرچه دستیابی به سرمایه اجتماعی در هر نقطه ای امکان پذیر است، اما به طور معمول، تولی آن با بخش داوطلبی در ارتباط بوده است (۴۷). پاتنام می نویسد: "همه اشکال همکاری داوطلبانه از یک منبع اصلی سرمایه اجتماعی تغذیه می کنند (۱۳).

در یکی از پژوهشهای اخیر پاتنام که به بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و دیگر خواهی^۱ در آمریکا می پردازد، نتایج نشان می دهد که روند انجام اعمال نوع دوستانه^۲ در طول دوره مورد مطالعه (۱۹۲۹ تا ۱۹۹۸) از یک الگوی با معنا در ارتباط با میزان سرمایه اجتماعی پیروی می کند و تصادفی نیست. وی می نویسد در دیدگاه ما دیگر خواهی (به معنای کار خوب کردن برای مردمان)

---

1. ALTRUISM
2. PHILANTROPY

بخشی از تعریف سرمایه اجتماعی نیست، اما حداقل در آمریکا و شاید در جاهای دیگر نتایج تجربی ثابت می کند که یک پیشگویی کننده بسیار قوی برای دیگر خواهی، اتصالات اجتماعی است. نتایج کاری وی نشان می دهد مردمی که خون می دهند، پول و اعانه (کمک های خیریه) می دهند و زمانشان را صرف کارهای داوطلبانه می کنند، همان کسانی هستند که ارتباطات اجتماعی بیشتری دارند (۶۱).

او با ترسیم نقشه پهنه بندی سرمایه اجتماعی^۱ در آمریکا نشان می دهد که ایالت های نزدیک به کانادا از سرمایه اجتماعی بالاتری برخوردارند و در ایالت هایی که در قرن گذشته برده داری رواج بیشتری داشته ، میزان سرمایه اجتماعی کمتر است و الگوهای مهاجرت پایدار دارای رابطه با میزان سرمایه اجتماعی است. سپس او سرمایه اجتماعی را با پیامد های اقتصادی و اجتماعی مقایسه می کند و پی به رابطه وثیقی میان اعمال تحصیلات بالاتر و سرمایه اجتماعی می برد. سرمایه اجتماعی اندک می تواند میزان جرم را پیش بینی نماید. سلامتی اجتماعی به واسطه رابطه اجتماعی قابل پیش بینی است. در جوامع با میزان سرمایه اجتماعی بالاتر، نابرابری مدنی و اختلاف در دستمزدها و درآمدها کمتر است (۱۸).

۲-۱۰-۶) سرمایه اجتماعی و جامعه شهری

همانطور که قبلاً عنوان شد، این مسئله به طور همگانی پذیرفته شده است که داوطلب شدن به پیشرفت جوامع بشری منجر می گردد. منابع اجتماعی حاصله از داوطلبان به طور خلاصه عبارتند از سرمایه اجتماعی، انسجام اجتماعی و جامعه شهری. اگرچه این موارد در ارتباط تنگاتنگی با یکدیگر قرار دارند، اما سرمایه اجتماعی یکی از مهم ترین نتایج داوطلب شدن به شمار آمده و بخش داوطلبی قدرتمندی محسوب می گردد. به عبارت کلی، مقالات، سرمایه اجتماعی را به عنوان یک ویژگی ضمنی معرفی می کنند که الگوهای دخالت شهری، اعتماد و تعهد مشترک میان افراد را تعریف می

کند(۹). سازمان توسعه و مشارکت اقتصادی(۲۰۰۱) سرمایه اجتماعی را به عنوان شبکه‌هایی برخوردار از هنجارها، ارزش‌ها و آگاهی‌های مشترک تعریف کرده اند که ایجاد مشارکت میان گروه‌ها و بین گروه‌ها را تسهیل می نماید(۴۸)

داوطلب شدن در توسعه سرمایه اجتماعی مفید بوده و به عملکرد صحیح جامعه شهری نسبت داده می شود و هم چنین ابزاری برای ارزیابی انسجام جامعه بر حسب مسئولیت و مبتنی بر اعتماد و احترام متقابل به شمار می آیند(۵۹). جهت پیش‌تیبانی از این دیدگاه ، اونیکس^۱ و لئونارد^۲(۲۰۰۰) عنوان کردند که داوطلب شدن در مرکز سرمایه اجتماعی قرار دارد. سازمانهای بخش سوم به عنوان ابزاری برای افراد به شمار می آیند تا به یکدیگر متصل شده و رفتاری را بروز دهند که غالباً نه همیشه، مؤلفه های نودوستی و مسئولیت اجتماعی را به یکدیگر پیوند می دهد. بدکوک^۳(۲۰۰۲) عنوان کرد که سرمایه اجتماعی توسط شبکه های غیر رسمی و مکانیسم های حمایت از جامعه موجود در یک سری زمینه ها از جمله جوامع مدرسه، باشگاههای ورزشی و انجمن مسکن تشکیل شده است. این مسئله نشان می دهد که توسعه سرمایه اجتماعی اگرچه توسط سازمانهای رسمی تسهیل شده است، دارای یک عامل مشخص نیرومند و فوریت است. سرمایه اجتماعی " ماده خام جامعه شهری" و پیشرفت جامعه در سطح اجتماع به شمار می آید. افزایش سرمایه اجتماعی در یک جامعه، مستلزم شبکه های جانبی متراکمی است که شامل دخالت داوطلب، اعتماد و منافع مشترک می باشد. بنابراین سرمایه اجتماعی از الزامات توسعه جامعه به شمار می آید. پیشرفت جامعه متضمن توسعه کل جامعه و شهروندان آن از طریق ارتباطات اجتماعی دخالت داوطلب و اعتماد است(۴۸ و ۵۱).

1.Onyx
2.leonard
3.Badcock

۲-۱۰-۷) فرانسیس فوکویاما

مباحث و مطالعات فوکویاما پیرامون سرمایه اجتماعی نیز مانند پاتنام در سطح کلان دنبال شده است. او سرمایه اجتماعی را در سطح کشورها و در ارتباط با رشد و توسعه اقتصادی آنها مورد بررسی قرار داده است. بنابراین تعریف او از سرمایه اجتماعی یک تعریف جمعی بوده و سرمایه اجتماعی به منزله دارایی گروه ها و جوامع تلقی می گردد.

فوکویاما سرمایه اجتماعی را به عنوان مجموعه معینی از هنجارها یا ارزشهای غیر رسمی تعریف می کند، که اعضای گروهی که همکاری و تعاون میانشان مجاز است در آن سهیم هستند. هنجارهایی که تولید سرمایه اجتماعی می کنند، اساساً باید شامل سجایی از قبیل صداقت، ادای تعهدات و ارتباطات دوجانبه باشند (۲۸). فوکویاما مانند پاتنام هنجارهای همیاری را شالوده سرمایه اجتماعی معرفی می نماید و می نویسد: "فرض بر این است که سرمایه اجتماعی وجود هنجارهای رفتاری مبتنی بر تشریک مساعی را منعکس میکند". هم چنین او مفهوم شبکه را در ارتباط با سرمایه اجتماعی مطرح می نماید: (۲۸) از دیدگاه وی، شبکه به عنوان نوعی سازمان رسمی به تعریف در نیامده بلکه به صورت یک ارتباط اخلاقی مبتنی بر اعتماد تعریف می شود. شبکه گروهی از عاملان منفردی است که در هنجارها یا ارزشهای فراتر از ارزشها و هنجارهای لازم برای داد و ستدهای متداول بازار مشترک هستند. هنجارها و ارزشهایی که در این تعریف جای می گیرند از هنجار ساده دوسویه مشترک بین دو دست گرفته تا نظامهای ارزشی پیچیده که مذاهب سازمان یافته ایجاد کرده اند، ادامه می یابد (۲۸).

ملاحظه می شود مؤلفه های مورد بحث پاتنام در تعریف سرمایه اجتماعی اعم از شبکه های مشارکت مدنی با روابط افقی تا هنجارهای اعتماد و همیاری، در بحث فوکویاما نیز تکرار می شود. او با تفکیک گروه های خیریه داوطلبانه از گروههایی که برای منافع خاص، اعضای آنها با یکدیگر همکاری می نمایند، دسته اول گروه ها را به واسطه برخورد ایشان از اعتماد با شعاع مثبت، مولد سرمایه اجتماعی می داند و مفید به حال جامعه مدنی معرفی می نماید؛ در همان حال به رابطه معکوس میان پیوندهای

مستحکم اخلاقی داخل گروه با میزان اعتماد اعضای گروه به افراد غیر عضو اشاره دارد (شعاع بی اعتمادی) که گاهی اوقات موجب کاهش همکاری موثر گروه با جامعه کل می گردد. او بر خلاف دیگر نظریه پردازان سرمایه اجتماعی صرفاً به خصلت جمعی سرمایه اجتماعی تاکید می کند:

"سرمایه اجتماعی زیر مجموعه سرمایه انسانی نیست چرا که این سرمایه متعلق به گروه‌هاست و نه افراد. هنجارهایی که شالوده سرمایه اجتماعی را تشکیل می دهند، در صورتی معنا دارند که بیش از یک فرد در آن سهیم باشد. گروهی که حامی سرمایه اجتماعی اند ممکن است به کوچکی دو دوست باشند که با یکدیگر تبادل اطلاعات می کنند یا در پروژه ای مشترکاً همکاری می نمایند و یا ممکن است در مقیاس بزرگتری تمامی یک ملت باشد." به همین دلیل کارکرد سرمایه اجتماعی (بازدهی سرمایه) در نظریات فوکویاما در سطح جامعه است، او معتقد است میزان بالای اعتماد در یک جامعه موجب پیدایش اقتصادی کارا تر می شود چرا که باعث حذف یا کاهش هزینه های مربوط به چانه زنی و مراقبت بر اجرای مفاد قراردادهای اقتصادی می گردد (۲۸). به این ترتیب فوکویاما در زمره کسانی نظیر کلمن و پاتنام قرار می گیرد که سرمایه اجتماعی را نوعی کالای عمومی یا به تعبیر نان لین دارایی جمعی قلمداد می کند.

۲-۱۰-۸) اعتماد اجتماعی^۱

اعتماد مفهوم کانونی نظریات کلاسیک جامعه شناسی و نیز محور اصلی تئوری‌های نوین سرمایه اجتماعی و زمینه تعاملات و روابط اجتماعی است. آرای نظریه پردازان کلاسیک نشان می دهد که آنان بیشتر از اعتماد به همبستگی و انسجام اجتماعی توجه داشته اند. اعتماد تنها به صورتی کلی د-ردیدگاه های آنان منعکس شده است. این در حالی است که حداقل بخش هایی مجزا از آرای نظریه پردازان معاصر مستقیماً با مسئله اعتماد مرتبط است.

---

1. Social trust

در فرهنگ لغت آکسفورد اعتماد به معنی اطمینان به بعضی از صفات یا ویژگی یک شخص و یا حتی درستی حقانیت یک نظریه تعریف شده است.

اعتماد به سه شکل اصلی مطرح است: اعتماد بنیادی، اعتماد بین شخصی و اعتماد تعمیم یافته. اعتماد بنیادی نگرشی است نسبت به خود و دنیای پیرامون که رفتار و اعمال ما را متأثر می سازد و موجب تقویت این تفکر می گردد که افراد و امور جهان قابل اعتمادند و بر استمرار و ثبات این باور صحه می گذارد(۳).

شکلی دیگر از اعتماد که در روابط چهره به چهره خود را نشان می دهد. این شکل از اعتماد موانع ارتباطی را مرتفع می سازد و با کاستن از حالت دفاعی، بسیاری از تعاملات موثر را موجب می شود. اعتماد بین شخصی در روابط و برهم کنش های اجتماعی معنا پیدا می کند، توسعه می یابد و تقویت می شود. البته کیفیت و نوع روابط اجتماعی (ابزاری یا اظهاری) و هم چنین میزان و گستره روابط اجتماعی که از آن تحت عنوان سرمایه اجتماعی نام برده می شود در ایجاد و تقویت اعتماد بین شخصی تاثیر بنیادی دارد(۷). اعتماد تعمیم یافته را می توان داشتن حسن ظن نسبت به افراد جامعه جدای از تعلق آنها به گروه های قومی و قبیله ای تعریف کرد. اعتماد تعمیم یافته در سطح ملی گسترش می یابد پدیده نسبتاً جدیدی است که همراه با شکل گیری دولت های مدرن یا دولت- ملت مطرح می شود. و لازمه همکاری و مشارکت میلیونها شهروندی است که جوامع پیچیده و مدرن امروزی را تشکیل می دهند(۳).

اینکلهارت افزایش مشارکت در مغرب زمین را با سه عامل ارتقای سطح تحصیلات و اطلاعات عمومی، تغییر هنجارهای حاکم بر مشارکت و تغییر در اولویت های ارزشی که تاکید کمتر بر نیازهای آنی داشته و بر حق ابراز نظر تاکید بیشتری می ورزند، مورد تبیین قرار داده است(۱۱).

وی رابطه بین اعتماد و مشارکت را مورد توجه قرار می دهد. به نظر او اعتماد به یکدیگر از عوامل موثر در مشارکت می باشد، زیرا به واسطه اعتماد رفتارها قابل پیش بینی می گردد و در نتیجه حوزه کنش و تصمیم گیری تقویت می گردد. آن چنان که آلموند و وربا در طرح مبحث فرهنگ مدنی،

اعتماد را از لوازم فرهنگ دموکراتیک دانسته اند و به این نتیجه رسیدند که اعتماد به یکدیگر شرط تشکیل روابط ثانوی است و به نوبه خود برای مشارکت در هر جامعه ای لازم است. حس اعتماد هم چنین برای اجرای قوانین دموکراتیک لازم است (۱۱ و ۵۳).

جدول ۲-۳ مقایسه دیدگاه های نظری اعتماد اجتماعی

تعریف اعتماد	نوع اعتماد	مبنای اعتماد	سطح مطالعه	سطح تحقیق	نظریه پرداز
احساس همبستگی با گروه در دو سطح مکانیک و اورگانیک.	-----	اشتراک: تفاوت:	مباحث اجتماعی	کلان	امیل دورکیم
اتحاد به منظور دستیابی به مقاصد مشترک در کمین یافت.	-----	تجانس	ساخت اجتماعی	کلان	فردبناند تونیس
پیش بینی پذیری رفتار کنشگران بر اساس قاعده کارآیی / باور به مشروعیت نظام و حق حکومت.	شخصی انتزاعی	منافع متقابل بورکراسی	کنش	کلان	ماکس وبر
مدل درونی شده ارزشها و هنجارها و تعهدات و حقوق معین که قدرت پیش بینی در فعالیت های روزمره را افزایش می دهد.	شخصی انتزاعی	توافق در ارزشهای جمعی	کنش	کلان	تالگوت پارسوتز
شرط روابط ثانوی و مشارکت سیاسی موثر در دموکراسی و الزام اخلاقی نسبت به دیگران.	شخصی انتزاعی	توسعه اقتصادی سیاسی	ساخت اجتماعی	کلان	رونالد اتگلهاارت

۲-۱۰-۹) مشارکت ورزشی و سرمایه اجتماعی

مشارکت مفهوم پیچیده ای است، چون شکل یا نوع برجسته ای نسبت به دیگر اصطلاحات جهت قدرت بخشیدن به سرمایه اجتماعی مستمر یا تعمیم یافته است. برای آزمون رابطه بین ورزش و سرمایه اجتماعی تعریف جامعی از مشارکت لازم است و ما آن را تعهد نسبت به ورزش می نامیم که شامل معانی گسترده و وسیعی جهت افرادی که در ورزش و سازمان های ورزشی مشغولند، می شود برای مثال، یک داور بسکتبال که داوری سه بازی را در هفته برعهده می گیرد جهت اجرای بازی برای باشگاهی که دویست عضو دارد فردی تسهیل کننده است. همچنین در این باشگاه ورزشی، رئیس باشگاه که به صورت داوطلبانه مشغول به کار است نیز یک تسهیل کننده به شمار می آید. ما از مثال تسهیل کنندگان ورزشی (داوطلبان) برای کنش متقابلی که بین ورزش و سرمایه اجتماعی وجود دارد، استفاده کردیم (۵۵).

مشارکت (داوطلبی) را می توان حرکت آگاهانه، فعال، آزاد و مسئولیت آوری دانست که برای امور جامعه ضروری است (۲۰).

بر مبنای چگونگی عضویت یا کیفیت دخالت مردم به طور کلی چهار گونه مشارکت را می توان از هم تفکیک کرد:

۱- مشارکت طبیعی : منشا آن در سنت های اجتماعی است و در گروه های خانوادگی،

خویشاوندی، گروه دوستان و همسالان است؛ (آگاهانه و از روی اختیار افراد نیست).

۲- مشارکت اجباری: در این نوع ، عامل بیرونی نقش اساسی و تعیین کننده ای دارد و در

طول تاریخ سوابق متعددی دارد، مانند : استفاده از نیروی کار رایگان برای اجرای

طرح های مختلف مانند دیوار بزرگ چین.

۳- مشارکت ارادی یا داوطلبانه: مشارکتی بدون نفوذ و یا دخالت عوامل خارجی است و

شرکت فرد ارادی و آگاهانه است؛ که خود بر دو قسم است:

• مشارکت داوطلبانه غیر منصفانه

• مشارکت داوطلبانه منصفانه

۴- مشارکت خود انگیزه: مشارکتی خودجوش و نهادی در بین افراد یک جامعه و در واقع

نوعی قرارداد اجتماعی تلقی می گردد که این قرارداد ناشی از اراده و خواست نفسانی

است که نهاد را به وجود آورده‌اند و افراد جامعه مقداری از آزادی خود را از دست داده‌اند

تا در سایر زمینه‌ها مورد حمایت نهاد قرار گیرند (۲۰).

در زمینه مشارکت، نظریه پردازان انتخاب منطقی کنش (گزینش عقلانی)، واقعیت‌های اجتماعی را

محصول کنش‌های آدمیان می دانند و آدمیان را کنشگرانی هدفمند، آزاد، ارزش مدار و محتاط تلقی

می کنند و برای تبیین واقعیت‌های اجتماعی بر زمینه‌های فردی و عاملیت انسانی تاکید دارند. بر

مبنای این نظریه انسانها موجوداتی حسابگر هستند که هزینه‌ها و منافع خود را در اشکال مادی و غیر

مادی محاسبه می کنند و سپس دست به اقدام و کنش می‌زنند. این دسته از صاحب‌نظران، کنش‌های

جمعی را محصول عمل مجموعه افراد تلقی می نمایند (۲۶).

برخی صاحب‌نظران اجتماعی از جمله سیلز، کلندرمن و گائوتری با رویکرد نظریه انتخاب منطقی به

موضوع مشارکت پرداخته‌اند که به اختصار به طرح دیدگاه‌های آنان می پردازیم:

۲-۱۰-۱۰) دیوید سیلز^۱

سیلز با رویکرد روان شناسی اجتماعی درصدد تبیین عوامل مؤثر بر مشارکت برآمده است. به نظر وی

اولاً افراد در بطن نیروهای اجتماعی (منزلت، تعلیم و تربیت، مذهب و...) محاط شده‌اند. ثانیاً:

تفاوت‌های شخصیتی از نظر توانمندی‌ها و استعدادها موجب می شوند که افراد از نظر آمادگی برای

پاسخ دادن به محرک‌های اجتماعی متفاوت باشند. ثالثاً: تاثیر پیش شرط‌های اجتماعی و روان

شناختی بر فعالیت اجتماعی افراد تا حدود زیادی بستگی به محیط‌های اجتماعی شامل نهادها و

---

1. David selze

ساختارهای اجتماعی، الگوی باورها، اعتقادات و ارزش‌های فرهنگی و سیاسی دارد (۳۶). به نظر سیلز متغیرهایی مانند نیروهای اجتماعی، تفاوت‌های شخصیتی و محیط‌های اجتماعی به شدت به هم مرتبطند و هر تغییری در آنها مشارکت را کاهش و یا افزایش می‌دهد و هر تحلیلی که فقط مبتنی بر یکی از آنها باشد، گمراه کننده و ناقص است (۳۶).

۲-۱۰-۱۱) کلندرمن^۱

وی برای مشارکت (داوطلبی) در کنش جمعی سه انگیزه را مطرح می‌کند:

۱- انگیزه‌های هدف

۲- انگیزه‌های اجتماعی

۳- انگیزه پاداش

کلندرمن انگیزه‌های اجتماعی را در قالب واکنش دیگران مهم^۲ به عمل مشارکت می‌بیند و انگیزه‌های هدف و پاداش را در قالب اعتقاد به مشارکت و توجه به هزینه‌ها و فواید مشارکت در نظر می‌گیرد. اراده و تصمیم افراد در کنش جمعی مجموعه‌ای از این سه انگیزه است. وزن یافته به این دلیل که انگیزه‌ها می‌توانند برای افراد متفاوت، وزن‌های متفاوتی داشته و مکمل یکدیگر باشند و نیز وزن‌های این انگیزه‌ها بر حسب نوع کنش تغییر خواهند کرد (۲۶).

ابعاد نظری مطرح شده توسط سیلز و کلندرمن در خصوص مشارکت متمرکز بر زمینه‌های عمدتاً روانی موثر بر مشارکت می‌باشند. اما در منابع جامعه‌شناختی در خصوص عوامل موثر در مشارکت، بر متغیرهای میزان تحصیلات، موقعیت اجتماعی - اقتصادی، تجارب شغلی، برخورداری از اطلاعات، اعتماد اجتماعی در سطوح بین فردی و نهادی، مشروعیت و... تاکید شده است.

---

1. klanderman
2. Significant others

۲-۱۰-۱۲) گائوتری^۱

از نظر گائوتری مشارکت چندین مرحله را پشت سر گذاشته است و با جریان های پیاپی گوناگونی در ارتباط بوده است که او آنها به صورت زیر جمع بندی می کند:

- ۱- مشارکت ابتدایی و رسمی: که به صورت گفت و گو با مردم متجلی می شود.
  - ۲- مشارکت رفتارگرایانه و شرطی: نوعی از بسیج اجتماعی است که با فنون اجتماعی - روان شناختی، رسانه های آموزشی و ساختارهای فرهنگی انجام می شود.
  - ۳- مشارکت ادغام گرا: این نوع مشارکت (اتحاد) یا (جذب) را بهترین شیوه مشارکت می داند.
  - ۴- مشارکت به عنوان یک فرآیند اجتماعی عام، جامع، همه جانبه، چند بعدی و چند فرهنگی: که سعی دارد همه گروه های مردم را در همه مراحل توسعه شرکت دهد (توسعه مشارکت). از این دیدگاه مشارکت چیزی جز برنامه برای جامعه نیست که بر محور نظریه های باز و قابل اصلاح قرار دارد و از جریان های اصلی تفکر دوران بهره می گیرد. این پیشرفته ترین مفهوم مشارکت است (۳۵).
- به نظر گائوتری مشارکت را نمی توان به نحو موثر بکار بست، مگر آنکه علاوه بر وجود اراده سیاسی در دولت، قوانین لازم و نهادها و سازمان های اجتماعی مناسب برای ترویج آن و برخی شرایط دیگر که به خود شرکت کنندگان ارتباط دارد موجود باشد (۳۵).
- از نظر وی علل عدم مشارکت (داوطلبی) عبارتند از بیسوادی و فقدان اطلاعات، موانع زبانی و فرهنگی، بدبینی فرد در خصوص کارآیی مشارکت، کمبود وقت و نیز عدم آمادگی مسئولان دولتی جهت گفت و گو و پذیرش اظهار نظر مردم (۳۵).
- مشارکت انواعی دارد که معمولاً می تواند ورزشی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی باشد، اما منظور ما در اینجا بعد ورزشی آن است.

پاتنام(۲۰۰۰:۴۱۱) می نویسد: " برای ایجاد سرمایه اجتماعی برون گروهی جهت ارتباط با افراد نا آشنا باید به فراسوی هویت‌های حرفه‌ای، سیاسی و اجتماعی‌مان برویم و به این دلیل، ورزش‌های تیمی محل مناسبی جهت ایجاد سرمایه اجتماعی هستند"(۵۷).

ورزش و سرمایه اجتماعی نتیجه این پیش فرض است و دیگران این را قبول دارند که ورزش یک سازمان، قادر به ایجاد سرمایه حیاتی است. بررسی ساده در مورد صحبت‌های معمولی مربوط به ورزش و اوقات فراغت نشانگر این است که سیاست‌گذاران موسسات آموزشی، مدیران ورزشی، روزنامه نگاران، ورزشکاران و مفسران بر این باورند که ورزش ابزاری برای ایجاد توسعه و حفظ سرمایه اجتماعی است. ورزش نقش اصلی را در تسهیل پیوستگی اجتماعی و حضور اجتماعی ایفا می کند(۵۷). شاگار و سینما(۲۰۰۰)، خاطر نشان کردند که ورزش در ایجاد منافع اجتماعی و کمک به ارتباط با سرمایه اجتماعی نقش دارد و ورزش، وسیله ای برای ایجاد و بازسازی سرمایه اجتماعی است(۵۷).

سیاست‌های ملی ورزش کشورهایی از قبیل استرالیا، کانادا، زلاندنو و بریتانیای کبیر به نقشی که ورزش در ایجاد سرمایه اجتماعی دارد، اشاره می کند.

با وجود این درآمد ناشی از سرمایه اجتماعی منجر به اهداف سیاسی و ابزاری می‌گردد، از قبیل سیاست‌های حمایتی از نخبگان ورزشی و ترویج شرکت‌کنندگان پیشرو در ورزش به جای هر یک از عناصر سیاسی مستقیم که انسجام اجتماعی و مشارکت جمعی را فراهم می سازد. هر چه افراد ارتباط بیشتری بین خودشان برقرار کنند، آنها را از نظر احساسی، اجتماعی، جهانی و اقتصادی توانمندتر می کند(۵۷).

ما از کلمه مداخله عمداً به جای مشارکت استفاده می کنیم تا از تاکید بر روی بازی کردن ورزشی جلوگیری کنیم. بازی در ورزش یکی از سه شکل کلی مداخله ورزشی است همراه با تسهیل کننده ها و تماشاگران. مداخله ورزشی مفهومی پیچیده و چند وجهی است. شامل افرادی که کمک می کنند، تسهیل می کنند یا ورزشی را تماشا می کنند و یا کاری انجام نمی‌دهند. کار تازه ای که توسط هاروی انجام گرفت نشان داد که سرمایه اجتماعی با مشارکت ورزشی ارتباط مستقیم و کاملی دارد. وی

دریافت که سرمایه اجتماعی از طریق سرمایه گذاری و معاملات انجام شده موجب داوطلبی دراز مدت (مشارکت ورزشی) می شود (۵۷).

۲-۱۱) تعریف داوطلبی

در سراسر دنیا، گروه های وسیعی از مردم وقت خود را صرف فعالیت های داوطلبانه می کنند، انگیزه های این افراد صرف نظر از نوع فعالیتشان، کمک به دیگران می باشد. داوطلبی، فعالیتی در جهت کمک به شخص یا اجتماع (افراد یا گروه ها) بدون دریافت وجه است که داوطلبان در این خدمت رسانی هیچ گونه ارتباطی با افراد یا گروه از نظر خویشاوندی یا سازمانی ندارند.

واژه داوطلبی دارای ریشه لاتین است که به قرن چهاردهم پس از میلاد باز می گردد. در آن زمان "Voluntarius" به فردی اطلاق می شد که مجبور و محدود به انجام کاری نشده بود و بر اساس تمایل شخصی خود دست به آن کار می زد. واژه داوطلب در قرن هفدهم پس از میلاد وارد زبان انگلیسی شد و توصیف کننده فردی بود که بر اساس میل شخصی و نه از روی اجبار و فشار وارد خدمت نظامی می شد. کلمه داوطلب از شکل لاتین آن (valo یا velle) "به معنی امید، تصمیم و میل" آمده است. در کشور های غربی داوطلب به کسی اطلاق می شود که برای منافع شخصی کار نمی کند، و توسط قانون کار جهت انجام خدمت اجبار نمی شود؛ اما کار آنها به طور آزادانه برای اصلاح جامعه و دستگیری و کمک به دیگران است (۴۱).

تعریف داوطلبی اگرچه در ظاهر نسبتاً ساده می باشد، اما در واقع امری کاملاً پیچیده است. از این رو به نظر می رسد که واژه داوطلب از مبنای متداولی برخوردار باشد؛ ولی محققین در مورد معنای آن به توافق همگانی دست نیافته اند. با توجه به دامنه گسترده ی تعریف داوطلبی که آن را برحسب انگیزه ها (نوع دوستی و نفع شخصی)، فعالیت ها (برای تفریح و کار) و محیط (سازمان های داوطلبی و انجمن های وابسته به دولت) تقسیم بندی می کنند، رسیدن به یک مفهوم مشترک امری دشوار است (۹). کنان و گلدبرگ-گلن (۱۹۹۱) عنوان کردند که عدم دستیابی به شناخت مشترک از مفهوم معنای داوطلبی

باعث سردرگمی در پاسخ می گردد. وقتی از افراد پرسیده می شود آیا تا کنون داوطلب شده اید؟ مطمئن نیستند، کاری را که انجام می دهند، کار داوطلبانه است یا خیر؟ ایشان همچنین عنوان کردند که مشخص کردن حد و حدود واژه داوطلب و نیز تاکید بر معنای آن حائز اهمیت است؛ نه اینکه از این واژه برای تمامی فعالیت های بدون دستمزد استفاده گردد. آنها چهار مفهوم کلیدی را برای داوطلب شدن شناسایی کردند:

انتخاب آزاد

پاداش (حق الزحمه)

ساختار (زمینه ای که در آن فعالیت داوطلبانه اجرا شده است)

افراد ذینفع

محققان مذکور برای هر یک از این مفاهیم، پیوستاری ایجاد کردند تا بین آنچه که آنان « داوطلب واقعی» و داوطلبان معمولی نامیدند، تمایز حاصل شود. در این پیوستار، داوطلب واقعی به کسی اطلاق می شود که به طور آزادانه و بدون دریافت پاداش یا منافع مالی در فعالیتهای داوطلبانه در قالب یک ساختار رسمی شرکت نماید و هیچگونه وابستگی با افرادی نداشته باشد که از این فعالیت ها سود می برند. چنین رویکردی، باعث تفاوت تعریف داوطلبی با سایر معانی داوطلب شدن می شود (۴۵ و ۵۱).

جدول ۲-۴ ابعاد تعاریف داوطلب

گروه ها	ابعاد
۱- تمایل آزاد (توانایی انتخاب داوطلبانه) ۲- نسبتاً غیر اجباری ۳- تعهد (التزام) به داوطلب شدن	انتخاب آزاد
۱- به هیچ وجه ۲- بدون انتظار ۳- پرداخت هزینه ها ۴- دستمزد اندک	پاداش
۱- رسمی ۲- غیر رسمی	ساختار
۱- مفید بودن برای دیگران ۲- مفید بودن برای دوستان و وابستگان ۳- مفید بودن برای خود	افراد ذینفع

دیویس - اسمیت (۱۹۹۸) پنج مفهوم را به عنوان عوامل تشکیل دهنده‌ی ساختار داوطلبی شناسایی کرد. این عوامل عبارتند از: پاداش، آزادی اراده، ماهیت سود حاصل از فعالیت داوطلبانه، ساختار سازمانی و میزان تعهد داوطلبان (۹). با بررسی تعاریف ارائه شده از داوطلبی مشخص شد که نمی توان به تعریف جامع و کاملی از این واژه دست یافت. کامل ترین تعریف برای داوطلبی که بهترین کاربرد را در ورزش دارد، تعریفی است که پائول (۱۹۹۹) ارائه کرد. او داوطلب را فردی با اختیار کامل (آزادانه)، بدون توقع پاداش، در یک محیط رسمی برای کمک به دیگران معرفی می کند (۹). این تعریف تمام وظایفی که داوطلبان ورزشی آن را بر عهده می گیرند را شامل می شود. ضمن اینکه اصول اساسی مفهوم داوطلبی نیز در آن رعایت شده است.

۲-۱۲) نیاز به خدمات داوطلبانه

امروزه سنت داوطلب شدن در اکثر کشورها و جوامع وجود دارد که منشا آن به سازمان های وابسته به مذهب و شوراهای محلی برمی گردد . انجمن های داوطلبانه در ایران نیز دارای قدمت دیرینه ای است . در جامعه ایرانی که عمل خیر براساس سنت " تو نیکی می کن و در دجله انداز / که ایزد در بیابانت دهد باز " انجام می شود ، فرآیند فعالیت های داوطلبانه به شکل حمایتی بوده و عموماً عملکرد آن غیر شفاف و مبتنی بر پنهان نگاهداشتن امر خیر است . در ایران هم مانند بسیاری از کشورها ، مراکز مذهبی (حسینیه ها و مساجد) بیشترین نقش را در ساماندهی فعالیت های داوطلبانه داشته اند . و هدف از تشکیل چنین انجمن هایی کمک به نیازمندان جامعه بوده است . انجمن های داوطلبانه در ایران را می توان براساس سابقه و نوع کارکرد در هشت دسته طبقه بندی نمود (جدول ۲-۴) (۹).

جدول ۲-۵ دسته بندی انجمن های داوطلبانه حمایتی در ایران

کارکرد	اشکال سنتی	اشکال مدرن
مذهبی	هیئت های عزاداری	-
ورزشی ، تفریحی	شکارچیان، زورخانه	گروههای کوهنوردی، اسکی و...
اقتصادی، شغلی، حرفه ای	اصناف	سندیکاها و اتحادیه ها و ...
فرهنگی، آموزشی	انجمن اخوان الصفا(قرن ۴ق.)	شورای کتاب کودک و...
احزاب، گروههای سیاسی	انجمن غیبی، فتئت، اسماعیلیه	احزاب
وطن پرستانه، چریکی	عیاران ، لوطی ها ، جوانمردان(۲ق.)	گروههای امنیتی در شرق کشور
علمی، تخصصی	نهضت ترجمه (قرن ۲ و ۳ ق.)	انجمن های علمی مختلف
رفاه اجتماعی	هیئت های خیریه	انجمن های حمایتی و رفاهی

از دیدگاه تاریخی سنت داوطلب شدن و خدمت به جامعه در برخی کشورهای غربی مانند آمریکا از زمان ساکنان اولیه آغاز شده است . آنان دریافتند که بقای آنها به ارتباط با یکدیگر و کمک به همدیگر در امور مختلف مانند دفاع از محل سکونت خود ، تهیه منابع و ساخت خانه های مشخص و تسهیلات عمومی بستگی دارد . داوطلبی نوع فرهنگ مشارکت در بین جامعه است ، در این نوع فرهنگ افراد اعتقاد دارند ، برای کمک به خود ، آنها باید کارهای سخت انجام داده و به نیازمندان کمک نمایند .

با برعهده گرفتن برخی از برنامه های اجتماعی مختلف در سایر کشورها توسط انجمن های داوطلبانه در تمامی سطوح ، نقش دولت ها در برنامه ریزی در این گونه فعالیت ها کاهش یافت . در سال های اخیر به علت برخی عوامل ، فعالیت داوطلبانه افزایش یافته است . اولاً مردم بر این باورند که دولت

ها و برنامه های اقتصادی آنان به نفع افراد (عموم) فعالیت نکرده اند . بنابراین فشارهای زیادی برای جبران این کاستی ها بر آنها تحمیل شده است . چنین فشاری زمانی قابل تحمل است که افراد به عنوان گروه های فعال با یکدیگر متحد شوند . این نظریات به تاسیس انجمن هایی منجر گشته است که از آن به عنوان سازمان های بخش سوم^۱ نام می برند .

عامل دوم ریشه در فعالیت های بودجه ای دولت های غربی داشت ، چون تخصیص اعتبار برای برنامه های اجتماعی کاهش یافته بود . با شناخت نیازهای این نوع برنامه های اجتماعی ، رهبران این کشورها بر نقش فعالیت های داوطلبانه تاکید کردند . آنان اعتقاد دارند که بخش های داوطلبانه و غیر انتفاعی باید در جوامع رشد نماید ، سقوط این بخش ها بر رشد دولت و خدمات تجاری تاثیر منفی برجای خواهد گذاشت و این سقوط باعث از بین رفتن حس اجتماعی افراد جامعه می گردد. پس باید این فعالیت ها را تشویق نموده و از آنها حمایت کرد . در فرمانداری و استانداری ها نیز اقداماتی مشابه به منظور حمایت از فعالیت های داوطلبانه مشاهده می شود . همان طور که قبلاً عنوان شد ، در بسیاری از شهرها ، سازمان های ورزش و سرگرمی جهت اجرای برنامه های خود بر داوطلبان متکی هستند .

عامل دیگر در اهمیت داوطلبی ، بروز تغییراتی است که همواره در محیط کاری روی می دهد . در گذشته ، پیشرفت ها و نوآوری های تکنولوژی بر بخش داوطلب تاثیر متفاوت داشته است . بخش عمده ای از جامعه ، به علت ساعات و هفته ها و ماه های کاری کمتر ، زمان بیشتری را می توانند به این نوع فعالیت های داوطلبانه اختصاص دهند . این زمان باید به طرز کارآمد صرف می شد تا با سلامت و شادمانی همراه باشد . داوطلب شدن یکی از راه های دستیابی به رشد و آسایش فردی به شمار می آید . بنابراین منابع انسانی بیشتری باید به بخش های داوطلبانه اختصاص داده شود . از طرف دیگر ، نوآوری ها در بخش تکنولوژی، برخلاف وعده ها به اوقات فراغت بیشتر منجر نگردید . برعکس ، این نوآوری ها به همراه رقابت خارجی شدید باعث گردیده است تا بسیاری از سازمان های

صنعتی و تجاری ، نیروی کارآمد خود را کاهش و به دیگر کارکنان باقی مانده ، حقوق کمتری دهند . در نتیجه این عمل ، بسیاری از کارکنان ساعات کاری خود را افزایش دادند و یا در بیش از یک شغل مشغول به کار شدند . آمارها نشان می دهد که شهروندان از زمان و انرژی کمتری برای داوطلب شدن برخوردارند .

براساس اظهارات محققین ، انتظار دیگر این بود که درخواست (نیاز) خدمات انسانی با گذشت زمان افزایش یابد ، به گونه ای که هیچ یک از بخش های دولتی و خصوصی قادر به رفع این نیاز نباشد . بنابراین ، برای ارائه این خدمات ، باید فشار بیشتری بر بخش داوطلبانه تحمیل گردد . به نظر می رسد که نیاز به اقدامات داوطلبانه افزایش خواهد یافت و در آینده ، این اقدامات ، عامل تعیین کننده ی چگونگی اداره جامعه و اطمینان از رفاه شهروندان به شمار خواهد آمد (۹ و ۵۱).

۲-۱۳) سازمان های داوطلب

فعالیت های داوطلبانه در زمینه های گوناگون سازمانی با اهداف و انگیزه های مختلف صورت می پذیرد ، بنابراین باید به انواع سازمان های داوطلب توجه اساسی کرد . سیلس ۱ (۱۹۷۲) ، در کتاب " منابع انسانی در ورزش و تفریحات " سازمان داوطلب را به صورت زیر تعریف کرده است :

" یک گروه سازمان یافته از افراد که (۱) در جهت کمک به منافع مشترک اعضاء شکل گرفته است و (۲) عضویت در آن داوطلبانه می باشد ، نه اجباری یا اکتسابی و (۳) این گروه ها مستقل از دولت فعالیت می کنند " (۹).

تعریف سیلس از سازمان مشابه تعریف ناک ۲ (۱۹۸۶) از یک انجمن است « یک گروه سازمان یافته که به اغلب اعضای آن خواه افراد یا سازمان ها در قبال کاری که انجام می دهند ، دستمزدی تعلق نمی گیرد ». این تعاریف به حدی گسترده است که یک سری از سازمان ها مانند باشگاه های ورزشی محلی تا هیات ها و فدراسیون های ورزشی سازمان یافته را در بر می گیرد و منافع گروهی از افراد یا

1.Sills(1972)
2.Knoke (1986)

سازمان ها و یا ایدئولوژی خاص را افزایش می دهند. از آنجا که این مؤسسات داوطلبانه نیز با یکدیگر تفاوت دارند ، می توان آنها را به گروه های خاص تقسیم بندی نمود . طبقه بندی های متعددی در این زمینه صورت گرفته است، اما مدل ارائه شده توسط پالیسی و جاکوبسن^۱ (۱۹۷۷) در کتاب " منابع انسانی در ورزش و تفریحات " مناسب ترین مورد برای اهداف این تحقیق می باشد . این محققان در این رابطه از طرح های ارائه شده توسط محققین قبلی کمک گرفتند . طرح آنان شامل پنج گروه از سازمان های داوطلبی بود (شکل ۲-۱).

۱- سازمان های سودمند - مولد برای اعضا^۲

۲- سازمان های سودمند - مولد برای دیگران^۳

۳- سازمان های مبتنی بر عملکرد^۴

۴- سازمان های مبتنی بر معاشرت پذیری^۵

۵- سازمان های مبتنی بر مذهب و ایدئولوژی^۶

۲-۱۳-۱) سازمان های سودمند - مولد برای اعضا

برخی سازمان های داوطلب به منظور منافع اعضای آن ایجاد شده اند و تداوم می یابند ؛ مثلاً ، اتحادیه کارگری برای تامین حقوق ، مزایا و منافع آن تشکیل شده است . در ورزش نیز می توان به انجمن های بازیکنان، انجمن های داوران، مربیان و غیره اشاره کرد که به منظور افزایش رفاه اعضای خود ایجاد شده اند .

۲-۱۳-۲) سازمان های سودمند - مولد برای دیگران

سازمان های داوطلب سودمند - مولد برای دیگران (مانند صلیب سرخ و جمعیت هلال احمر) به منظور تولید کالا و خدمات و دستیابی به فواید جامعه و یا یکی از بخش های محروم مشغول به کار

---

3. Palisi & Jacobson (1977)

1. Instrumental - productive for members

2. Instrumental - productive for others

3. Expressive - pleasure in performance

4. Expressive - sociability

5. Expressive - ideological

می باشند . هدف اصلی آنها تغییر و یا پیشرفت چیزی یا فردی بجز اعضای خود است و این فعالیت ها مزایایی برای اعضاء ندارد . در آمریکا برخی سازمان های خیریه به ارائه خدمات ورزشی - تفریحی برای جوانان جامعه مشغول می باشند . هدف اصلی فدراسیون های ورزشی ملی (مانند بسکتبال کانادا) که نوعی سازمان داوطلب می باشد ، مدیریت و تنظیم فعالیت های خود در جهت منافع شرکت کنندگان در ورزش است .

۲-۱۳-۳) سازمان های مبتنی بر عملکرد

در این سازمان ها ، فعالیت هایی بر عهده گرفته می شود که اعضاء قادر به شرکت انحصاری در آن هستند. فعالیت های این سازمان (مانند رقص چوب ، بولینگ و غیره) فقط به منظور ایجاد لذت و خوشی می باشد نه تولید کالا و خدمات . لیگ والیبال داخلی و لیگ بولینگ عمومی در کانادا مثال هایی از این نوع سازمان ها می باشند . سازمان های خارجی از جمله انجمن ملی یا گروه های حرفه ای مانند انجمن بولینگ آمریکا و کرلینگ کانادا بر فعالیت هایی نظارت دارند که انجمن ها در حول و حوش آن پایه ریزی شده اند .

۲-۱۳-۴) سازمان های مبتنی بر معاشرت پذیری

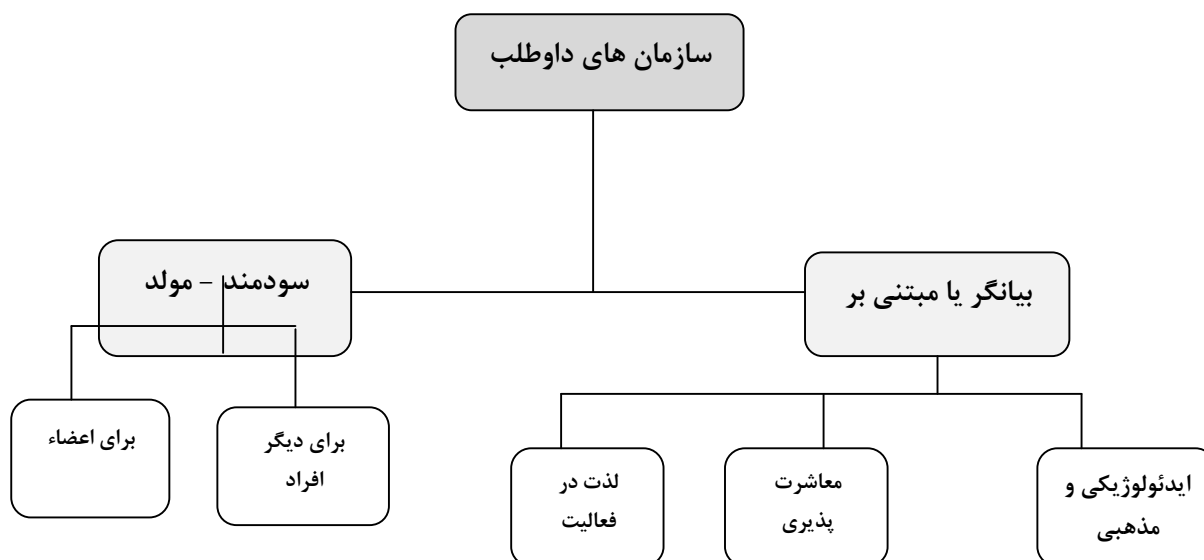
برخی سازمان های ورزشی فقط برای برآورده ساختن نیازهای اجتماعی اعضای خود مشغول به کار می باشند . فعالیت های چنین سازمانی به عنوان ابزاری برای تجمع افراد و برآورده ساختن نیازهای اجتماعی آن تلقی می گردد (مانند کانون هواداران باشگاه ها) . فعالیت های این سازمان ها بسیار متفاوت است و در هر مورد ، واضح است که این فعالیت ها ابزاری جهت برقراری ارتباط میان اعضاء است .

۲-۱۳-۵) سازمان های مبتنی بر مذهب و ایدئولوژی

وقتی هدف فعالیت های سازمانی ، فراخواندن و تحریک یک سیستم اعتقادی ارزشمند باشد (مانند آئین های مذهبی در مراکز دینی) ، این سازمان در حال اجرای یک عمل سمبولیک است . این انجمن ها بر اساس باورهای مقدس یا اصول اعتقادی خاصی اقدام به برگزاری فعالیت های فرهنگی – ورزشی برای ترویج ارزش های دینی می نمایند .

طرح طبقه بندی سازمان های داوطلبانه به سازمان های ورزش و تفریحی مرتبط است . بسیاری از باشگاه های ورزشی ، لذت شرکت در فعالیت های جسمانی را فراهم می آورند . هم چنین برخی باشگاه های دیگر مانند والیبال یا فوتبال تفریحی ، بیشتر با هدف ایجاد ارتباط اجتماعی مشغول به کار هستند تا اینکه ایجاد لذت و خوشی نمایند . برخی از سازمان های خدماتی نیز با ایجاد تیم های ورزشی و شرکت در رقابت ها ، نقش تولیدی خود را بروز می دهند . این دسته از سازمان ها با بهره گیری از افراد بزرگسال خدمات متفاوتی را برای جوانان ارائه می دهند.

در نتیجه می توان بیان نمود که سازمان های داوطلب بر اساس سودمندی (به فکر منافع اعضای خود هستند و یا گروههایی هدف خارجی) و مبتنی بر مذهب ، معاشرت پذیری و لذت فرصت هایی برای اعضاء فراهم می کنند تا آنها در فعالیت های خاص شرکت نمایند ، نیازهای اجتماعی خود را برآورده سازند و یا یک دیدگاه ایدئولوژیکی ارائه می دهند . هر نوع سازمان داوطلب ، تقاضاها و محدودیت های خاصی را بر مدیریت تحمیل می کند .

شکل ۱-۲ انواع سازمان های داوطلبی از دیدگاه پالیسی و جاکوبسن

علاوه بر این تمایزها، سازمان های داوطلب از لحاظ ظرفیت اعضا، مقام و دسترسی با یکدیگر تفاوت دارند. سازمان های داوطلب به اندازه ای بی آرایش (آزاد) هستند که افراد برخوردار از سوابق جمعیت شناختی، اقتصادی و اجتماعی متفاوت می توانند عضو سازمان شوند و یا در برنامه های آن شرکت کنند. مثلاً بسیاری از انجمن های خیریه هیچ نوع معیاری را برای عضویت تنظیم نکرده اند و تمامی اقشار جامعه می توانند در برنامه های آنان شرکت کنند. از طرف دیگر برخی سازمان ها عضویت را به گروه های خاص یا افرادی برخوردار از ویژگی های ارزشمند خاص محدود می کنند. مثلاً باشگاه متشکل از ورزشکاران سابق یک دانشگاه، عضویت را براساس میزان موفقیت محدود می نمایند.

هم چنین برخی باشگاه ها، عضویت را براساس جنسیت انجام می دهند. این چنین عضو شدن ها (جنسیت، نژاد) اخیراً بسیار محدود شده است و در حال منسوخ شدن است.

سازمان های داوطلب از نقطه نظر ظرفیت اعطای اعتبار به اعضای خود نیز متفاوت می باشند . یعنی با ملحق شدن به یک انجمن مانند باشگاه ورزشی یک شهر ، بدون اشاره به فعالیت های سازمان و یا شرکت اعضاء در آن فعالیت ها ، جایگاهی برای فرد تعیین می گردد . هم چنین سازمان ها به علت ارزش ذاتی برنامه های خود و به دلیل اهمیتی که جامعه بدان فعالیت ها می دهد ، اعتبار و ارزشی خاص به اعضاء خود می دهند . مثلاً هیئت های مختلف ورزشی را تصور کنید ، اعضای تمامی این سازمان ها از جایگاه و اعتبار خاص برخوردارند ؛ زیرا با تلاش در جهت آماده سازی ورزشکاران نخبه ، بیشتر از دیگر سازمان های ورزشی از حمایت طرفداران و رسانه های جمعی برخوردارند ، اعضای این سازمان ها ، از منزلت و اعتبار بیشتری نیز بهره مند هستند (۹).

۲-۱۴) برخی از تحقیقات داخلی پیرامون سرمایه اجتماعی

در مروری بر پیشینه تحقیقات داخلی می توان مواردی را ذکر کرد از جمله (ناطق پور و فیروزآبادی) با عنوان " سرمایه اجتماعی و عوامل موثر بر شکل گیری آن در شهر تهران " که پس از مقایسه دیدگاه ها و تعاریف مختلف از سرمایه اجتماعی، تعریف نهایی از این مفهوم را بدست دادند. سپس نظریه های عوامل موثر بر شکل گیری سرمایه اجتماعی از نگاه پاتنام، افه و فوش، کریشنا و آف، گلیرز، لاوینسون و ساکروودوت، پاراگال، گلیکان و هرک و مرینسی نیز به صورت مقایسه ای آمده و به روش پیمایشی سرمایه اجتماعی در شهر تهران بررسی شد. و با تحلیل عاملی مؤلفه های آن با چهار عامل اصلی اعتماد اجتماعی، آگاهی و توجه به امور عمومی، مشارکت های رسمی و مشارکت های غیررسمی (خیریه ای ، مذهبی، همیارانه) تقلیل یافته اند و مدل نظری عوامل موثر بر شکل گیری سرمایه اجتماعی و چهار عامل آن نیز ارائه شده است (۳۷).

ناطق پور و فیروز آبادی به بررسی مفهوم و نظریه های شکل گیری سرمایه اجتماعی پرداخته اند و با روش فراتحلیل، تعدادی از پژوهش های انجام شده در مورد سرمایه اجتماعی در ایران بررسی شد. یافته های این پژوهش نشان داد متغیرهای سن، تحصیلات، تاهل، شاغل بودن و درآمد با سایر عناصر

سرمایه اجتماعی اعم از آگاهی و توجه به امور عمومی، اعتماد، مشارکت‌های رسمی و غیررسمی رابطه‌ی مستقیم دارد. و مردان در آگاهی و توجه به امور عمومی و مشارکت رسمی نقش بیشتری نسبت به زنان دارند و مشارکت غیر رسمی در زنان بیشتر می باشد و در مولفه اعتماد تفاوتی بین زن و مرد دیده نمی شود (۳۷).

فیروز آبادی و ایمانی جاجرمی به بررسی جامعه آماری جمعیت ۱۶ سال به بالای مناطق تهران پرداختند که با نمونه گیری خوشه ای متناسب با حجم ۱۷۵۹ نفر در سطح مناطق بیست و دو گانه شهر تهران انتخاب گردیدند. در بخش یافته‌های این پژوهش نمره سرمایه اجتماعی و هفت عنصر مفهومی آن شامل آگاهی، اعتماد عمومی، اعتماد نهادی، مشارکت رسمی، مشارکت غیررسمی خیریه‌ای، مشارکت غیررسمی همیارانه و مشارکت غیررسمی مذهبی محاسبه گردیده است و در ارتباط با وضعیت توسعه مناطق قرار گرفته است. نتایج این تحقیق نشان می دهد که سرمایه اجتماعی مناطق توسعه یافته تر از میزان بیشتری از اعتماد عمومی، آگاهی، مشارکت رسمی و مشارکت‌های غیررسمی همیارانه برخوردارند و به گونه‌ی معناداری مشارکت غیر رسمی مذهبی کمتری دارند. اعتماد نهادی و مشارکت غیررسمی خیریه‌ای در همه مناطق به صورت یکسان بوده و تفاوت معناداری مشاهده نگردید (۳۰).

سعادت بعد از بررسی پایه‌های نظری و تجربی، با استفاده از روش داگوم به تخمین سطح سرمایه اجتماعی در ایران پرداخته است. با توجه به اینکه شاخص سرمایه اجتماعی به عنوان یک متغیر کیفی مطرح می باشد، لذا برای برآورد آن از روش مدل سازی متغیرهای پنهان استفاده شده است. نتایج حاصل از این تحقیق حاکی از آن است که عناصر عمده تشکیل سرمایه اجتماعی در ایران عبارتند از: سرمایه انسانی (آموزش) و مذهب، هم چنین از نظر رتبه بندی استانها، استان یزد بیشترین سرمایه اجتماعی را بین استانها به خود اختصاص داده است (۱۹).

عبداللهی و موسوی برای سنجش سرمایه اجتماعی یک مقیاس چند بعدی تهیه کرده اند. جامعه‌ی آماری آن افراد بالای ۱۵ سال ساکن مراکز ۳۰ استان کشور بوده با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند

مرحله ای بدست آمده است (حجم نمونه ۱۲۰۰۰ نفر). نوع تحقیق پیمایشی و تکنیک عمده گردآوری داده ها پرسشنامه بود. بر اساس یافته های این تحقیق کم و کیف سرمایه اجتماعی به ویژه در بعد روابط انجمنی پایین است (۲۴).

مرجایی (۱۳۸۳) در پژوهش خود به بررسی و سنجش سرمایه اجتماعی در بین دانشجویان دانشگاهها پرداخته است. در این پژوهش مؤلفه های بالقوه سرمایه اجتماعی در قالب پنج مفهوم (آگاهی و شناخت، ارزشهای اجتماعی و فرهنگی، مخاطرات اجتماعی اقتصادی و عضویت در نهادها و گروهها) تعیین گردیده است (۱۰).

آهنچیان (۱۳۸۴) در مطالعه خود تاثیر رهبری آموزش عالی در ایجاد سرمایه اجتماعی را مورد بررسی قرار داده است. که مؤلفه های سرمایه اجتماعی در این پژوهش عبارتند از: (دیدگاهها و هدف های مشترک، ارزش های مشترک، اعتماد، احترام دوسویه، تفاهم، دوستی و پشتیبانی گروهی، رایزنی و ایفای نقش مثبت، مشارکت و تواناسازی، تعارض سازنده، گفت و گوی برنده، نوع دوستی) (۲).

قانعی راد (۱۳۸۵) به بررسی نقش تعاملات دانشجویان و اساتید در تکوین سرمایه اجتماعی دانشگاهی پرداخته است. نتایج نشان داد که روابط دانشجویان با اساتید خود در حد پایینی قرار دارد. متغیرهای زمینه ای دانشجویان بر میزان روابط آنها با اساتید تأثیر دارد. افزایش ارتباطات دانشجویان با اساتید به افزایش پیشرفت تحصیلی دانشجویان می انجامد و افزایش روابط با اساتید بر میزان غرور دانشجو و خوداثربخشی دانشجویان می افزاید (۳۲).

فیضی (۱۳۸۵) پژوهشی در طراحی و تبیین مدل سرمایه اجتماعی دانشگاه پیام نور انجام داده است. نتایج پژوهش نشان داد که ارتباطات و اعتماد متقابل رابطه مستقیمی با سرمایه اجتماعی دانشگاه دارند. و متغیرهای بیرونی و عناصر رابطه ای (هنجارهای سازمانی و احساس تکلیف) و متمرکز شبکه (عناصر ساختاری) از طریق عوامل قانونی بر سرمایه اجتماعی تأثیر می گذارند. از هفت متغیر تشکیل دهنده عوامل رابطه ای، تأثیر چهار متغیر ارتباطات و اعتماد متقابل (به طور مستقیم) و هنجارهای سازمانی و احساس تکلیف (بطور غیرمستقیم) بر سرمایه اجتماعی دانشگاه به اثبات رسید.

عوامل فناوری اطلاعاتی و ارتباطی نیز از طریق متغیر اعتماد متقابل بر سرمایه اجتماعی تأثیرگذار است (۲۷).

شارع‌پور و حسینی‌راد در تحقیقی تحت عنوان "بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و داوطلبی" بر اساس نظریه پاتنام نشان دادند که بین سرمایه اجتماعی و مشارکت ورزشی ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد و بر اساس نتایج رگرسیون چندمتغیره و تحلیل مسیر، متغیرهای عضویت داوطلبانه، اعتماد به دوستان، وضعیت اقتصادی خانواده و ارتباطات دوستانه به ترتیب مهم‌ترین تبیین‌کننده‌های مشارکت ورزشی اند (۲۲).

اندیشمند در پژوهشی تحت عنوان شناسایی مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی در دانشگاه‌ها به منظور ارائه مدلی جهت ارتقاء آن، هفت مؤلفه سرمایه اجتماعی را تحت عناوین (توانمندسازی، هویت سازمانی، همکاری و نفع عمومی، تسهیم دانش و خلق سرمایه فکری، اعتماد و همبستگی، مدیریت مشارکتی و آگاه نامگذاری و دسته‌بندی نمود (۱۰).

در مطالعه انجام گرفته توسط حمیدی، فراهانی و موسوی خورشیدی که به مقایسه سرمایه اجتماعی در بین کارکنان رسمی و غیر رسمی اداره کل تربیت بدنی استان قم پرداختند نتایج نشان داد بین سرمایه اجتماعی کارکنان رسمی و داوطلب تفاوت معناداری وجود دارد (۱۰).

۲-۱۵) برخی از تحقیقات خارجی انجام گرفته پیرامون سرمایه اجتماعی

در مروری بر پیشینه تحقیقات خارجی می‌توان از کار بزرگ رابرت پاتنام (۱۹۹۳) برای تبیین کارآمدی نهادی و سیاسی در شمال و جنوب ایتالیا بر حسب میزان برخورداری مناطق از سرمایه اجتماعی اشاره کرد که نتایج کار خود را در کتابی به عنوان "دموکراسی و سنت‌های مدنی" به رشته تحریر در آورد. پاتنام در این تحقیق نسبتاً بزرگ، نقش سرمایه اجتماعی - که مهمترین شاخص‌های آن برای او متغیرهای اعتماد اجتماعی، شبکه‌های اجتماعی و وجود هنجارهای مبتنی بر معامله

متقابل بین افراد است- را حائز اهمیت فراوان می‌داند و آن را یک متغیر تعیین کننده در توسعه یافتگی شمال ایتالیا در مقابل جنوب ایتالیا می‌داند(۱۳).

از دیگر کارهای مهم و کلیدی در زمینه سرمایه اجتماعی کار جیمز کلمن است که در مطالعه خود به بررسی نقش و اهمیت سرمایه اجتماعی در داخل خانواده و تاثیر آن بر ارتقای سرمایه انسانی و آموزش کودکان پرداخته است. سرمایه اجتماعی به زعم وی منبعی است که کنش جمعی را تسهیل می‌کند(۴۷).

در تحقیق دیگری که برم و ران (۱۹۹۷) در مورد سرمایه اجتماعی انجام داده اند، سرمایه اجتماعی را مفهوم جمعی می‌دانند که اصل و اساس آن بر رفتار و طرز تلقی‌ها و استعدادهای فراوان فردی قرار دارد به عقیده آنان نهادهای گوناگونی از قبیل موسسات اجتماعی و داوطلبانه، خانواده، دین و الگوهای فرهنگی در شکل‌دهی عادات و ارزش‌هایی که مولد سرمایه اجتماعی اند نقش دارند. در مطالعه دیگری که افه و فوش(۲۰۰۲) انجام داده‌اند به بررسی متغیرهایی در رابطه با سرمایه اجتماعی و سطوح رفتار انجمنی پرداخته شده است و درآمد خانوار و وضعیت بازارکار، شاخص ترکیبی وضعیت شغلی شامل: امنیت شغلی، سطح درآمد، وقت اضافه، دین، دین باوری و تعهد دینی، آموزش، سن، شهر در برابر حومه، اندازه خانوار، با متغیر سرمایه اجتماعی در رابطه مستقیم قرار گرفته است(۳۸).

در تحقیقی که توسط پاربوتی، کولن و لیم با عنوان " داوطلبی رسمی: آزمون ملی- مقطعی " انجام گرفته است سه شکل از سرمایه (انسانی، اجتماعی و فرهنگی) را با داوطلبی رسمی مرتبط دانستند. جامعه آماری این تحقیق ۳۸۱۱۹ نفر از ۲۱ کشور جهان بود. نتایج نشان می‌داد که تمام اشکال سرمایه با داوطلبی رسمی ارتباطی مثبت دارند(۴۲).

در مطالعه‌ای که اوکان، پاگیلیس و راک با موضوع (باز کردن رابطه بین نسخه فوق العاده و داوطلب بودن در زندگی آینده: نقش سرمایه اجتماعی) انجام داده اند فرضیاتی را که رابطه بین نسخه فوق العاده ۱ و داوطلبی در افراد بزرگسال بوسیله سرمایه اجتماعی (مشارکت در کلوپ ها و سازمانها و

حضور در کلیسا و تماس با دوستان) را بررسی کردند. جامعه آماری این تحقیق از ۸۸۸ بزرگسال بین سنین (۶۵-۹۰) تشکیل شده بود و نتایج زیر بدست آمد: یک تاثیر مطلق معنادار در داوطلبی (۱۲۲٪) که شاخص تماس با دوستان (۴۲٪) و شاخص حضور در کلیسا (۳۴٪) و مشارکت در کلوب ها و سازمان ها (فقط زن ها ۴۲٪) بود (۵۸).

در تحقیقی دیگر که هاروی و لئوسکی با عنوان " رابطه بین مشارکت داوطلبانه ورزشی و سرمایه اجتماعی " انجام داده اند، سرمایه اجتماعی را به عنوان منبعی که ناشی از مشارکت در شبکه های اجتماعی است تعریف کرده اند. تحقیق در دو ناحیه کانادا یکی در کبک و دیگری در اونتاریو صورت گرفته است. یافته های این تحقیق رابطه ی بالایی را بین مشارکت داوطلبانه ورزشی و سرمایه اجتماعی نشان می دهد (۵۰).

هی هونگ پارک (۲۰۰۶) در پژوهش خود به بررسی نقش اعتماد در خلق دانش در یک سازمان مجازی پرداخته است . او شرایط اصلی برای وجود تولید سرمایه اجتماعی را فرصت، انگیزش و توانایی میداند و نتیجه می گیرد که اعتماد روی خلق دانش از طریق فرصت، انگیزه و توانایی ترکیب دانش در یک سازمان مجازی اثر می گذارد . و عواملی مانند شبکه غیررسمی، هنجارها و ارزشهای مشترک و اعتماد متقابل در خلق دانش مؤثرند (۴۶).

مارات گاماس (۲۰۰۷) در پژوهش خود به تأثیر ارتباط روی اشتراک دانش در سازمانها پرداخته و بررسی رابطه بین اشتراک دانش و ابعاد ارتباطی، روابط میان رضایت حاصل از ارتباطات، سبک های ارتباطی، ارائه و جمع آوری دانش را مورد تجزیه و تحلیل قرار داده است. نتایج نشان داد که اشتراک دانش بطور کامل به رضایت از ارتباط و شیوه ارتباط مرتبط است و ارائه دانش، ارتباط زیادی با شیوه ارتباط دارد و جمع آوری دانش کاملاً به رضایت از ارتباط مرتبط است (۵۲).

تاترمن و ویدمن ولف (۲۰۰۷) به بررسی تسهیم اطلاعات در یک دانشگاه از طریق دیدگاه سرمایه اجتماعی پرداخته اند . آنها سرمایه اجتماعی و تسهیم دانش را از طریق سه متغیر (هویت اجتماعی، اعتماد مؤثر، مشارکت و ارتباط شخصی) مورد ارزیابی قرار دادند . نتایج نشان می دهند که تسهیم

اطلاعات در میان بخشها، شبکه های پیوسته محلی و شبکه های خارجی دانشکده به طور مؤثر صورت می گیرد. در این محیط، پیش نیازهای اصلی برای سرمایه اجتماعی حضور دارند. مصاحبه شوندگان، تأکید اصلی روی بعضی از مشوق ها برای تسهیم اطلاعات داشته اند و همچنین به وضعیت کنونی یعنی عدم صداقت، رقابت برای کسب مقام، نداشتن حس تعلق به محیط کار و ... اعتراض داشتند (۵۳).

۲-۱۶) جمع بندی

با در نظر گرفتن تفاوت های موجود در جدول ۲-۶ در یک طبقه بندی کلی دو رویکرد فردی و جمعی در نظریه های سرمایه اجتماعی قابل تشخیص است. در رویکرد فردی، سرمایه اجتماعی جنبه خصوصی می یابد و منافع آن به گروه یا طبقه خاص و نهایتاً فرد تعلق می گیرد (نظریات بورديو و لین). توجه بورديو به سرمایه اجتماعی از آن لحاظ است که سرمایه اجتماعی را بعنوان منبعی برای فرد جهت دستیابی به سرمایه اقتصادی در گستره ای از موقعیت های اجتماعی تلقی می نماید، هر چند که دست یابی به این منابع از طریق عضویت گروهی میسر می گردد (۱۲).

نان لین، سرمایه اجتماعی را در دسترسی و استفاده از منابع نهفته در شبکه های اجتماعی می داند و بازدهی حاصل از سرمایه اجتماعی را در سطح فردی بررسی می کند.

از نظر کلمن، سرمایه اجتماعی منبعی است که کنش جمعی (همکاری داوطلبی) را تسهیل می کند و هدف از سرمایه اجتماعی را تامین سرمایه انسانی دانسته و بازدهی حاصل از سرمایه اجتماعی را هم در سطح فردی و هم در سطح جمعی می داند.

سرمایه اجتماعی از نظر پاتنام و فوکویاما شامل شبکه هایی است که همکاری برای منافع متقابل را تسهیل می کنند. همچنین بازدهی ناشی از سرمایه اجتماعی را در سطح جمعی تعریف می کنند تفکیک سرمایه اجتماعی به عنوان دارایی اجتماعی بسیار مهم است، زیرا خلط سطح فردی و جمعی سرمایه موجب ابهام در مصادیق و ناتوانی در سنجش سرمایه اجتماعی بعنوان یک دارایی جمعی می

گردد. بطوری که کلمن نیز در مقایسه سرمایه اجتماعی با سرمایه فیزیکی و سرمایه انسانی آن را یک مفهوم کیفی غیر قابل اندازه گیری معرفی می نماید. هم چنان که این ابهام در مباحث پاتنام نیز موجب انتقاداتی گشته و جمع جهت گیری های فردی و جمعی سرمایه اجتماعی در بحث او نیز زیر سوال رفته است. در نظریات فوکویاما اگرچه بحثی از این تفکیک به میان نیامده است، ولی از آنجایی که وی صرفاً بر اشکال جمعی سرمایه اجتماعی تمرکز دارد، اصولاً ابهامی از این جهت در کارهای او دیده نمی شود. از طرف دیگر بر حسب اینکه این نظریات در حوزه جامعه شناسی نظم و یا حوزه جامعه شناسی تضاد مطرح گردند با یکدیگر متفاوت خواهند بود. به طور مثال آن چه موجب تفاوت نظر بوردیو با دیگران خصوصاً کلمن در زمینه سرمایه اجتماعی می گردد، تاکید او بر نقش سرمایه اجتماعی در باز تولید طبقات ممتاز و در نتیجه موقعیت برتر افراد در یک ساخت نابرابر اجتماعی (نظام سرمایه داری) است. از همین رو نظریات او با دیدگاه تضاد و در مقابل نظریات کارکرد گرایانه کلمن توصیف می گردد و به تعبیر لین یکی بسط و گسترش دیدگاه مارکس از تئوری سرمایه و دیگری گسترش مفهوم انسجام و دیدگاه دورکهمیم از روابط اجتماعی است. در پایان می بایست اضافه نمود که به رغم تفاوت های فوق رویکردهای مذکور به واسطه تاکید مشترکشان بر روابط و تعاملات به عنوان محور اصلی سرمایه گذاری همگی تحت عنوان واحد، نظریه های سرمایه اجتماعی نامیده می شوند. و به همین دلیل مضمون مشترکشان مبنی بر سرمایه گذاری بر روابط اجتماعی برای کسب سود، اعم از خصوصی یا عمومی در کنار سایر "نظریات سرمایه" اعم از کلاسیک و جدید قرار می گیرند.

جدول ۲-۶ تعاریف، اهداف، سطح تحلیل و منافع حاصل از سرمایه اجتماعی

نظریه پرداز	تعریف	اهداف	سطح تحلیل	بازدهی سرمایه
بورديو	منابعی که دسترسی به کالاهای گروهی را فراهم می سازد.	تامین سرمایه اقتصادی	افراد در رقابتهای طبقاتی	خصوصی (فردی)
لین	دسترسی و استفاده از منابع نهفته در شبکه های اجتماعی	تامین منابع نهفته در روابط، حفظ منابع موجود	افراد در شبکه ها و ساختارهای اجتماعی	خصوصی (فردی)
کلمن	جنبه هایی از ساختار اجتماعی که کنش های هدفمند کنشگران را تسهیل نمایند.	تامین سرمایه انسانی	افراد در زمینه های خانوادگی و اجتماع	خصوصی و عمومی (فردی و جمعی)
پاتنام و فوکویاما	هنجارهای اعتماد و همیاری و شبکه ها که همکاری برای منافع متقابل را تسهیل می نمایند.	تامین دموکراسی کارآمد و توسعه اقتصادی	مناطق و اجتماعات و گروه ها در زمینه های ملی و بین المللی	عمومی (جمعی)

در زمینه اعتماد که مفهوم کانونی و محور اصلی تئوری های نوین سرمایه اجتماعی و زمینه تعاملات و روابط اجتماعی است نیز بحث شد. اینگلهارت رابطه بین اعتماد و مشارکت را مورد توجه قرار می دهد. از نظر وی اعتماد به یکدیگر از عوامل موثر در مشارکت (داوطلبی) می باشد، زیرا به واسطه اعتماد رفتارها، قابل پیش بینی می گردد و در نتیجه حوزه کنش و تصمیم گیری تقویت می گردد. در مباحث مشارکت (داوطلبی) ورزشی از نظریات سیلز و کلندرمن و گائوتتری استفاده شد. از نظر سیلز متغیرهایی مانند نیروهای اجتماعی، تفاوت های شخصیتی و محیط های اجتماعی به شدت به یکدیگر مرتبط اند و هر تغییری در آنها مشارکت را کاهش یا افزایش می دهد. کلندرمن برای مشارکت (داوطلبی) در کنش جمعی سه انگیزه را مطرح می کند: انگیزه های هدف، انگیزه های اجتماعی و انگیزه پاداش. اراده و تصمیم افراد به مشارکت (داوطلبی) در کنش جمعی مجموعه ای وزن یافته از این سه انگیزه است.

از نظر گائوتری علل عدم مشارکت (داوطلبی) عبارتند از بیسوادی و فقدان اطلاعات، بدبینی فرد در خصوص کارایی مشارکت (داوطلبی)، کمبود وقت و نیز عدم آمادگی مسئولان دولتی جهت گفتگو و پذیرش اظهار نظر مردم.

با توجه به نظریات متفاوت در مورد سرمایه اجتماعی و داوطلبی ورزشی می توان گفت که سرمایه اجتماعی منبعی است که کنش های جمعی (همکاری داوطلبانه) را تسهیل می کند. پس هر چه سرمایه اجتماعی (اعتماد اجتماعی، انسجام اجتماعی و مشارکت غیر رسمی) در افراد بیشتر باشد، همکاری داوطلبانه آنان بیشتر خواهد بود.

فصل سوم

روش شناسی تحقیق

مقدمه

هدف اصلی از انجام این تحقیق، بررسی سرمایه اجتماعی داوطلبان و غیرداوطلبان در انجمن‌های ورزشی دانشگاه‌ها می‌باشد. در این بخش روش تحقیق، جامعه و نمونه‌های تحقیق، ابزار تحقیق، روش جمع‌آوری اطلاعات و روش تجزیه و تحلیل داده‌ها بررسی شده است.

۳-۱) روش تحقیق

روش پژوهش توصیفی و طرح آن از نوع همبستگی است؛ تحقیق حاضر در دو بخش کیفی و کمی انجام گرفته است. هدف کلی آن بررسی سرمایه اجتماعی داوطلبان و غیرداوطلبان در انجمن‌های ورزشی دانشگاه‌ها می‌باشد. محقق در بخش کیفی این تحقیق ضمن بررسی کتب دانشگاهی و نیز مقالات متعدد علمی و مصاحبه با اساتید مدیریت ورزشی، صاحب نظران و افراد داوطلب و غیر داوطلب در انجمن‌های ورزشی به تهیه فهرستی از مهمترین متغیرهای مطرح در ارتباط با سرمایه اجتماعی داوطلبان و غیر داوطلبان که به لحاظ مستندات علمی معتبر و از نظر تعداد بیشترین تکرار و تاکید را در مقالات داشته، پرداخته است. در بخش کمی نیز روش مطالعه از نوع پیمایشی می‌باشد به طوری که پس از جمع‌آوری اطلاعات از روش‌های آمار توصیفی (فراوانی، میانگین و انحراف استاندارد) برای بررسی ویژگی‌های جمعیت شناختی و هم‌چنین رتبه بندی و میزان اهمیت متغیرها (گویه‌ها) استفاده شد. برای شناسایی عوامل سرمایه اجتماعی و روایی ساختاری ابزار تحقیق از روش تحلیل عاملی اکتشافی^{۶۹} با چرخش متعامد^{۷۰} استفاده گردید.

1.Exploratory Factor Analysis
2.Varimax Rotation

۲-۳) جامعه و نمونه‌های تحقیق

جامعه آماری این تحقیق را کلیه دانشجویان عضو و غیر عضو انجمن‌های ورزشی دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری تشکیل می‌دادند که در سال تحصیلی ۹۱-۹۰ مشغول به تحصیل بوده‌اند. تعداد نمونه‌های تحقیق در روش تحلیل عاملی بر اساس تعداد متغیرهای اکتشافی تعیین شده است (حداقل دو و حداکثر ده برابر تعداد متغیرها) (۳۳).

در این تحقیق برای بررسی سرمایه اجتماعی و شناخت عوامل مربوط به آن تعداد ۲۶۰ نفر از دانشجویان دختر و پسر عضو انجمن‌های ورزشی دانشجویی و نیز تعداد ۲۶۰ نفر از دانشجویان دختر و پسر غیر عضو در انجمن‌های ورزشی ۱۰ دانشگاه (از مناطق ده گانه با توجه به تقسیم بندی اداره کل تربیت بدنی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و نیز از لحاظ تعداد دانشجو و هم چنین فعال بودن انجمن‌های ورزشی در آن دانشگاه‌ها) به روش خوشه‌ای تصادفی به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند.

۳-۳) ابزار تحقیق

ابزار تحقیق، پرسشنامه محقق ساخته‌ای بود که متغیرهای آن از طریق بررسی کتب دانشگاهی معتبر، مقالات علمی چاپ شده در مجلات معتبر مدیریت و مدیریت ورزشی و مصاحبه با اساتید مدیریت ورزشی و جامعه‌شناسی و صاحب نظران و دانشجویان داوطلب و غیرداوطلب در انجمن‌های ورزشی به دست آمد. از مجموع ۴۸۰ متغیر به دست آمده برای اندازه‌گیری سرمایه اجتماعی تعداد ۵۱ متغیر که به لحاظ تعداد، بیشترین تکرار و تاکید را در مقالات و مصاحبه‌ها داشته‌اند به عنوان سوالات پرسشنامه سرمایه اجتماعی مشخص شده‌اند. پس از استخراج این متغیرها، ۱۰ نفر از متخصصان صاحب‌نظر (۴ نفر از اساتید مدیریت ورزشی و مدیران تربیت بدنی دانشگاه‌ها و ۶ نفر از مسئولین انجمن‌های ورزشی) روایی صوری و محتوایی ابزار را تایید کردند. پایایی پرسشنامه‌های سرمایه اجتماعی در یک مطالعه راهنما، توسط یک گروه ۳۰ نفری (۱۵ نفر از دانشجویان عضو انجمن‌های

ورزشی و ۱۵ نفر از دانشجویان غیر عضو در انجمن‌های ورزشی) با مقیاس ۵ ارزشی لیکرت (از کاملاً مخالفم = ۱ تا کاملاً موافقم = ۵) مورد بررسی قرار گرفت و میزان آن با استفاده از ضریب همبستگی آلفای کرونباخ ۰/۸۶ محاسبه شد. در نهایت پرسشنامه‌ها در دو بخش مشخصات فردی (جنسیت، سن، وضع تاهل و مقطع تحصیلی) و بخش سوالات پرسشنامه (سرمایه اجتماعی) بین نمونه‌های تحقیق توزیع شد. در جدول ۳-۱ سوالات مربوط به سرمایه اجتماعی آمده است پیوست الف و ب).

۴-۳ روش جمع آوری اطلاعات

بعد از جمع آوری اطلاعات کتابخانه‌ای و بررسی پیشینه تحقیق و هم‌چنین مصاحبه با افراد صاحب نظر پرسشنامه سرمایه اجتماعی تنظیم شد. سپس با مراجعه به سایت اداره کل تربیت بدنی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری آخرین آمار مربوط به تعداد انجمن‌های ورزشی در دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی اخذ گردید. در نهایت با مشورت اساتید راهنما و مشاور ۱۰ دانشگاه برای ارسال پرسشنامه‌ها با در نظر گرفتن تمامی جوانب انتخاب شدند. تحویل پرسشنامه‌ها به ادارات تربیت بدنی دانشگاه‌های هدف، توسط محقق و افراد داوطلب آموزش دیده به صورت حضوری انجام پذیرفت. سپس با هماهنگی مدیران تربیت بدنی دانشگاه‌ها فرد به عنوان رابط بین انجمن‌های ورزشی و محقق انتخاب شد که از زمان اخذ پرسشنامه تا ارسال آن به طور مرتب با محقق در تماس بوده است. هم‌چنین شماره تماس محقق در اختیار افراد رابط برای رفع هرگونه ابهام در خصوص پرسشنامه قرار گرفته بود. در پیوست (ج) نام دانشگاه‌هایی که پرسشنامه برای آنان ارسال شده بود، آمده است. پس از جمع آوری پرسشنامه‌ها اطلاعات آن از طریق روش‌های آماری مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

۵-۳ روش تجزیه و تحلیل داده‌های تحقیق

روش‌های آمار استنباطی (آزمون t مستقل و آزمون فریدمن) و نیز آمار توصیفی (شاخص‌های گرایش مرکزی و شاخص‌های پراکندگی) برای ارزیابی ویژگی‌های جمعیت شناختی و هم‌چنین تعیین میزان

اهمیت متغیرها مورد استفاده قرار گرفت. در بخش آمار استنباطی ابتدا آزمون کلموگروف اسمیرنوف جهت تعیین چگونگی توزیع داده‌ها استفاده شد. با توجه به نرمال بودن توزیع داده‌ها از آزمون t مستقل برای مقایسه ابعاد سرمایه اجتماعی بین دو گروه دختران و پسران و نیز مقایسه سرمایه اجتماعی بین داوطلبان و غیرداوطلبان استفاده گردید. هم چنین نرم افزار SPSS نسخه ۱۸ برای تحلیل عاملی اکتشافی به منظور استخراج عامل‌ها و به دست آوردن بارهای عاملی و آلفای کرونباخ برای تعیین پایایی پرسشنامه مورد استفاده قرار گرفت.

۳-۶) تحلیل عاملی، روشی برای تایید روایی سوالات پرسشنامه

تحلیل عاملی یک فن آماری است و هنگامی که یک حوزه بسیار پیچیده باشد، این روش با مشخص کردن متغیرهای مهم، حوزه مورد نظر را خلاصه می‌کند. اساساً عامل، بعد یا سازه‌ای است که روابط بین مجموعه‌ای از متغیرها را به صورت خلاصه مطرح می‌کند. به عبارت دیگر، عامل سازه‌ای است که عملاً از روی (یا به وسیله) بارهای عاملی‌اش تعریف می‌شود. همچنین همبستگی یک متغیر با یک عامل را بار عاملی می‌گویند. یکی از کاربردهای تحلیل عاملی، در تهیه و ساخت آزمون‌های روان‌شناسی است. برای اطمینان از اینکه هر آزمون تنها یک متغیر را اندازه می‌گیرد، با این فرض که طراحی سوالات آن به درستی انجام شده است، از روش تحلیل عاملی استفاده می‌شود. در این روش ملاک پذیرش متغیرها برای حضور در پرسشنامه، کسب حداقل $0/3$ (معیار مبنا) برای بار عاملی هر سوال می‌باشد. هدف از تحلیل عاملی اکتشافی، بررسی یک حوزه برای کشف ابعاد یا سازه‌های اصلی آن حوزه است. از لحاظ عملیاتی، هر سوال آزمون باید به طور معنی داری روی یک عامل و نه عامل-های دیگر بار شود؛ بنابراین تحلیل عاملی اکتشافی برای اثبات این ساختار، ایده آل است (۳۳). در تحقیق حاضر حداقل بار عاملی هر سوال $0/4$ تعیین شد؛ بنابراین از ۵۱ سوال پرسشنامه سرمایه اجتماعی، ۲۶ سوال به لحاظ داشتن بار عاملی مبنا در ۷ عامل طبقه بندی شدند. تعداد عامل‌های بدست آمده در این پژوهش از ترکیب معیارهای ذیل تعیین گردید: الف) شناخت اولیه تعداد عامل‌ها

بر اساس مرور مقالات، ب) انتخاب عامل‌ها بر اساس مقادیر ویژه بیشتر از ۱، ج) بررسی بصری بر اساس آزمون اسکری، د) استفاده از معیار توصیف واریانس و ه) قابلیت درک عامل‌های اکتباس شده. نتایج مربوط به تحلیل عاملی به طور تکمیلی در فصل چهارم توضیح داده می‌شود.

فصل چهارم

تجزیه و تحلیل یافته‌های تحقیق

مقدمه

در این فصل یافته‌های تحقیق بر اساس تجزیه و تحلیل آماری در دو بخش ارائه می‌گردد. در بخش اول نتایج منتج از تجزیه و تحلیل سرمایه اجتماعی افراد داوطلب ارائه می‌شود و در بخش دوم اطلاعات آماری مربوط به سرمایه اجتماعی افراد غیرداوطلب بررسی می‌گردد.

۴-۱) نتایج مربوط به سرمایه اجتماعی داوطلبان عضو انجمن‌های ورزشی

در این بخش ضمن ارائه گزارشی توصیفی از نمونه‌های تحقیق، به نتایج بدست آمده از تحلیل عاملی و نیز فرضیه‌های منتج از آن پرداخته می‌شود.

۴-۱-۱) توصیف ویژگی‌های جمعیت شناختی داوطلبان

با توجه به سؤالات مربوط به ویژگی‌های جمعیت شناختی افراد داوطلب از ۲۶۰ نفر آزمودنی که در این تحقیق حضور داشتند ۵۲٪ مرد و ۴۸٪ زن بودند. دامنه سنی پاسخ دهندگان از ۱۸ سال تا ۳۴ سال متغیر بوده و آنان دارای میانگین سنی ۲۴ سال و انحراف معیار ۴/۵۲ بودند. نتایج تحقیق نشان داد که بیشتر آزمودنی‌ها مجرد بوده و اغلب آنها در مقطع کارشناسی تحصیل می‌کردند. جدول ۴-۱، خلاصه ای از وضعیت جمعیت شناختی آزمودنی‌ها را نشان می‌دهد.

جدول (۴-۱) ویژگی‌های جمعیت شناختی داوطلبان

ویژگیهای جمعیت شناختی	تعداد	درصد	
جنسیت	مرد	۱۳۴	۵۲
	زن	۱۲۶	۴۸
گروه سنی (سال)	۱۸ - ۲۵	۱۶۷	۶۴/۲
	۲۶ - ۳۳	۶۷	۲۵/۸
	۳۳ به بالا	۲۶	۱۰/۰
وضعیت تاهل	متاهل	۱۷۱	۶۶
	مجرد	۸۹	۳۴
میزان تحصیلات	کارشناسی ارشد	۱۴۱	۵۴
	کارشناسی	۱۱۹	۴۶
مجموع	۲۶۰	۱۰۰	

۴-۱-۲) تحلیل عاملی سرمایه اجتماعی داوطلبان عضو انجمن‌های ورزشی

در تحلیل عاملی برای مشخص نمودن کفایت تعداد نمونه از شاخص $KMO^{(1)}$ و نیز آزمون کرویت بارتلت^(۲) استفاده شد. جدول ۴-۲ نتایج مربوط به این آزمون را نشان می‌دهد.

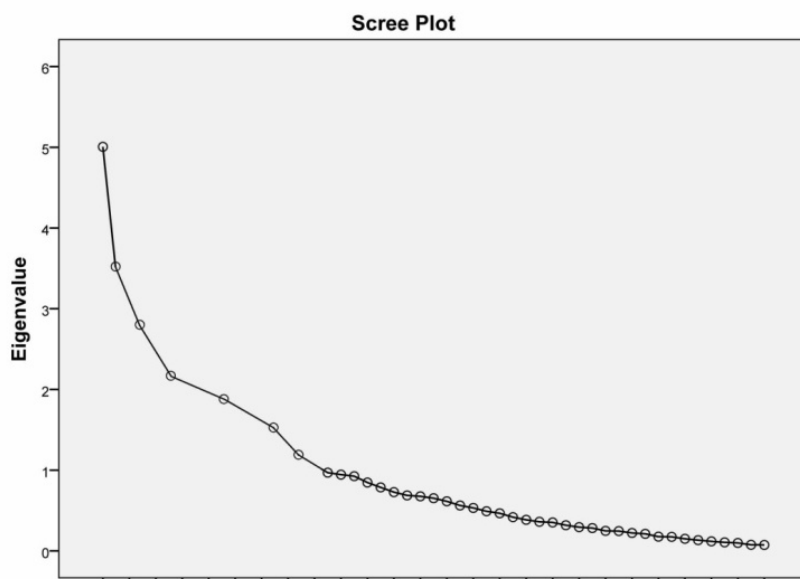
جدول (۴-۲)، شاخص کفایت نمونه گیری و ضریب بارتلت در تحلیل عاملی

شاخص KMO	۰/۸۷۵
آزمون کرویت بارتلت	۱۲۱۲/۴۸۶
درجه آزادی	۱۲۷۵
سطح معناداری	۰/۰۰۱

از تحلیل عاملی با چرخش متعامد برای شناسایی ساختار داخلی ابزار استفاده شد. بررسی نتایج زیر حیطه‌ها (موارد سرمایه اجتماعی) نشان داد که ۲۶ مورد از ۵۱ سؤال تحقیق در خصوص سرمایه

1. Kaiser-Meyer-Olkin
2. Bartlett's Test

اجتماعی داوطلبان به لحاظ داشتن بار عاملی مساوی یا بیشتر از $0/4$ (معیار مبنا) توانستند در ۷ حیطه دسته بندی شوند. این عوامل تحت عناوین «مشارکت و کار تیمی، تعهد، کمک و همیاری، اعتماد، هویت، اطلاعات و آگاهی، توانمند سازی و آموزش» نامگذاری شدند و تعیین نام برای این عوامل بر اساس مفاد آیتم‌های توصیف کننده‌ی هریک از عامل‌ها پایه ریزی شد. بار عاملی این زیر حیطه ها از $0/42$ تا $0/76$ متغیر بود (جداول ۲-۴ تا ۸-۴). تعداد عامل‌های بدست آمده در این پژوهش از ترکیب معیارهای ذیل تعیین گردید: الف) شناخت اولیه تعداد عامل‌ها بر اساس مرور مقالات، ب) انتخاب عامل‌ها بر اساس مقادیر ویژه بیشتر از ۱، ج) بررسی بصری بر اساس آزمون اسکری، د) استفاده از معیار توصیف واریانس و ه) قابلیت درک عامل‌های اقتباس شده. در شکل (۱-۴) نمودار اسکری جهت شناسایی تعداد عامل‌های استخراج شده آورده شده است.

شکل (۱-۴). نمودار اسکری جهت شناسایی تعداد عامل‌های استخراج شده

۱-۴-۱-۲-۱ عامل مشارکت و کار تیمی

اولین عامل شناخته شده در تحلیل عاملی، عامل مشارکت و کار تیمی است که متغیرهای آن به‌مراه بار عاملی در جدول ۳-۴ آمده است.

جدول ۳-۴ عامل مشارکت و کار تیمی به همراه متغیرهای سازنده و بارهای عاملی متناظر

بار عاملی	محتوای متغیر	شماره متغیر در پرسشنامه
۰/۵۰۸	تا چه حد در تصمیم گیری های گروه شرکت می کنید؟	۴
۰/۴۸۳	شما چقدر بر کارهای گروهی تأکید دارید؟	۵
۰/۶۱۳	ارزش های کاری شما چقدر بر کارهای گروهی و همکاری تأکید دارد؟	۲۷
۰/۵۰۶	تا چه حد خود را عضوی از یک تیم یا گروه در کارتان می دانید؟	۴۶

۴-۱-۲-۲ عامل تعهد

جدول ۴-۴، عامل مادی و متغیرهای تبیین کننده ی آن را به همراه بارهای عاملی نشان می دهد.

جدول ۴-۴ عامل تعهد به همراه متغیرهای سازنده و بارهای عاملی متناظر

بار عاملی	محتوای متغیر	شماره متغیر در پرسشنامه
۰/۵۵۸	چقدر حاضرید دانش خود را فراتر از وظیفه سازمانی در اختیار دیگران قرار دهید؟	۶
۰/۵۷۵	شما تا چه حد وظایف کاری خود را بدون گوشزد دیگران انجام می دهید؟	۷
۰/۵۶۴	اگر دانشگاه یا انجمن شما در یک روز تعطیل نیاز به همکاری شما داشته باشد، چقدر حاضر به همکاری هستید؟	۲۸
۰/۷۰۶	چقدر فعالیت و حضور شما در دانشگاه و گروهی که در آن فعالیت می کنید مایه مباهات و افتخار شماست؟	۴۷
۰/۶۰۲	به نظر شما در انجمن و گروهی که شما در آن فعالیت می کنید چقدر نسبت به اهداف و مأموریت های گروه تعهد به کار وجود دارد؟	۴۸

۴-۱-۲-۳ عامل کمک و همیاری

عامل کمک و همیاری سومین عامل شناخته شده در سرمایه اجتماعی داوطلبان می باشد.

جدول ۴-۵ عامل کمک و همیاری به همراه متغیرهای سازنده و بارهای عاملی متناظر

شماره متغیر در پرسشنامه	محتوای متغیر	بار عاملی
۱۰	چقدر حاضرید در فعالیت‌های سازمانی به صورت داوطلبانه همکاری کنید؟	۰/۵۹۵
۱۲	آیا تمایل دارید به گروه یا سازمانی که هدف اصلی آن کمک به مردم در مواقع ضروری است پیوسته و عضو شوید؟	۰/۴۲۱
۳۴	چقدر برای تحقق اهداف جامعه با دیگران همکاری می‌کنید؟	۰/۶۸۱
۴۹	چقدر حاضرید از نظر زمانی یا مالی به پروژه‌های کمک کنید که به طور مستقیم به شما یا خانواده شما سود نمی‌رساند، اما به نفع افراد بسیاری در سازمان است؟	۰/۷۲۰
۵۰	چقدر با این جمله موافق هستید: «عده‌ای عقیده دارند، هنگامی که به دیگران کمک می‌کنیم، در واقع به خودمان کمک کرده‌ایم و در آینده آن‌ها نیز به ما کمک می‌کنند»	۰/۶۶۱

۴-۲-۱-۴ عامل اعتماد

عامل اعتماد یکی دیگر از عوامل شناخته شده توسط تحلیل عاملی است که نتایج آن در جدول ۴-۶ آمده است.

جدول ۴-۶ عامل اعتماد به همراه متغیرهای سازنده و بارهای عاملی متناظر

شماره متغیر در پرسشنامه	محتوای متغیر	بار عاملی
۱۵	به نظر شما، آیا می‌توان در مواجهه شدن با مردم به آنها اعتماد کرد؟	۰/۶۸۶
۱۶	تا چه حد به همسایگان دوستان و بستگان خود اعتماد دارید؟	۰/۶۴۲
۳۸	چقدر اعتماد دارید که دیگران قصد ضربه زدن به شما را ندارند؟	۰/۷۴۲

۴-۲-۱-۵ عامل هویت

عامل هویت نیز یکی از هفت عامل تبیین شده سرمایه اجتماعی داوطلبان در ورزش است که گزارش

بارهای عاملی آن در جدول ۴-۷ آمده است.

جدول ۴-۷ عامل هویت به همراه متغیرهای سازنده و بارهای عاملی متناظر

شماره متغیر در پرسشنامه	محتوای متغیر	بار عاملی
۱۸	چقدر خودتان را می‌شناسید؟	۰/۶۴۳
۱۹	معمولاً تا چه حد خودتان را یک فرد موفق و شاد می‌دانید؟	۰/۵۲۲
۴۲	تا چه حد احساس می‌کنید که جزئی از جامعه هستید و جامعه برای شما ارزش قائل است؟	۰/۴۹۳

۴-۱-۲-۶) عامل اطلاعات و آگاهی

عامل دیگری که در سرمایه اجتماعی داوطلبان در ورزش آشکار گردید، عامل اطلاعات و آگاهی است.

متغیرهای تشکیل دهنده این عامل به همراه بارهای عاملی در جدول ۴-۸ آمده است.

جدول ۴-۸ عامل اطلاعات و آگاهی به همراه متغیرهای سازنده و بارهای عاملی متناظر

شماره متغیر در پرسشنامه	محتوای متغیر	بار عاملی
۲۰	اطلاعات شما برای اخذ تصمیمات مهم در زندگی چقدر است؟	۰/۶۶۴
۴۳	تا چه اندازه از منابع اطلاعاتی (رادیو، تلویزیون، روزنامه و ...) استفاده می‌کنید؟	۰/۵۸۱

۴-۱-۲-۷) عامل توانمند سازی و آموزش

هفتمین عامل اکتشافی، عامل توانمند سازی و آموزش است که نتایج بارهای عاملی آن در جدول ۴-۹

آمده است.

جدول ۴-۹ عامل توانمند سازی و آموزش به همراه متغیرهای سازنده و بارهای عاملی متناظر

شماره متغیر در پرسشنامه	محتوای متغیر	بار عاملی
۱۳	اگر کاری را به دیگران واگذار کنید چقدر فکر می‌کنید آن کار درست انجام شود؟	۰/۵۷۰
۱۴	چقدر با این جمله موافق هستید: «اگر می‌خواهی کاری درست انجام شود خودت آن کار را انجام بده».	۰/۷۶۵
۳۶	چقدر احساس می‌کنید در حوزه‌ای که در آن فعالیت دارید دارای لیاقت و شایستگی هستید؟	۰/۶۰۹
۳۷	چقدر اطمینان دارید کار شما را دیگران نیز می‌توانند انجام دهند؟	۰/۵۵۱

۴-۱-۳) گویه های خارج شده از تحلیل عاملی

۲۵ سؤال به دلیل عدم ارتباط با مفهوم نظری عامل ایجاد شده در تحلیل عاملی و همچنین داشتن ارتباط ضعیف (کمتر از ۰/۴) با عامل اکتشافی، از تحلیل عاملی خارج شدند (جدول ۴-۱۰)؛ بنابراین از ۵۱ سؤال بخش اصلی پرسشنامه، ۲۶ سؤال مورد تأیید قرار گرفت.

جدول ۴-۱۰ گویه های خارج شده از تحلیل عاملی پرسشنامه داوطلبان

بار عاملی	محتوای متغیر
۰/۳۶	روابط شخصی شما با دوستانتان چقدر گسترده است؟
۰/۳۸	تا چه حد با نهادها، موسسات و سازمانهایی غیر از دانشگاه در ارتباط هستید؟
۰/۳۳	اگر با دوستان خود مشکلی داشته باشید تا چه اندازه در صدد رفع آن بر می آید؟
۰/۳۰	میزان صمیمیت موجود در روابط شما با دوستانتان چقدر است؟
۰/۳۳	شما تا چه حد با بستگان و دوستانتان صمیمی هستید و احساس دوستی، تعلق و یکی بودن می کنید؟
۰/۳۱	تا چه حد برای انجام فعالیت های داوطلبانه توجه به مسائل مالی برای شما مهم است؟
۰/۲۶	چقدر در محیط زندگی خود احساس آرامش و امنیت می کنید؟
۰/۳۷	چقدر ایرادات دوستانتان را به طور صریح با آنها در میان می گذارید؟
۰/۳۲	درستکاری و پرهیز از تقلب تا چه حد برای شما اهمیت دارد؟
۰/۳۶	صراحت در بیان و حقیقت گویی تا چه حد برای شما دارای اهمیت می باشد؟
۰/۲۷	چقدر اوقات فراغت خود را با دوستانتان می گذرانید؟
۰/۳۰	وجود تفاوت های نژادی و مذهبی تا چه میزان بر روابط شما تاثیر می گذارد؟
۰/۳۹	چقدر در دانشگاه شما تیم های کاری منسجم وجود دارد؟
۰/۳۸	ارزش شما برای دانشگاه و گروهی که در آن فعالیت می کنید چقدر است؟
۰/۳۴	ارزش دانشگاه و گروهی که در آن فعالیت می کنید برای شما چقدر است؟
۰/۳۳	در صورت نیاز به کمک چقدر احساس راحتی می کنید که از همکارانتان در خواست کمک کنید؟
۰/۳۵	تا چه اندازه دوستان نزدیک شما از همکارانتان محسوب می شوند؟
۰/۳۱	احساس با هم بودن و تعلق پذیری در افراد گروهتان چگونه است؟
۰/۳۶	تا چه حد دوستان شما به هنگام نیاز به شما کمک می کنند؟
۰/۲۹	چقدر فکر می کنید نزدیکان شما، همان چیزی را که در مقابل شما می گویند، پشت سر شما هم می گویند؟
۰/۳۳	چقدر در محیط کار و تحصیل خود احساس آرامش و امنیت می کنید؟
۰/۲۵	از اینکه چه کسی هستم و به چه گروه یا جامعه ای تعلق دارم، احساس شرم می کنم؟
۰/۳۸	در صورت نیاز آیا تمایل دارید که از بستگان، همسایگان و یا افراد دیگر درخواست کمک کنید؟
۰/۳۰	تا چه حد با مدیران و کارمندان دانشگاه ارتباط دارید؟
۰/۳۵	چقدر با این جمله موافق هستید: «مردم بیشتر اوقات به فکر منافع خودشان هستند».

۴-۱-۴) میزان اهمیت گویه ها و عوامل

بر اساس یافته‌های تحقیق، مهمترین متغیرهای تبیین کننده سرمایه اجتماعی داوطلبان و نیز کم اهمیت ترین آنها با توجه به مقادیر میانگین و انحراف معیار در جدول ۴-۱۱ آمده است. همچنین میزان اهمیت هریک از ابعاد سرمایه اجتماعی داوطلبان بر اساس پاسخ آزمودنی ها در جدول ۴-۱۲ آمده است.

جدول ۴-۱۱ فهرست با اهمیت ترین و کم اهمیت ترین متغیرهای تبیین کننده سرمایه اجتماعی داوطلبان

انحراف معیار	میانگین	تعداد	متغیرها	میزان اهمیت
۰/۶۴۲	۳/۸۵۴	۲۶۰	تا چه حد به همسایگان دوستان و بستگان خود اعتماد دارید؟ معمولاً تا چه حد خودتان را یک فرد موفق و شاد می‌دانید؟ چقدر با این جمله موافق هستید: «اگر می‌خواهی کاری درست انجام شود خودت آن کار را انجام بده». چقدر حاضرید از نظر زمانی یا مالی به پروژه‌ای کمک کنید که به طور مستقیم به شما یا خانواده شما سود نمی‌رساند، اما به نفع افراد بسیاری در سازمان است؟	بیشترین اهمیت
۰/۵۲۲	۳/۸۴۶	۲۶۰		
۰/۷۶۵	۳/۸۴۴	۲۶۰		
۰/۷۲۰	۳/۸۲۸	۲۶۰		
۰/۶۱۳	۳/۱۷۷	۲۶۰	ارزش‌های کاری شما چقدر بر کارهای گروهی و همکاری تأکید دارد؟ اطلاعات شما برای اخذ تصمیمات مهم در زندگی چقدر است؟ تا چه حد در تصمیم‌گیری‌های گروه شرکت می‌کنید؟ اگر دانشگاه یا انجمن شما در یک روز تعطیل نیاز به همکاری شما داشته باشد، چقدر حاضر به همکاری هستید؟	کمترین اهمیت
۰/۶۶۴	۳/۲۴۹	۲۶۰		
۰/۵۰۸	۳/۲۹۰	۲۶۰		
۰/۵۶۴	۳/۳۴۱	۲۶۰		

جدول ۴-۱۲ فهرست با اهمیت ترین و کم اهمیت ترین عوامل تبیین کننده سرمایه اجتماعی داوطلبان

ردیف	عوامل	تعداد	میانگین	انحراف معیار
۱	اعتماد	۲۶۰	۳/۶۲	۰/۷۱
۲	هویت	۲۶۰	۳/۶۱	۰/۶۸
۳	توانمند سازی و آموزش	۲۶۰	۳/۶۰	۰/۶۵
۴	کمک و همیاری	۲۶۰	۳/۵۹	۰/۶۳
۵	تعهد	۲۶۰	۳/۵۷	۰/۶۱
۶	اطلاعات و آگاهی	۲۶۰	۳/۴۸	۰/۸۶
۷	مشارکت و کار تیمی	۲۶۰	۳/۴۱	۰/۷۰

۴-۱-۵) پایایی عوامل سرمایه اجتماعی

از ضریب آلفای کرونباخ برای بررسی پایایی یا ثبات درونی ابزار تحقیق استفاده شد که میزان آن ۰/۸۶ بود. همچنین ضرایب آلفا برای هر عامل نیز جداگانه مورد محاسبه قرار گرفت. پایایی هر یک از عوامل از ۰/۷۸ تا ۰/۹۱ نوسان داشت که وجود یک ارتباط متوسط تا نسبتاً بالا را در بین آیتم های هر عامل نشان می داد. حذف هر یک از آیتم ها (سوالات) نه تنها پایایی این عوامل را افزایش نمی داد؛ بلکه در بعضی موارد باعث کاهش ضرایب نیز می شده است. از نقطه نظر تحلیلی، ضریب آلفای هر یک از عوامل در جدول ۴-۱۳، نشان داده شده است.

جدول ۴-۱۳ پایایی عوامل سرمایه اجتماعی داوطلبان

ردیف	عوامل	شماره سوالات در پرسشنامه	پایایی (ضریب آلفای کرونباخ)
۱	اعتماد	۱۶ و ۱۵ و ۳۸	۰/۹۱
۲	هویت	۴۲ و ۱۹ و ۱۸	۰/۸۵
۳	توانمند سازی و آموزش	۱۴ و ۱۳ و ۳۷ و ۳۶	۰/۷۸
۴	کمک و همیاری	۱۲ و ۱۰ و ۵۰ و ۳۴ و ۴۹	۰/۸۱
۵	تعهد	۷ و ۴۸ و ۴۷ و ۶ و ۲۸	۰/۸۳
۶	اطلاعات و آگاهی	۴۳ و ۲۰	۰/۸۲
۷	مشارکت و کار تیمی	۵ و ۴۶ و ۴ و ۲۷	۰/۸۶

۴-۱-۶) شناسایی گویه های پرسشنامه بر اساس تحلیل عاملی

در تحقیق حاضر، ملاک پذیرش متغیرها برای حضور در پرسشنامه، کسب حداقل ۰/۴ برای بار عاملی هر سوال بوده است. از لحاظ عملیاتی هر سوال آزمون باید به طور معناداری روی یک عامل و نه عامل های دیگر بار شود. بر اساس یافته های این تحقیق از ۵۱ متغیر اندازه گیری شده، ۲۶ مورد که دارای بار عاملی مساوی یا بیشتر از ۰/۴ بوده اند به عنوان سوالات نهایی در پرسشنامه سرمایه اجتماعی قرار گرفته اند (جدول ۴-۱۴).

جدول ۴-۱۴ تحلیل عاملی مولفه‌های اصلی

درصد تبیین واریانس	بار عاملی	حیطه‌ها و زیر حیطه‌ها
۱۵/۸۷	۰/۵۰۸ ۰/۴۸۳ ۰/۶۱۳ ۰/۵۰۶	عامل ۱: مشارکت و کار تیمی تا چه حد در تصمیم‌گیری‌های گروه شرکت می‌کنید؟ شما چقدر بر کارهای گروهی تأکید دارید؟ ارزش‌های کاری شما چقدر بر کارهای گروهی و همکاری تأکید دارد؟ تا چه حد خود را عضوی از یک تیم یا گروه در کارتان می‌دانید؟
۱۴/۹۶	۰/۵۵۸ ۰/۵۷۵ ۰/۵۶۴ ۰/۷۰۶ ۰/۶۰۲	عامل ۲: تعهد چقدر حاضرید دانش خود را فراتر از وظیفه سازمانی در اختیار دیگران قرار دهید؟ شما تا چه حد وظایف کاری خود را بدون گوشزد دیگران انجام می‌دهید؟ اگر دانشگاه یا انجمن شما در یک روز تعطیل نیاز به همکاری شما داشته باشد، چقدر حاضر به همکاری هستید؟ چقدر فعالیت و حضور شما در دانشگاه و گروهی که در آن فعالیت می‌کنید مایه مباهات و افتخار شماست؟ به نظر شما در انجمن و گروهی که شما در آن فعالیت می‌کنید چقدر نسبت به اهداف و مأموریت‌های گروه تعهد به کار وجود دارد؟
۱۳/۶۹	۰/۵۹۵ ۰/۴۲۱ ۰/۶۸۱ ۰/۷۲۰ ۰/۶۶۱	عامل ۳: کمک و همیاری چقدر حاضرید در فعالیت‌های سازمانی به صورت داوطلبانه همکاری کنید؟ آیا تمایل دارید به گروه یا سازمانی که هدف اصلی آن کمک به مردم در مواقع ضروری است پیوسته و عضو شوید؟ چقدر برای تحقق اهداف جامعه با دیگران همکاری می‌کنید؟ چقدر حاضرید از نظر زمانی یا مالی به پروژه‌های کمک کنید که به طور مستقیم به شما یا خانواده شما سود نمی‌رساند، اما به نفع افراد بسیاری در سازمان است؟ چقدر با این جمله موافق هستید: «عده‌ای عقیده دارند، هنگامی که به دیگران کمک می‌کنیم، در واقع به خودمان کمک کرده‌ایم و در آینده آن‌ها نیز به ما کمک می‌کنند»
۹/۱۰	۰/۶۸۶ ۰/۶۴۲ ۰/۷۴۲	عامل ۴: اعتماد به نظر شما، آیا می‌توان در مواجهه شدن با مردم به آنها اعتماد کرد؟ تا چه حد به همسایگان، دوستان و بستگان خود اعتماد دارید؟ چقدر اعتماد دارید که دیگران قصد ضربه زدن به شما را ندارند؟
۸/۹۳	۰/۶۴۳ ۰/۵۲۲ ۰/۴۹۳	عامل ۵: هویت چقدر خودتان را می‌شناسید؟ معمولاً تا چه حد خودتان را یک فرد موفق و شاد می‌دانید؟ تا چه حد احساس می‌کنید که جزئی از جامعه هستید و جامعه برای شما ارزش قائل است؟
۸/۰۵	۰/۶۶۴ ۰/۵۸۱	عامل ۶: اطلاعات و آگاهی اطلاعات شما برای اخذ تصمیمات مهم در زندگی چقدر است؟ تا چه اندازه از منابع اطلاعاتی (راديو، تلویزیون، روزنامه و ...) استفاده می‌کنید؟
۶/۷۴	۰/۵۷۰ ۰/۷۶۵ ۰/۶۰۹ ۰/۵۵۱	عامل ۷: توانمند سازی و آموزش اگر کاری را به دیگران واگذار کنید چقدر فکر می‌کنید آن کار درست انجام شود؟ چقدر با این جمله موافق هستید: «اگر می‌خواهی کاری درست انجام شود خودت آن کار را انجام بده». چقدر احساس می‌کنید در حوزه‌ای که در آن فعالیت دارید دارای لیاقت و شایستگی هستید؟ چقدر اطمینان دارید کار شما را دیگران نیز می‌توانند انجام دهند؟
۷۷/۳۴		

۲-۴) نتایج مربوط به سرمایه اجتماعی غیر داوطلبان

در این بخش ضمن ارائه گزارش توصیفی از نمونه‌های تحقیق به نتایج بدست آمده از تحلیل عاملی اشاره می‌شود.

۱-۲-۴) توصیف ویژگی‌های جمعیت شناختی افراد غیر داوطلب

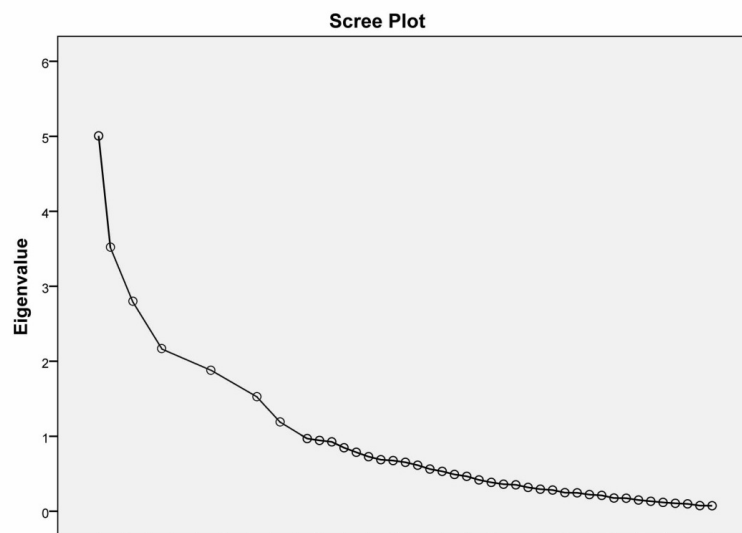
کلیه نمونه‌های تحقیق پرسشنامه‌ها را دریافت کردند و به طور کامل نسبت به تکمیل آن اقدام نمودند. از ۲۶۰ نفر آزمودنی که در این تحقیق حضور داشتند ۳۵٪ مرد و ۶۵٪ زن بودند. دامنه سنی پاسخ دهندگان از ۱۸ سال تا ۳۴ سال متغیر بوده و آنان دارای میانگین سنی ۲۳ سال و انحراف معیار ۴/۶۳ بودند. نتایج تحقیق نشان داد که اکثر آزمودنی‌ها مجرد بوده و اغلب آنها در مقطع کارشناسی ارشد تحصیل می‌کردند. جدول ۴-۱۵، خلاصه‌ای از وضعیت جمعیت شناختی آزمودنی‌ها را نشان می‌دهد.

جدول ۴-۱۵ ویژگی‌های جمعیت شناختی غیر داوطلبان

درصد	تعداد	ویژگی‌های جمعیت شناختی
		جنسیت
۳۵	۹۰	مرد
۶۵	۱۷۰	زن
		گروه سنی (سال)
۶۲/۳	۱۶۲	۱۸ - ۲۵
۳۳/۵	۸۷	۲۶ - ۳۳
۴/۲	۱۱	۳۳ به بالا
		وضعیت تاهل
۸۶/۲	۲۲۴	مجرد
۱۳/۸	۳۶	متاهل
		میزان تحصیلات
۳۸/۷	۱۰۱	کارشناسی
۶۰/۹	۱۵۹	کارشناسی ارشد
۱۰۰	۲۶۰	مجموع

۲-۲-۴) تحلیل عاملی سرمایه اجتماعی غیر داوطلبان

از تحلیل عاملی با چرخش متعامد برای شناسایی ساختار داخلی ابزار استفاده شد. بررسی نتایج زیر حیطه‌ها (موارد سرمایه اجتماعی) نشان داد که ۲۶ مورد از ۵۱ سؤال تحقیق در خصوص سرمایه اجتماعی غیر داوطلبان به لحاظ داشتن بار عاملی مساوی یا بیشتر از ۰/۴ (معیار مینا) توانستند در ۷ حیطه دسته بندی شوند. این عوامل تحت عناوین «مشارکت و کار تیمی، تعهد، کمک و همیاری، اعتماد، هویت، اطلاعات و آگاهی، توانمند سازی و آموزش» نامگذاری شدند و تعیین نام برای این عوامل بر اساس مفاد آیتم‌های توصیف کننده‌ی هر یک از عامل‌ها پایه ریزی شد. بار عاملی این زیر حیطه‌ها از ۰/۴۴ تا ۰/۷۷ متغیر بود. تعداد عامل‌های بدست آمده در این پژوهش از ترکیب معیارهای ذیل تعیین گردید: الف) شناخت اولیه تعداد عامل‌ها بر اساس مرور مقالات، ب) انتخاب عامل‌ها بر اساس مقادیر ویژه بیشتر از ۱، ج) بررسی بصری بر اساس آزمون اسکری، د) استفاده از معیار توصیف واریانس و ه) قابلیت درک عامل‌های اقتباس شده. در شکل (۲-۴) نمودار اسکری جهت شناسایی تعداد عامل‌های استخراج شده آورده شده است.

شکل (۲-۴). نمودار اسکری جهت شناسایی تعداد عامل‌های استخراج شده

۴-۲-۲-۱) عامل مشارکت و کار تیمی

اولین عامل شناخته شده در تحلیل عاملی، عامل مشارکت و کار تیمی است که متغیرهای آن به همراه بار عاملی در جدول ۴-۱۶ آمده است.

جدول ۴-۱۶ عامل مشارکت و کار تیمی به همراه متغیرهای سازنده و بارهای عاملی متناظر

شماره متغیر در پرسشنامه	محتوای متغیر	بار عاملی
۴	تا چه حد در تصمیم گیری های گروه شرکت می کنید؟	۰/۶۳
۵	شما چقدر بر کارهای گروهی تأکید دارید؟	۰/۵۱
۲۷	ارزش های کاری شما چقدر بر کارهای گروهی و همکاری تأکید دارد؟	۰/۵۸
۴۶	تا چه حد خود را عضوی از یک تیم یا گروه در کارتان می دانید؟	۰/۵۶

۴-۲-۲-۲) عامل تعهد

جدول ۴-۱۷، عامل مادی و متغیرهای تبیین کننده آن را به همراه بارهای عاملی نشان می دهد. جدول ۴-۱۷ عامل تعهد به همراه متغیرهای سازنده و بارهای عاملی متناظر

شماره متغیر در پرسشنامه	محتوای متغیر	بار عاملی
۶	چقدر حاضرید دانش خود را فراتر از وظیفه سازمانی در اختیار دیگران قرار دهید؟	۰/۵۷
۷	شما تا چه حد وظایف کاری خود را بدون گوشزد دیگران انجام می دهید؟	۰/۴۹
۲۸	اگر دانشگاه یا انجمن شما در یک روز تعطیل نیاز به همکاری شما داشته باشد، چقدر حاضر به همکاری هستید؟	۰/۵۴
۴۷	چقدر فعالیت و حضور شما در دانشگاه و گروهی که در آن فعالیت می کنید مایه مباهات و افتخار شماست؟	۰/۵۳
۴۸	به نظر شما در انجمن و گروهی که شما در آن فعالیت می کنید چقدر نسبت به اهداف و مأموریت های گروه تعهد به کار وجود دارد؟	۰/۴۷

۲-۲-۳) عامل کمک و همیاری

عامل کمک و همیاری سومین عامل شناخته شده در سرمایه اجتماعی غیرداوطلبان می باشد. جدول ۴-۱۸ عامل کمک و همیاری به همراه متغیرهای سازنده و بارهای عاملی متناظر

بار عاملی	محتوای متغیر	شماره متغیر در پرسشنامه
۰/۵	چقدر حاضرید در فعالیتهای سازمانی به صورت داوطلبانه همکاری کنید؟	۱۰
۰/۵۴	آیا تمایل دارید به گروه یا سازمانی که هدف اصلی آن کمک به مردم در مواقع ضروری است پیوسته و عضو شوید؟	۱۲
۰/۵۶	چقدر برای تحقق اهداف جامعه با دیگران همکاری می کنید؟	۳۴
۰/۵۴	چقدر حاضرید از نظر زمانی یا مالی به پروژههای کمک کنید که به طور مستقیم به شما یا خانواده شما سود نمی رساند، اما به نفع افراد بسیاری در سازمان است؟	۴۹
۰/۴۹	چقدر با این جمله موافق هستید: «عده ای عقیده دارند، هنگامی که به دیگران کمک می کنیم، در واقع به خودمان کمک کرده ایم و در آینده آنها نیز به ما کمک می کنند»	۵۰

۴-۲-۲-۴) عامل اعتماد

عامل اعتماد یکی دیگر از عوامل شناخته شده توسط تحلیل عاملی است که نتایج آن در جدول ۴-۱۹ آمده است.

جدول ۴-۱۹ عامل اعتماد به همراه متغیرهای سازنده و بارهای عاملی متناظر

بار عاملی	محتوای متغیر	شماره متغیر در پرسشنامه
۰/۷۷	به نظر شما، آیا می توان در مواجهه شدن با مردم به آنها اعتماد کرد؟	۱۵
۰/۷۳	تا چه حد به همسایگان دوستان و بستگان خود اعتماد دارید؟	۱۶
۰/۷۵	چقدر اعتماد دارید که دیگران قصد ضربه زدن به شما را ندارند؟	۳۸

۴-۲-۲-۵) عامل هویت

عامل هویت نیز یکی از هفت عامل تبیین شده سرمایه اجتماعی غیرداوطلبان در ورزش است که گزارش بارهای عاملی آن در جدول ۴-۲۰ آمده است.

جدول ۴-۲۰ عامل هویت به همراه متغیرهای سازنده و بارهای عاملی متناظر

شماره متغیر در پرسشنامه	محتوای متغیر	بار عاملی
۱۸	چقدر خودتان را می‌شناسید؟	۰/۴۴
۱۹	معمولاً تا چه حد خودتان را یک فرد موفق و شاد می‌دانید؟	۰/۵۳
۴۲	تا چه حد احساس می‌کنید که جزئی از جامعه هستید و جامعه برای شما ارزش قائل است؟	۰/۵۴

۴-۲-۲-۶) عامل اطلاعات و آگاهی

عامل دیگری که در سرمایه اجتماعی غیردانشجویان در ورزش آشکار گردید، عامل اطلاعات و آگاهی است. متغیرهای تشکیل دهنده این عامل به همراه بارهای عاملی در جدول ۴-۲۱ آمده است.

جدول ۴-۲۱ عامل اطلاعات و آگاهی به همراه متغیرهای سازنده و بارهای عاملی متناظر

شماره متغیر در پرسشنامه	محتوای متغیر	بار عاملی
۲۰	اطلاعات شما برای اخذ تصمیمات مهم در زندگی چقدر است؟	۰/۵۷
۴۳	تا چه اندازه از منابع اطلاعاتی (رادیو، تلویزیون، روزنامه و ...) استفاده می‌کنید؟	۰/۴۸

۴-۲-۲-۷) عامل توانمند سازی و آموزش

هفتمین عامل اکتشافی، عامل توانمند سازی و آموزش است که نتایج بارهای عاملی آن در جدول ۴-۲۲ آمده است.

جدول ۴-۲۲ عامل توانمند سازی و آموزش به همراه متغیرهای سازنده و بارهای عاملی متناظر

شماره متغیر در پرسشنامه	محتوای متغیر	بار عاملی
۱۳	اگر کاری را به دیگران واگذار کنید چقدر فکر می‌کنید آن کار درست انجام شود؟	۰/۴۷
۱۴	چقدر با این جمله موافق هستید: «اگر می‌خواهی کاری درست انجام شود خودت آن کار را انجام بده».	۰/۵
۳۶	چقدر احساس می‌کنید در حوزه‌ای که در آن فعالیت دارید دارای لیاقت و شایستگی هستید؟	۰/۵۶
۳۷	چقدر اطمینان دارید کار شما را دیگران نیز می‌توانند انجام دهند؟	۰/۵۶

۴-۲-۳) گویه های خارج شده از تحلیل عاملی

۲۵ سؤال به دلیل عدم ارتباط با مفهوم نظری عامل ایجاد شده در تحلیل عاملی و همچنین داشتن ارتباط ضعیف (کمتر از ۰/۴) با عامل اکتشافی، از تحلیل عاملی خارج شدند (جدول ۴-۲۳)؛ بنابراین از ۵۱ سؤال بخش اصلی پرسشنامه، ۲۶ سؤال مورد تأیید قرار گرفت.

جدول ۴-۲۳ فهرست سؤالات خارج شده از تحلیل عاملی

بار عاملی	محتوای متغیر
۰/۳۳	روابط شخصی شما با دوستانتان چقدر گسترده است؟
۰/۳۰	تا چه حد با نهادها، موسسات و سازمانهایی غیر از دانشگاه در ارتباط هستید؟
۰/۳۵	اگر با دوستان خود مشکلی داشته باشید تا چه اندازه در صدد رفع آن بر می آید؟
۰/۳۱	میزان صمیمیت موجود در روابط شما با دوستانتان چقدر است؟
۰/۳۹	شما تا چه حد با بستگان و دوستانتان صمیمی هستید و احساس دوستی، تعلق و یکی بودن می کنید؟
۰/۳۲	تا چه حد برای انجام فعالیت های داوطلبانه توجه به مسائل مالی برای شما مهم است؟
۰/۳۴	چقدر در محیط زندگی خود احساس آرامش و امنیت می کنید؟
۰/۳۳	چقدر ایرادات دوستانتان را به طور صریح با آنها در میان می گذارید؟
۰/۳۵	درستکاری و پرهیز از تقلب تا چه حد برای شما اهمیت دارد؟
۰/۳۸	صراحت در بیان و حقیقت گویی تا چه حد برای شما دارای اهمیت می باشد؟
۰/۲۹	چقدر اوقات فراغت خود را با دوستانتان می گذرانید؟
۰/۳۵	وجود تفاوت های نژادی و مذهبی تا چه میزان بر روابط شما تاثیر می گذارد؟
۰/۳۱	چقدر در دانشگاه شما تیم های کاری منسجم وجود دارد؟
۰/۳۳	ارزش شما برای دانشگاه و گروهی که در آن فعالیت می کنید چقدر است؟
۰/۳۳	ارزش دانشگاه و گروهی که در آن فعالیت می کنید برای شما چقدر است؟
۰/۳۶	در صورت نیاز به کمک چقدر احساس راحتی می کنید که از همکارانتان در خواست کمک کنید؟
۰/۲۷	تا چه اندازه دوستان نزدیک شما از همکارانتان محسوب می شوند؟
۰/۳۲	احساس با هم بودن و تعلق پذیری در افراد گروهتان چگونه است؟
۰/۳۳	تا چه حد دوستان شما به هنگام نیاز به شما کمک می کنند؟
۰/۳۱	چقدر فکر می کنید نزدیکان شما، همان چیزی را که در مقابل شما می گویند، پشت سر شما هم می گویند؟
۰/۳۸	چقدر در محیط کار و تحصیل خود احساس آرامش و امنیت می کنید؟
۰/۲۴	از اینکه چه کسی هستم و به چه گروه یا جامعه ای تعلق دارم، احساس شرم می کنم؟

۰/۳۴	در صورت نیاز آیا تمایل دارید که از بستگان، همسایگان و یا افراد دیگر درخواست کمک کنید؟
۰/۳۲	تا چه حد با مدیران و کارمندان دانشگاه ارتباط دارید؟
۰/۳۷	چقدر با این جمله موافق هستید: «مردم بیشتر اوقات به فکر منافع خودشان هستند».

۴-۲-۴) میزان اهمیت گویه ها و عوامل

بر اساس یافته‌های تحقیق، مهمترین متغیرهای تبیین کننده سرمایه اجتماعی غیرداوطلبان و نیز کم اهمیت‌ترین آنها با توجه به مقادیر میانگین و انحراف معیار در جدول ۴-۲۴ آمده است. همچنین میزان اهمیت هریک از ابعاد سرمایه اجتماعی غیرداوطلبان بر اساس پاسخ آزمودنی‌ها در جدول ۴-۲۵ آمده است.

جدول ۴-۲۴ فهرست با اهمیت ترین و کم اهمیت ترین متغیرهای تبیین کننده سرمایه اجتماعی غیرداوطلبان

انحراف معیار	میانگین	تعداد	متغیرها	میزان اهمیت
۱/۲۳	۳/۶۸	۲۶۰	تا چه حد به همسایگان دوستان و بستگان خود اعتماد دارید؟	بیشترین اهمیت
۰/۹۵	۳/۵۸	۲۶۰	چقدر فعالیت و حضور شما در دانشگاه و گروهی که در آن فعالیت می‌کنید مایه مباحثات و افتخار شماست؟	
۰/۳۹	۳/۵۲	۲۶۰	چقدر حاضرید از نظر زمانی یا مالی به پروژه‌ای کمک کنید که به طور مستقیم به شما یا خانواده شما سود نمی‌رساند، اما به نفع افراد بسیاری در سازمان است؟	
۰/۵۳	۳/۴۶	۲۶۰	شما تا چه حد وظایف کاری خود را بدون گوشزد دیگران انجام می‌دهید؟	
۱/۲	۲/۷۱	۲۶۰	ارزش‌های کاری شما چقدر بر کارهای گروهی و همکاری تأکید دارد؟	کمترین اهمیت
۰/۵۰	۲/۷۸	۲۶۰	چقدر خودتان را می‌شناسید؟	
۰/۷۸	۳/۰۱	۲۶۰	تا چه حد احساس می‌کنید که جزئی از جامعه هستید و جامعه برای شما ارزش قائل است؟	
۰/۳۷	۳/۰۲	۲۶۰	شما چقدر بر کارهای گروهی تأکید دارید؟	

جدول ۴-۲۵ فهرست با اهمیت ترین و کم اهمیت ترین عوامل تبیین کننده سرمایه اجتماعی غیرداوطلبان

ردیف	عوامل	تعداد	میانگین	انحراف معیار
۱	اعتماد	۲۶۰	۳/۴۵	۰/۶۸
۲	تعهد	۲۶۰	۳/۳۴	۰/۶۵
۳	اطلاعات و آگاهی	۲۶۰	۳/۳۲	۰/۷۰
۴	توانمند سازی و آموزش	۲۶۰	۳/۲۸	۰/۶۴
۵	کمک و همیاری	۲۶۰	۳/۲۷	۰/۶۶
۶	هویت	۲۶۰	۳/۰۱	۰/۷۵
۷	مشارکت و کار تیمی	۲۶۰	۲/۹۴	۰/۶۷

۴-۲-۵) پایایی عوامل سرمایه اجتماعی

از ضریب آلفای کرونباخ برای بررسی پایایی یا ثبات درونی ابزار تحقیق استفاده شد که میزان آن ۰/۸۸ بود. همچنین ضرایب آلفا برای هر عامل نیز جداگانه مورد محاسبه قرار گرفت. پایایی هر یک از عوامل از ۰/۸ تا ۰/۸۹ نوسان داشت که وجود یک ارتباط متوسط تا نسبتا بالا را در بین آیتم های هر عامل نشان می داد. حذف هر یک از آیتم ها (سوالات) نه تنها پایایی این عوامل را افزایش نمی داد؛ بلکه در بعضی موارد باعث کاهش ضرایب نیز می شده است. از نقطه نظر تحلیلی، ضریب آلفای هر یک از عوامل در جدول ۴-۲۶، نشان داده شده است.

جدول ۴-۲۶ پایایی عوامل سرمایه اجتماعی غیرداوطلبان

ردیف	عوامل	شماره سوالات در پرسشنامه	پایایی (ضریب آلفای کرونباخ)
۱	اعتماد	۱۶ و ۱۵ و ۳۸	۰/۸۹
۲	هویت	۴۲ و ۱۹ و ۱۸	۰/۸۲
۳	توانمند سازی و آموزش	۱۴ و ۱۳ و ۳۷ و ۳۶	۰/۸۴
۴	کمک و همیاری	۱۲ و ۱۰ و ۵۰ و ۳۴ و ۴۹	۰/۸۰
۵	تعهد	۷ و ۴۸ و ۴۷ و ۶ و ۲۸	۰/۸۵
۶	اطلاعات و آگاهی	۴۳ و ۲۰	۰/۸۷
۷	مشارکت و کار تیمی	۵ و ۴۶ و ۴ و ۲۷	۰/۸۹

۴-۲-۶) شناسایی گویه های پرسشنامه بر اساس تحلیل عاملی

در تحقیق حاضر، ملاک پذیرش متغیرها برای حضور در پرسشنامه، کسب حداقل ۰/۴ برای بار عاملی هر سوال بوده است. از لحاظ عملیاتی هر سوال آزمون باید به طور معناداری روی یک عامل و نه عامل های دیگر بار شود. بر اساس یافته های این تحقیق از ۵۱ متغیر اندازه گیری شده، ۲۶ مورد که دارای بار عاملی مساوی یا بیشتر از ۰/۴ بوده اند به عنوان سوالات نهایی در پرسشنامه سرمایه اجتماعی قرار گرفته اند (جدول ۴-۲۷).

جدول ۴-۲۷ تحلیل عاملی مولفه های اصلی

درصد تبیین واریانس	بار عاملی	حیطه ها و زیر حیطه ها
۱۳/۳۴	۰/۶۳ ۰/۵۱ ۰/۵۸ ۰/۵۶	عامل ۱: مشارکت و کار تیمی تا چه حد در تصمیم گیری های گروه شرکت می کنید؟ شما چقدر بر کارهای گروهی تأکید دارید؟ ارزش های کاری شما چقدر بر کارهای گروهی و همکاری تأکید دارد؟ تا چه حد خود را عضوی از یک تیم یا گروه در کارتان می دانید؟
۱۲/۹۱	۰/۵۷ ۰/۴۹ ۰/۵۴ ۰/۵۳ ۰/۴۷	عامل ۲: تعهد چقدر حاضرید دانش خود را فراتر از وظیفه سازمانی در اختیار دیگران قرار دهید؟ شما تا چه حد وظایف کاری خود را بدون گوشزد دیگران انجام می دهید؟ اگر دانشگاه یا انجمن شما در یک روز تعطیل نیاز به همکاری شما داشته باشد، چقدر حاضر به همکاری هستید؟ چقدر فعالیت و حضور شما در دانشگاه و گروهی که در آن فعالیت می کنید مایه مباهات و افتخار شماست؟ به نظر شما در انجمن و گروهی که شما در آن فعالیت می کنید چقدر نسبت به اهداف و مأموریت های گروه تعهد به کار وجود دارد؟
۱۲/۷۵	۰/۵۰ ۰/۵۴ ۰/۵۶ ۰/۵۴ ۰/۴۹	عامل ۳: کمک و همیاری چقدر حاضرید در فعالیت های سازمانی به صورت داوطلبانه همکاری کنید؟ آیا تمایل دارید به گروه یا سازمانی که هدف اصلی آن کمک به مردم در مواقع ضروری است پیوسته و عضو شوید؟ چقدر برای تحقق اهداف جامعه با دیگران همکاری می کنید؟ چقدر حاضرید از نظر زمانی یا مالی به پروژه های کمک کنید که به طور مستقیم به شما یا خانواده شما سود نمی رساند، اما به نفع افراد بسیاری در سازمان است؟ چقدر با این جمله موافق هستید: «عده ای عقیده دارند، هنگامی که به دیگران کمک می کنیم، در واقع به خودمان کمک کرده ایم و در آینده آن ها نیز به ما کمک می کنند»
۱۱/۰۰	۰/۷۷ ۰/۷۳ ۰/۷۵	عامل ۴: اعتماد به نظر شما، آیا می توان در مواجهه شدن با مردم به آنها اعتماد کرد؟ تا چه حد به همسایگان دوستان و بستگان خود اعتماد دارید؟ چقدر اعتماد دارید که دیگران قصد ضربه زدن به شما را ندارند؟
۱۰/۴۳	۰/۴۴ ۰/۵۳ ۰/۵۴	عامل ۵: هویت چقدر خودتان را می شناسید؟ معمولاً تا چه حد خودتان را یک فرد موفق و شاد می دانید؟ تا چه حد احساس می کنید که جزئی از جامعه هستید و جامعه برای شما ارزش قائل است؟

۱۰/۰۹	۰/۵۷ ۰/۴۸	عامل ۶: اطلاعات و آگاهی اطلاعات شما برای اخذ تصمیمات مهم در زندگی چقدر است؟ تا چه اندازه از منابع اطلاعاتی (راديو، تلویزيون، روزنامه و ...) استفاده می‌کنید؟
۹/۷۹	۰/۴۷ ۰/۵۰ ۰/۵۶ ۰/۵۶	عامل ۷: توانمند سازی و آموزش اگر کاری را به دیگران واگذار کنید چقدر فکر می‌کنید آن کار درست انجام شود؟ چقدر با این جمله موافق هستید: «اگر می‌خواهی کاری درست انجام شود خودت آن کار را انجام بده». چقدر احساس می‌کنید در حوزه‌ای که در آن فعالیت دارید دارای لیاقت و شایستگی هستید؟ چقدر اطمینان دارید کار شما را دیگران نیز می‌توانند انجام دهند؟
۸۰/۳۱		

۳-۴) آزمون کولموگروف - اسمیرنوف

جهت بررسی نرمال بودن متغیرها از آزمون کولموگروف - اسمیرنوف استفاده شده است. نتایج مربوط

به آماره KS در جدول ۴-۲۸ آمده است. نتایج بیانگر آن است که توزیع داده‌ها نرمال می‌باشد.

جدول ۴-۲۸: نتایج آزمون کولموگروف-اسمیرنوف

گروه	ابعاد سرمایه اجتماعی	آماره KS	سطح معناداری
داوطلبان	مشارکت و کار تیمی	۰/۸۵	۰/۰۷۸
	تعهد	۰/۹۳	۰/۰۶۱
	کمک و همیاری	۰/۹۶	۰/۰۵۶
	اعتماد	۰/۸۳	۰/۰۹۳
	هویت	۰/۷۸	۰/۱۱۲
	اطلاعات و آگاهی	۰/۷۷	۰/۲۳۲
	توانمند سازی و آموزش	۰/۸۲	۰/۱۷۰
غیر داوطلبان	مشارکت و کار تیمی	۰/۷۴	۰/۲۴۷
	تعهد	۰/۸۰	۰/۲۳۰
	کمک و همیاری	۰/۸۳	۰/۲۲۵
	اعتماد	۰/۷۶	۰/۲۶۲
	هویت	۰/۸۵	۰/۲۸۱
	اطلاعات و آگاهی	۰/۷۹	۰/۴۰۱
	توانمند سازی و آموزش	۰/۸۸	۰/۳۳۹

۴-۴) مقایسه ابعاد سرمایه اجتماعی در بین دختران و پسران داوطلب و غیر داوطلب

بر اساس داده های جدول ۴-۲۹ سطح معناداری (Sig) آزمون لون در تمامی ابعاد بیشتر از ۰/۰۵

است؛ بنابراین فرض برابری واریانس‌های دو گروه پذیرفته می‌شود. همچنین با توجه به سطح

معناداری (sig) آزمون t (کمتر از ۰/۰۵) در سطح اطمینان ۹۵ درصد تنها در عامل مشارکت و کار تیمی بین گروه دختران و پسران داوطلب تفاوت معناداری وجود دارد و در سایر ابعاد سرمایه اجتماعی داوطلبان تفاوت معناداری بین دو گروه مشاهده نمی‌شود.

جدول ۴-۲۹: مقایسه ابعاد سرمایه اجتماعی در بین داوطلبان دختر و پسر

آزمون t مستقل					آزمون همگونی واریانس ها		شاخص		تعداد	گروه	مشارکت و کار تیمی
سطح معناداری	انحراف معیار	اختلاف میانگین	درجه آزادی	مقدار t	مقدار F	میانگین	انحراف معیار	۱۳۴	پسران		
۰/۰۰۳	۰/۰۸	۰/۲۳۸	۲۵۸	۲/۹۶	۰/۸۱	۳/۵	۰/۶۲	۱۲۶	دختران		
۰/۲۳۵	۰/۰۷۶	۰/۲۱۶	۲۵۸	۲/۸۵	۰/۱۲۲	۳/۴۵	۰/۵۶	۱۲۶	دختران		
۰/۸۱۴	۰/۰۵۸	۰/۰۱۸	۲۵۸	۰/۲۳۶	۰/۲۷۹	۳/۳۹	۰/۱۶	۱۲۶	دختران		
۰/۰۹۴	۰/۰۸۷	۰/۰۵۵	۲۵۸	۰/۸۶۱	۰/۵۹	۳/۴	۰/۶۲	۱۲۶	دختران		
۰/۱۶۵	۰/۰۸۶	۰/۱۲	۲۵۸	۱/۳۹	۰/۴۷۹	۳/۵۴	۰/۶۴	۱۲۶	دختران		
۰/۲۵۶	۰/۱۰۹	۰/۱۵۴	۲۵۸	۱/۴۱	۰/۰۵۸	۳/۳۹	۰/۷۹	۱۲۶	دختران		
۰/۰۶۶	۰/۰۷۹	۰/۱۶	۲۵۸	۴/۵	۰/۶۴	۳/۶	۰/۵۶	۱۲۶	دختران		

جدول ۴-۳۰: مقایسه ابعاد سرمایه اجتماعی در بین دختران و پسران غیر داوطلب

مشارکت و کار تیمی	گروه	تعداد	شاخص		آزمون همگونی واریانس ها		آزمون t مستقل			
			میانگین	انحراف معیار	مقدار F	مقدار t	درجه آزادی	اختلاف میانگین	انحراف معیار	سطح معناداری
	پسران	۹۰	۳/۷۶	۰/۶۱	۰/۵۶	۱/۷۲	۲۵۸	۰/۲۴۳	۰/۶۴	۰/۰۱۸
			میانگین	انحراف معیار						
	دختران	۱۷۰	۲/۳۸	۰/۷	۰/۸۱	۱/۷۲	۲۵۸	۰/۲۴۳	۰/۶۴	۰/۰۱۸
			میانگین	انحراف معیار						
تعهد	پسران	۹۰	۳/۶۵	۰/۶۷	۲/۴	۰/۹۴	۲۵۸	۰/۲۶۶	۰/۰۸۲	۰/۴۴۷
			میانگین	انحراف معیار						
	دختران	۱۷۰	۲/۴۱	۰/۵۳	۰/۱۲۲	۰/۹۴	۲۵۸	۰/۲۶۶	۰/۰۸۲	۰/۴۴۷
			میانگین	انحراف معیار						
کمک و همیاری	پسران	۹۰	۳/۴۲	۰/۵۳	۱/۱۷	۰/۳۶۴	۲۵۸	۰/۰۲۵	۰/۶۴	۰/۷۸۲
			میانگین	انحراف معیار						
	دختران	۱۷۰	۳/۳۳	۰/۶	۰/۲۷۹	۰/۳۶۴	۲۵۸	۰/۰۲۵	۰/۶۴	۰/۷۸۲
			میانگین	انحراف معیار						
اعتماد	پسران	۹۰	۳/۲	۰/۸۷	۵/۵۳	۰/۹۵۶	۲۵۸	۰/۰۳۴	۰/۰۸۲	۰/۰۶۷
			میانگین	انحراف معیار						
	دختران	۱۷۰	۳/۱	۰/۷۲	۰/۵۹	۰/۹۵۶	۲۵۸	۰/۰۳۴	۰/۰۸۲	۰/۰۶۷
			میانگین	انحراف معیار						
هویت	پسران	۹۰	۳/۶	۰/۷۴	۰/۵	۱/۶۴	۲۵۸	۰/۳۵	۰/۰۴۴	۰/۲۷۵
			میانگین	انحراف معیار						
	دختران	۱۷۰	۳/۴۶	۰/۷۶	۰/۴۷۹	۱/۶۴	۲۵۸	۰/۳۵	۰/۰۴۴	۰/۲۷۵
			میانگین	انحراف معیار						
اطلاعات و آگاهی	پسران	۹۰	۳/۵	۰/۶۹	۳/۶۱	۱/۵۵	۲۵۸	۰/۴۶۵	۰/۱۳۴	۰/۳۸۲
			میانگین	انحراف معیار						
	دختران	۱۷۰	۳/۴	۰/۵۷	۰/۰۵۸	۱/۵۵	۲۵۸	۰/۴۶۵	۰/۱۳۴	۰/۳۸۲
			میانگین	انحراف معیار						
توانمند سازی و آموزش	پسران	۹۰	۳/۶۴	۰/۶۱	۴/۱۲	۱/۸۳	۲۵۸	۰/۴۳	۰/۰۵۴	۰/۰۶۶
			میانگین	انحراف معیار						
	دختران	۱۷۰	۳/۵۹	۰/۷	۰/۶۴	۱/۸۳	۲۵۸	۰/۴۳	۰/۰۵۴	۰/۰۶۶
			میانگین	انحراف معیار						

بر اساس داده های جدول ۴-۳۰ سطح معناداری (Sig) آزمون t تنها در عامل مشارکت و کار

تیمی کمتر از ۰/۰۵ می باشد بنابراین در سطح اطمینان ۹۵ درصد بین مشارکت و کار تیمی دختران

و پسران غیر داوطلب تفاوت معناداری وجود دارد اما در سایر ابعاد سرمایه اجتماعی غیرداوطلبان تفاوت معناداری بین دو گروه مشاهده نمی‌شود.

با توجه به نتایج جداول ۴-۲۹ و ۴-۳۰ به دلیل مثبت بودن مقدار اختلاف میانگین در عامل مشارکت و کار تیمی، میزان مشارکت و کار تیمی در گروه پسران بیشتر از دختران می‌باشد.

۴-۶) مقایسه وضعیت سرمایه اجتماعی در بین داوطلبان و غیر داوطلبان

جدول ۴-۳۱: مقایسه ابعاد سرمایه اجتماعی داوطلبان و غیر داوطلبان

H_0 : بین وضعیت سرمایه اجتماعی داوطلبان و غیر داوطلبان تفاوت معنا داری وجود ندارد.
H_1 : بین وضعیت سرمایه اجتماعی داوطلبان و غیر داوطلبان تفاوت معنا داری وجود دارد.

متغیر	گروه	تعداد	میانگین	انحراف معیار
سرمایه اجتماعی	داوطلبان	۲۶۰	۴/۵۵	۰/۳۶
	غیر داوطلبان	۲۶۰	۳/۲۳	۰/۳۷

آزمون همگونی واریانس ها					آزمون t مستقل		
مقدار F	۰/۶۸	مقدار t	انحراف معیار	اختلاف میانگین	درجه آزادی	سطح معناداری	
سطح معناداری	۰/۴۱	۴/۳۴	۰/۳۲۷	۰/۳۲۱	۲۵۸	۰/۰۰۱	

با توجه به جدول ۴-۳۱ سطح معناداری (sig) آزمون t کمتر از ۰/۰۵ است بنابراین در سطح اطمینان ۹۵ درصد بین وضعیت سرمایه اجتماعی داوطلبان و غیرداوطلبان تفاوت معناداری وجود دارد و فرض صفر پذیرفته نمی‌شود. با توجه به ارقام میانگین دو گروه چون مقدار ستون (اختلاف میانگین) مثبت است بنابراین سرمایه اجتماعی داوطلبان از غیرداوطلبان بطور کلی بیشتر است.

فصل پنجم

بحث و نتیجه گیری

مقدمه

در این فصل ابتدا خلاصه‌ای از تحقیق با ذکر نکات مهم از نتایج تحقیق ارائه می‌شود. سپس با بهره‌گیری از مبانی نظری و ادبیات تحقیق، نتایج و یافته‌های تحقیق مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد. در ادامه نیز با توجه به نتایج حاصل از تحقیق مطالبی کاربردی برای مدیران سازمان‌های ورزشی ارائه می‌گردد و در انتها موضوعاتی جهت توسعه دامنه تحقیق حاضر پیشنهاد می‌شود.

۵-۱) خلاصه تحقیق

دغدغه تنزل روابط اجتماعی از جمله موضوعاتی است که به کرات در جامعه شناسی کلاسیک و معاصر به چشم می‌خورد. شاید بتوان به تعبیری گفت که تولد جامعه شناسی، معلول نگرانی مربوط به روند رو به تنزل روابط اجتماعی در نتیجه صنعتی شدن و آغاز مدرنیته بوده است. فرآیندهایی نظیر گرایش به رفتارهای خودخواهانه، عدم وجود اعتماد، کاهش تمایل افراد به انجام کار گروهی و عقلانیت مفرط سبب پیدایش دلزدگی و احتیاط در روابط اجتماعی گردیده و به موازات گسترش جوامع و رشد جمعیت روابط چهره به چهره کارکرد خود را از دست داده است؛ که نتیجه چنین شرایطی ناپایداری روابط و کاهش سرمایه اجتماعی است (۱۶).

ورزش به عنوان یک پدیده اجتماعی و فرهنگی نشانگر ورود افراد به شبکه روابط اجتماعی است. ورزش عرصه ظهور رفتارها، نگرش‌ها، ارزش‌ها و بازنمایی‌های معنادار قرن بیست و یکم است. این پدیده چند بعدی، آن چنان در متن جهان زندگی انسان‌ها رسوخ و نفوذ نموده که امروزه می‌توان با توجه به نگرش و فعالیت‌های ورزشی، طرز تفکر، سبک زندگی و میزان سرمایه اجتماعی افراد را باز-شناسی کرد و از روی رفتارها و فعالیت‌های ورزشی، سایر فعالیت‌های حیات زندگی اجتماعی را پیش‌بینی نمود که این امر انسجام و همبستگی اجتماعی را تحت تاثیر قرار می‌دهد. سرمایه اجتماعی را می‌توان به معنای هنجارها و شبکه‌هایی دانست که امکان مشارکت مردم در اقدامات جمعی را به

منظور کسب سود متقابل فراهم می‌کند. این مفهوم را بیشتر با سطح اعتماد اجتماعی و میزان عضویت در انجمن‌های رسمی و غیررسمی می‌سنجند. همچنان که از فواید اجتماعی ورزش برمی‌آید یکی از کارکردهای پنهان مشارکت ورزشی، تشکیل انجمن‌های ورزشی، و شبکه‌های دوستان و نیز انجام فعالیت‌های داوطلبانه می‌باشد (۳۹).

ایده محوری سرمایه اجتماعی در واژه روابط خلاصه می‌شود. به این صورت که اعضای جامعه با برقراری تماس و پایدار نمودن آنها، قادر به همکاری با یکدیگر می‌شوند و به این طریق آموزه‌هایی را کسب می‌کنند که به تنهایی قادر به یادگیری آنها نمی‌باشند و یا با دشواری بسیار، موفق به کسب آنها می‌شوند. انسانها از طریق مجموعه‌ای از شبکه‌ها به هم متصل می‌شوند و تمایل دارند که ارزش-های مشترکی با سایر اعضای این شبکه‌ها داشته باشند. با گسترش شبکه‌ها، آنها نوعی دارایی را تشکیل می‌دهند که می‌توان آن را به عنوان نوعی سرمایه تحت عنوان سرمایه اجتماعی مورد ملاحظه قرار داد.

زندگی جمعی و پیوندهای فعال و پویا میان اعضای اجتماع، می‌تواند موجبات رفاه و خوشبختی جامعه را فراهم نماید که این پیوندها را با عنوان سرمایه اجتماعی می‌شناسند؛ سرمایه اجتماعی طبق نظر بسیاری از اندیشمندان به عنوان منبعی که ممکن است افراد، گروهها و جوامع برای نیل به نتایج مطلوب آن را بکار گیرند، قلمداد می‌شود، و آن مفهومی است که در بسیاری موارد توسط تحلیلگران اجتماعی برای توصیف طیف وسیعی از فرآیندهای اجتماعی به کار برده می‌شود و به درک این پرسش کمک می‌کند که چرا برخی افراد، گروهها و طبقات مردم به نتایج سیاسی، اقتصادی و یا اجتماعی مثبت‌تری نسبت به دیگران نایل می‌شوند (۲۰ و ۲۲). نقش چشمگیر سرمایه‌ی اجتماعی و نحوه حضور آن در زندگی‌کنشگران اجتماعی بعنوان راه حلی برای مشکل تولید کالاهای عمومی (حکومت دمکراتیک، امنیت اجتماعی، کمک‌های اقتصادی و اطلاعات)، توجه بسیاری از جامعه‌شناسان از جمله جیمز کلمن، پی‌یر بوردیو، رابرت پاتنام و فرانسیس فوکویاما را به خود جلب کرده است. از مباحث قابل

توجه در حیطه سرمایه اجتماعی وجود ارتباطی تنگاتنگ بین سرمایه اجتماعی و فعالیت‌های داوطلبانه است بطوریکه حجم قابل توجهی از ادبیات سرمایه اجتماعی معطوف به تأثیر داوطلبی و رفتارهای داوطلبانه (دکر، ۱۹۹۹)، انجمن‌های داوطلبانه (دکر، ۱۹۹۷)، روحیه داوطلبی (وودنو، ۱۹۹۷) و داوطلب‌گرایی مدنی (دکر، ۱۹۹۵) بر سرمایه اجتماعی و پیامدهای اخلاقی و ارزشی آن است. تحقیقات در مورد سنجش سرمایه اجتماعی داوطلبان، نتایج جالب توجه به همراه داشته است. در این میان با توجه به نظریات پاتنام همکاری داوطلبانه در جامعه‌ای که سرمایه اجتماعی را در شکل هنجارهای عمل متقابل و شبکه‌های مشارکت مدنی به ارث برده، بهتر صورت می‌گیرد و بیانگر این موضوع است که همه اشکال همکاری داوطلبانه از یک منبع اصلی سرمایه اجتماعی تغذیه می‌کنند (۱۳).

پیپا نوریس (۲۰۰۱) معتقد است که تئوری پاتنام از طریق مرتبط ساختن تفکرات سرمایه اجتماعی با تفکر ضرورت انجمن‌های مدنی و سازمان‌های داوطلبانه در دستیابی به دموکراسی، مشارکت سیاسی، اعتماد متقابل و کارآمدی حکومت تکوین یافته است. بر اساس اظهارات اریک آسلانیر (۱۹۹۹) رویکرد سرمایه اجتماعی بر الزام نسبت به سایرین فراتر از توجه به منافع شخصی تأکید دارد و شامل یکسری ایده‌ها و نظرات درباره ارزش‌ها و روابط اجتماعی و تعهدات مدنی است. وی معتقد است که سرمایه اجتماعی کمک می‌کند افراد مشکلات اجتماعی خود را حل کنند و اخلاقی‌تر عمل کرده و از سود خود به جهت خیر عمومی صرف‌نظر کنند (۲۲).

شارع‌پور و حسینی‌راد در تحقیقی تحت عنوان "بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و مشارکت ورزشی" بر اساس نظریه پاتنام نشان دادند که بین سرمایه اجتماعی و مشارکت ورزشی ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد و متغیرهای عضویت داوطلبانه، اعتماد به دوستان، وضعیت اقتصادی خانواده و ارتباطات دوستانه به ترتیب مهم‌ترین تبیین‌کننده‌های مشارکت ورزشی‌اند. شارع‌پور و همکاران در مطالعه دیگری تحت عنوان سنجش تمایز سرمایه اجتماعی جوانان با محوریت مشارکت ورزشی نشان دادند که بین میزان سرمایه اجتماعی دانشجویان ورزشکار و غیر ورزشکار تفاوت معنی‌داری وجود

دارد که مقایسه میانگین‌ها بیانگر این تفاوت به نفع ورزشکاران بود. مرجایی (۱۳۸۳) در پژوهش خود به بررسی و سنجش سرمایه اجتماعی در بین دانشجویان دانشگاه‌ها پرداخته است. در این پژوهش مؤلفه‌های بالقوه سرمایه اجتماعی در قالب پنج مفهوم (آگاهی و شناخت، ارزشهای اجتماعی و فرهنگی، مخاطرات اجتماعی اقتصادی و عضویت در نهادها و گروه‌ها) تعیین گردیده است. آهنچیان- (۱۳۸۴) در مطالعه خود تأثیر رهبری آموزش عالی در ایجاد سرمایه اجتماعی را مورد بررسی قرار داده است که مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی در این پژوهش عبارتند از: (دیدگاه‌ها و هدف‌های مشترک، ارزش‌های مشترک، اعتماد، احترام دوسویه، تفاهم، دوستی و پشتیبانی گروهی، رایزنی و ایفای نقش مثبت، مشارکت و تواناسازی، تعارض سازنده، گفت و گوی برنده، نوع دوستی). قانعی راد (۱۳۸۵) به بررسی نقش تعاملات دانشجویان و اساتید در تکوین سرمایه اجتماعی دانشگاهی پرداخته است. نتایج نشان داد که روابط دانشجویان با اساتید خود در حد پایینی قرار دارد. متغیرهای زمینه‌ای دانشجویان بر میزان روابط آنها با اساتید تأثیر دارد. فیضی (۱۳۸۵) پژوهشی در طراحی و تبیین مدل سرمایه اجتماعی دانشگاه پیام نور انجام داده است. نتایج پژوهش وی نشان داد که ارتباطات و اعتماد متقابل رابطه مستقیمی با سرمایه اجتماعی دانشگاه دارند. اندیشمند (۱۳۸۸) در پژوهشی تحت عنوان "شناسایی مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی در دانشگاه‌ها به منظور ارائه مدلی جهت ارتقاء آن" هفت مؤلفه سرمایه اجتماعی را تحت عناوین (توانمندسازی، هویت سازمانی، همکاری و نفع عمومی، تسهیم دانش و خلق سرمایه فکری، اعتماد و همبستگی، مدیریت مشارکتی، اطلاعات و آگاهی) نامگذاری و دسته بندی نمود.

بطور کلی سرمایه اجتماعی، نقش بسیار مهمی در مدیریت نوین جوامع ایفا می‌کند، بطوریکه اثربخشی سایر سرمایه‌ها منوط به وجود این سرمایه خواهد بود. لذا بدون سرمایه اجتماعی، پیمودن راههای توسعه و تکامل فرهنگی و اقتصادی ناهموار و دشوار می‌شوند. از اینرو موضوع سرمایه اجتماعی به عنوان یک اصل محوری برای دستیابی به توسعه محسوب شده و مدیرانی موفق قلمداد می‌شوند که بتوانند در ارتباط با جامعه به تولید و توسعه سرمایه اجتماعی بیشتر نایل گردند. مدیران

سازمان‌های ورزشی برای غلبه بر مشکل کمبود نیروی انسانی در برگزاری مسابقات و سایر بخش‌های اجرایی و همچنین برای کاهش هزینه‌های عملیاتی در خصوص میزبانی مسابقات ورزشی، عموماً به جامعه متوسل می‌شوند و همواره به دنبال افراد داوطلبی هستند که از عهده فعالیت‌های مختلف برآیند. از این دیدگاه داوطلبان این فرصت را برای مدیران فراهم می‌آورند که خدمات معمول را با کمترین هزینه و به اشکال متنوع و با کیفیت مطلوب ارائه دهند (۹).

امروزه نیروهای داوطلب به عنوان یکی از مؤلفه‌های اصلی ارائه خدمات در سازمان‌های ورزشی، نقش مهمی را در موفقیت بسیاری از مسابقات و رویداد های ورزشی بزرگ ایفا می‌کنند (۹). توجه زیاد ادبیات سرمایه اجتماعی به تأثیر داوطلبی، رفتارهای داوطلبانه و انجمن‌های داوطلبی بر سرمایه اجتماعی و کمبود تحقیقات داخلی در این زمینه خصوصاً بخش ورزش و فعالیت‌های داوطلبانه مرتبط با آن، نیاز به استفاده از ابزارهای مناسب و پژوهش‌های لازم برای سنجش سرمایه اجتماعی در داوطلبان ورزشی را بیشتر نمایان می‌سازد. مطالعات نشان می‌دهد که تعداد داوطلبان در سال‌های اخیر کاهش یافته و سرمایه اجتماعی به عنوان یک عامل مهم اثرگذار بر روابط اجتماعی روز به روز فرسایش می‌یابد و ضعیف می‌گردد. این مسأله هم در سطح جهانی و هم در سطح ملی مشاهده شده است (۹ و ۱۶).

از اینرو هدف از این پژوهش بررسی سرمایه اجتماعی داوطلبان و غیر داوطلبان در انجمن‌های ورزشی دانشگاه‌ها می‌باشد. تحقیق حاضر در دو بخش کیفی و کمی انجام گرفته است. محقق در بخش کیفی این تحقیق ضمن بررسی کتب دانشگاهی و نیز مقالات متعدد علمی و مصاحبه با اساتید مدیریت ورزشی و جامعه‌شناسی، صاحب‌نظران و افراد داوطلب و غیر داوطلب در انجمن‌های ورزشی به تهیه فهرستی از مهمترین متغیرهای مطرح در ارتباط با سرمایه اجتماعی که به لحاظ مستندات علمی معتبر و از نظر تعداد بیشترین تکرار و تاکید را در مقالات داشته، پرداخته است.

جامعه آماری این تحقیق را کلیه دانشجویان عضو و غیر عضو انجمن‌های ورزشی دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری تشکیل می‌دادند که در سال تحصیلی ۹۰-۹۱ مشغول به تحصیل بوده‌اند. تعداد نمونه‌های تحقیق در روش تحلیل عاملی بر اساس تعداد متغیرهای اکتشافی تعیین می‌شود (حداقل دو و حداکثر ده برابر تعداد متغیرها) (۳۳).

در این تحقیق برای بررسی سرمایه اجتماعی و شناخت عوامل مربوط به آن تعداد ۲۶۰ نفر از دانشجویان دختر و پسر عضو انجمن‌های ورزشی دانشجویی و نیز تعداد ۲۶۰ نفر از دانشجویان دختر و پسر غیر عضو در انجمن‌های ورزشی دانشجویی ۱۰ دانشگاه (از مناطق ده‌گانه با توجه به تقسیم بندی اداره کل تربیت بدنی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و نیز از لحاظ تعداد دانشجو و همچنین فعال بودن انجمن‌های ورزشی در آن دانشگاه‌ها) به روش خوشه‌ای تصادفی به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند.

ابزار تحقیق، پرسشنامه محقق ساخته‌ای بود که در دو بخش مشخصات فردی (جنسیت، سن، وضع تأهل و مقطع تحصیلی) و بخش سؤالات پرسشنامه (سرمایه اجتماعی) بین نمونه‌های تحقیق توزیع شد. از مجموع ۴۸۰ متغیر به دست آمده برای اندازه‌گیری سرمایه اجتماعی تعداد ۵۱ متغیر که به لحاظ تعداد، بیشترین تکرار و تأکید را در مقالات و مصاحبه‌ها داشته‌اند به عنوان سؤالات پرسشنامه سرمایه اجتماعی مشخص شدند. پس از استخراج این متغیرها، ۱۰ نفر از متخصصان صاحب نظر (۴ نفر از اساتید مدیریت ورزشی و مدیران تربیت بدنی دانشگاه‌ها و ۶ نفر از مسئولین انجمن‌های ورزشی) روایی صوری و محتوایی ابزار را تأیید کردند. پایایی پرسشنامه‌های سرمایه اجتماعی در یک مطالعه راهنما، توسط یک گروه ۳۰ نفری (۱۵ نفر از دانشجویان عضو انجمن‌های ورزشی و ۱۵ نفر از دانشجویان غیر عضو در انجمن‌های ورزشی) با مقیاس ۵ ارزشی لیکرت (از کاملاً مخالفم = ۱ تا کاملاً موافقم = ۵) مورد بررسی قرار گرفت و میزان آن با استفاده از ضریب همبستگی آلفای کرونباخ ۰/۸۶ محاسبه شد. همچنین پایایی عوامل سرمایه اجتماعی بین ۰/۷۸ و ۰/۹۱ نوسان داشت که وجود یک

ارتباط متوسط تا نسبتاً بالا را در بین آیتم های هر عامل نشان می داد. در تحقیق حاضر بار عاملی مبنا ۰/۴ تعیین شد؛ بنابراین از ۵۱ سؤال پرسشنامه سرمایه اجتماعی، ۲۶ سؤال در ۷ عامل طبقه بندی شدند.

روش های آمار استنباطی و نیز آمار توصیفی (شاخص های گرایش مرکزی و شاخص های پراکندگی) برای ارزیابی ویژگی های جمعیت شناختی و هم چنین تعیین میزان اهمیت متغیرها مورد استفاده قرار گرفت. در بخش آمار استنباطی ابتدا آزمون کلموگروف اسمیرنوف جهت تعیین چگونگی توزیع داده ها استفاده شد. با توجه به نرمال بودن توزیع داده ها از آزمون t مستقل برای مقایسه ابعاد سرمایه اجتماعی بین دو گروه دختران و پسران و نیز مقایسه سرمایه اجتماعی بین داوطلبان و غیر داوطلبان استفاده گردید. هم چنین نرم افزار SPSS نسخه ۱۸ برای تحلیل عاملی اکتشافی به منظور استخراج عامل ها و به دست آوردن بارهای عاملی و آلفای کرونباخ برای تعیین پایایی پرسشنامه مورد استفاده قرار گرفت.

نتایج در خصوص سرمایه اجتماعی داوطلبان نشان داد که از ۲۶۰ نفر آزمودنی که در این تحقیق حضور داشتند، ۵۲٪ مرد و ۴۸٪ زن بودند. دامنه سنی پاسخ دهندگان از ۱۸ تا ۳۴ سال متغیر بوده و آنان دارای میانگین سنی ۲۳ سال، و انحراف معیار آن ۴/۵۲ بودند. نتایج تحقیق نشان داد که بیشتر آزمودنی ها مجرد بوده و اغلب آنها در مقطع کارشناسی تحصیل می کردند. همچنین مهم ترین مؤلفه از دیدگاه پاسخگویان با میانگین ۳/۶۲ و انحراف معیار ۰/۷۱، عامل اعتماد و کم اهمیت ترین عامل با میانگین ۳/۴۱ و انحراف معیار ۰/۷۰، عامل مشارکت و کار تیمی بوده است. زیرمؤلفه اعتماد به دوستان و همسایگان با میانگین ۳/۸۵ و انحراف معیار ۰/۶۴ و نیز زیرمؤلفه تاکید بر همکاری و کار گروهی با میانگین ۳/۱۷ و انحراف معیار ۰/۶۱ با اهمیت ترین و کم اهمیت ترین گویه های سرمایه اجتماعی داوطلبان را تشکیل می دهند. همچنین یافته های تحقیق حاضر در خصوص سرمایه اجتماعی غیرداوطلبان نشان داد که از ۲۶۰ نفر آزمودنی که در این تحقیق حضور داشتند، ۳۵٪ مرد و ۶۵٪ زن

بودند. دامنه سنی پاسخ دهندگان از ۱۸ تا ۳۴ سال متغیر بوده و آنان دارای میانگین سنی ۲۴ سال، و انحراف معیار آن ۴/۶۳ بودند. یافته‌ها نشان داد که بیشتر آزمودنی‌ها مجرد بوده و اغلب آنها در مقطع کارشناسی تحصیل می‌کردند. مهمترین مؤلفه از دیدگاه پاسخگویان با میانگین ۳/۴۵ و انحراف معیار ۰/۶۸، عامل اعتماد و کم‌اهمیت‌ترین عامل با میانگین ۲/۹۴ و انحراف معیار ۰/۶۷، عامل مشارکت و کار تیمی بوده است. همچنین زیرمؤلفه اعتماد به دوستان و همسایگان با میانگین ۳/۶۸ و انحراف معیار ۱/۲۳ و نیز زیرمؤلفه تاکید بر همکاری و کار گروهی با میانگین ۳/۰۲ و انحراف معیار ۰/۳۷ با اهمیت‌ترین و کم‌اهمیت‌ترین گویه‌های سرمایه اجتماعی غیرداوطلبان را تشکیل می‌دهند.

در بخش داوطلبان و غیر داوطلبان از تحلیل عاملی اکتشافی با چرخش متعامد برای شناسایی ساختار داخلی ابزار استفاده شد. بررسی نتایج زیر حیطه‌ها (متغیرهای سرمایه اجتماعی) نشان داد که ۲۶ مورد از ۵۱ سوال پرسشنامه سرمایه اجتماعی به لحاظ داشتن بار عاملی مساوی یا بیشتر از ۰/۴ (معیار مبنا) توانستند در ۷ حیطه دسته بندی شوند. این عوامل تحت عناوین «مشارکت و کار تیمی، تعهد، کمک و همیاری، اعتماد، هویت، اطلاعات و آگاهی، توانمندسازی و آموزش» نامگذاری شدند و تعیین نام برای این عوامل بر اساس مفاد آیتم‌های توصیف کننده‌ی هریک از عامل‌ها پایه ریزی شد. بار عاملی این زیر حیطه‌ها از ۰/۴۲ تا ۰/۷۶ متغیر بود.

تعداد عامل‌های بدست آمده در این پژوهش از ترکیب معیارهای ذیل تعیین گردید: الف) شناخت اولیه تعداد عامل‌ها بر اساس مرور مقالات، ب) انتخاب عامل‌ها بر اساس مقادیر ویژه بیشتر از ۱، ج) بررسی بصری بر اساس آزمون اسکری، د) استفاده از معیار توصیف واریانس و ه) قابلیت درک عامل‌های اقتباس شده.

از ضریب آلفای کرونباخ برای بررسی پایایی یا ثبات درونی ابزار تحقیق استفاده شد که میزان آن ۰/۸۸ بود. همچنین ضرایب آلفا برای هر عامل نیز جداگانه مورد محاسبه قرار گرفت. پایایی هر یک از عوامل از ۰/۸ تا ۰/۸۹ نوسان داشت که وجود یک ارتباط متوسط تا نسبتاً بالا را در بین آیتم‌های هر

عامل نشان می‌داد. حذف هر یک از آیتم‌ها (سوالات) نه تنها پایایی این عوامل را افزایش نمی‌داد؛ بلکه در بعضی موارد باعث کاهش ضرایب نیز می‌شده است.

۵-۲) بحث و بررسی

در این بخش ابتدا با استفاده از ادبیات تحقیق، دلایل توجیهی مبنی بر چگونگی و چرایی حضور هریک از عامل‌های آشکار شده در روش تحلیل عاملی سرمایه اجتماعی داوطلبان و غیرداوطلبان مورد بررسی قرار می‌گیرد و سپس به مقایسه این ابعاد به تفکیک جنسیت در گروه داوطلبان و غیرداوطلبان پرداخته می‌شود. در انتها نیز سرمایه اجتماعی داوطلبان و غیرداوطلبان با یکدیگر مقایسه می‌شود.

۵-۲-۱) عوامل اکتشافی سرمایه اجتماعی داوطلبان و غیر داوطلبان

بررسی تحقیق حاضر نشان داد که از ۵۱ عامل آشکار شده در تحلیل عاملی، ۲۶ مورد به دلیل داشتن بار عاملی مساوی یا بیشتر از ۰/۴ مورد پذیرش قرار گرفت. گویه‌های استخراج شده از تحلیل عاملی سرمایه اجتماعی داوطلبان و غیر داوطلبان دقیقاً یکسان بوده و تنها در بار عاملی، میانگین و انحراف معیار با یکدیگر متفاوت می‌باشد. این ۲۶ مورد در ۷ گروه، تحت عناوین «مشارکت و کار تیمی، تعهد، کمک و همیاری، اعتماد، هویت، اطلاعات و آگاهی، توانمندسازی و آموزش» نامگذاری شدند. پیدایش عوامل هفت گانه در این تحقیق از نظر چند عاملی بودن و گوناگونی ابعاد، با ابعاد چندگانه ارائه شده توسط وحیدا و همکاران (۱۳۸۳)، مرجایی (۱۳۸۳)، قانعی راد و حسینی (۱۳۸۴)، آهنچیان- (۱۳۸۴)، پارک (۲۰۰۶)، گاماس و ویدمن (۲۰۰۷)، بانک جهانی (۲۰۰۸) و اندیشمند (۱۳۸۸) مطابقت دارد. بر اساس یافته‌های تحقیق، مهمترین مؤلفه از دیدگاه داوطلبان و غیر داوطلبان به ترتیب با میانگین (۰/۷۱ ± ۳/۶۲) و (۰/۶۸ ± ۳/۴۵)، عامل اعتماد و کم اهمیت‌ترین عامل با میانگین (۰/۷ ± ۳/۴۱) و (۰/۶۷ ± ۲/۹۴)، عامل مشارکت و کار تیمی بوده است. همچنین زیرمؤلفه اعتماد به دوستان و همسایگان با میانگین (۰/۶۴ ± ۳/۸۵) و (۱/۲۳ ± ۳/۶۸) و نیز زیرمؤلفه تاکید بر همکاری و کار

گروهی با میانگین ($0/61 \pm 3/17$) و ($0/37 \pm 3/02$) به ترتیب با اهمیت‌ترین و کم‌اهمیت‌ترین گویه-های سرمایه اجتماعی داوطلبان و غیر داوطلبان را تشکیل می‌دهند. نتایج پژوهش از نظر وجود نارسایی در مؤلفه ذکر شده با نتایج پژوهش مرجایی (۱۳۸۳)، قانعی راد (۱۳۸۵)، گاماس و ویدمن (۲۰۰۷) و اندیشمند (۱۳۸۸) مطابقت دارد.

۵-۲-۱-۱) عامل مشارکت و کار تیمی

اولین عامل شناخته شده در تحلیل عاملی، «عامل مشارکت و کار تیمی» نامگذاری شد که از آن به عنوان کم‌اهمیت‌ترین عامل در تحقیق حاضر از سوی داوطلبان نام برده شد. این عامل منعکس کننده مشارکت افراد در فعالیت‌ها و تصمیم‌گیری‌ها می‌باشد و بیانگر کنشی هدفمند، ارادی و اختیاری بین کنشگر و محیط اجتماعی است که هم سبب ایجاد رضایت برای فرد می‌شود و هم عامل شکل‌دهی به روابط و سازنده شبکه‌های حمایتی بالقوه است (۲۳). این بعد از سرمایه اجتماعی با عامل‌های عضویت در گروه‌ها و انجمن‌ها، مشارکت و تواناسازی و نیز عامل مدیریت مشارکتی و مشارکت انجمنی اشاره شده توسط مرجایی (۱۳۸۳)، آهنچیان (۱۳۸۴)، ناطق پور و فیروز آبادی (۱۳۸۴)، اندیشمند (۱۳۸۸)، موسوی خورشیدی (۱۳۸۸)، شارع پور (۱۳۹۰) و بانک جهانی به عنوان مؤلفه سرمایه اجتماعی همخوانی دارد. سازمان‌های اثربخش سازمان‌هایی هستند که در آن گروه‌های کاری با یکدیگر مشارکت دارند. این سازمان‌ها با سازمان‌های رقابتی، یعنی جایی که هر کارمند در انجام دادن کارها با یکدیگر به رقابت می‌پردازد، کاملاً تفاوت دارند. سازمان‌های توانمند و اثربخش برای کار گروهی اهمیت خاصی قائل هستند و افراد ضمن کمک به یکدیگر، در حل مشکلات پیچیده تشریک مساعی دارند. آنها نسبت به همکاران محبت می‌ورزند و منافع جمعی را بر منافع شخصی ترجیح می‌دهند و این موضوع در اکثر سازمان‌های داوطلبانه نیز صدق می‌کند.

۵-۲-۱-۲) عامل تعهد

عامل دوم «تعهد» نامیده شد که اقتباس نام آن تأیید کننده ابعاد معرفی شده توسط وحیدا و همکاران (۱۳۸۳)، فیضی (۱۳۸۳)، قانعی‌راد و حسینی (۱۳۸۴)، آهنچیان (۱۳۸۴)، پارک (۲۰۰۶)، گاماس و ویدمن (۲۰۰۷)، بانک جهانی (۲۰۰۸) و اندیشمند (۱۳۸۸) است. مفهوم این عامل به احساس تعهدی برمی‌گردد که افراد در قبال منافع، خدمات و آموزه‌هایی که از سازمان خود دریافت نموده‌اند، دارند. این بعد به ماهیت روابط در یک سازمان اشاره دارد؛ در واقع تعهد منتج از اتفاقاتی است که در دوران تحصیلی دانشجویان با افراد و سازمان (دانشگاه) ایجاد می‌شود. عشق و علاقه داوطلبان به ماندن با سازمان، یا التزام آنها برای تداوم بخشیدن به عضویت خود در سازمان، به وجود روابطی مملو از اعتماد و احترام متقابل و احساس یگانگی و انسجام و صمیمیت، و روابط تبادلی مثبت منوط است. بر اساس پژوهش‌های انجام گرفته، افراد متعهد، به سازمان احساس تعلق بیشتری دارند و به تعقیب اهداف سازمان و انجام فعالیت‌های آن - نه فقط در چارچوب قراردادهای رسمی، بلکه فراتر از آن - تمایل نشان می‌دهند و مایلند که به عنوان عضوی از سازمان به رابطه خود با سازمان ادامه دهند. بر اساس یک رابطه تبادلی، وقتی عضویت سازمانی برای داوطلبان، طیف گسترده‌ای از منابع، از جمله موقعیت و مرتبه اجتماعی و حمایت شخصی را فراهم می‌کند، داوطلبان، این منابع را با وفاداری و تعهد بیشتر خود به سازمان جبران می‌کنند.

۵-۲-۱-۳) عامل کمک و همیاری

عامل دیگری که به عنوان مؤلفه سوم سرمایه اجتماعی شناخته شد عامل «کمک و همیاری» بود که با مؤلفه همکاری و نفع عمومی، عامل دوستی و پشتیبانی گروهی، همکاری داوطلبانه (مشارکت داوطلبانه) و فعالیت‌های داوطلبانه اشاره شده توسط اندیشمند (۱۳۸۸)، آهنچیان (۱۳۸۴)، موسوی خورشیدی (۱۳۸۸) و شارع پور (۱۳۹۰) مطابقت دارد. این عامل بیانگر فعالیت‌های داوطلبانه افراد به منظور کمک به دیگران است که با انگیزه خیرخواهی و دگرخواهی و در جهت منافع عمومی انجام

می پذیرد. عامل فوق، بر همکاری و مشارکت خودجوش اعضای سازمان (دانشجویان داوطلب) در روند فعالیت آن مبتنی است و می‌خواهد از ایده‌ها و نظریات نیروهای داوطلب در جهت رفع مشکلات سازمانی بهره جوید. همیاری وسیع‌تر، زمینه ایجاد اعتماد بیشتر را در بین اعضای یک سازمان فراهم می‌آورد.

۵-۲-۱-۴) عامل اعتماد

عامل «اعتماد» یکی دیگر از عوامل شناخته شده است که به عنوان مهمترین بعد سرمایه اجتماعی معرفی گردید. این مؤلفه سرمایه اجتماعی نشان‌دهنده میزان اعتماد در فضای تعاملات میان افراد است و در برگرنده اعتماد به دوستان، همکاران و اعضای خانواده می‌باشد و در حالت کلی میزان اعتماد موجود در خانواده و کل سازمان را نشان می‌دهد. اعتماد زمینه ساز مشارکت، همکاری تعاملات و کنش‌های گروهی میان اعضاء در گروه های اجتماعی شده و منجر به گسترش و تسهیل روابط اجتماعی فرد با سایر افراد جامعه می‌شود (۲۱). این عامل با عامل‌های اعتماد و همبستگی اندیشمند (۱۳۸۸)، اعتماد اجتماعی شارع پور (۱۳۹۰) و دلانی (۲۰۰۵)، عامل اعتماد ماتوری و مون (۲۰۰۷)، روشنفکر و ذکایی (۱۳۸۵)، وحیدا و همکاران (۱۳۸۳)، فیضی (۱۳۸۳)، قانع‌راد و حسینی (۱۳۸۴)، آهنچیان (۱۳۸۴)، پارک (۲۰۰۶)، گاماس و ویدمن (۲۰۰۷)، هزار جریبی و لهراسبی (۱۳۹۰) و بانک جهانی (۲۰۰۸) تطابق کامل دارد. عامل اعتماد در بین افراد داوطلب سازمان‌های ورزشی را می‌توان نشان از ابزاری قدرتمند برای جایگزینی قوانین و مقررات رسمی مابین کارکنان و سازمان بیان و تفسیر نمود. اعتماد برای شروع هر رابطه متعهدانه، به ویژه رابطه داوطلبان با سازمان، و نیز توسعه و بهبود روابط ضرورت دارد. در واقع، اعتماد در تعیین تعهد سازمانی داوطلبان نقش مهمی ایفا می‌کند که میزان آن بر اساس تجارب گذشته شرکای رابطه از همدیگر، و نیز انتظارات آنها از تبادلات در آینده قرار دارد. اگر دانشجویان و داوطلبان احساس نمایند که سازمان به

آنها احترام می‌گذارد، به آنها بها می‌دهد و از کوشش‌های آنان برای تحقق اهداف سازمان سپاسگزاری می‌کند، آنها این شیوه رفتاری سازمان را با رابطه تبادلی مملو از اعتماد و تعهد به آن جبران می‌کنند.

۵-۲-۱-۵) عامل هویت

عامل پنجم «هویت» شناخته شد که با عامل‌های مطرح شده توسط صیدایی (۱۳۸۸)، اندیشمند (۱۳۸۸)، علوی (۱۳۸۹) و فلورا (۱۹۹۹) همخوانی دارد. عامل هویت اشاره به هنجارها و ارزش‌ها دارد. به عبارتی عامل هویت به این نکته اشاره می‌کند که افراد تا چه اندازه دارای ارزش‌ها و بینش‌های مشترک بوده و قادر به کار با دیگران هستند و تا چه حد شناختی کافی از خود و دیگران دارند. این عامل در سطح خرد و میانی با زیرساخت‌های ارزشی و تعاملی سازمان در ارتباط است و در سطح کلان با زیر ساخت‌های مراوده‌ای و ارتباط اجتماعی، ارتباط دارد. هویت، فرایندی است که طی آن دواطلب خود را به عنوان فردی در کنار فرد یا گروهی از افراد دیگر می‌بیند. این فرایند می‌تواند منتج از عضویت فرد در گروه باشد و یا نتیجه عملکرد گروه به عنوان "مرجع" برای آن فرد باشد که مطابق هنجار گروه مرجع، فرد ارزش‌ها و استانداردهای سایر افراد یا گروه‌ها را به عنوان چهارچوبی برای انطباق خود بر می‌گزیند. هویت با گروه موجب افزایش نتایج و فرایندهای جمعی می‌شود و از طریق فرایند هویت‌سازی می‌توان به نوعی به سرمایه اجتماعی دست یافت و زمانی که این فرآیند ایجاد می‌شود، شانس تبادل اطلاعات و ارزیابی صحیح آنها نیز افزایش پیدا می‌کند.

۵-۲-۱-۶) عامل اطلاعات و آگاهی

عامل ششم، عامل «اطلاعات و آگاهی» نامگذاری شد. این عامل با ابعاد معرفی شده توسط افه و فوش (۲۰۰۲)، فیروز آبادی (۱۳۸۴)، اندیشمند (۱۳۸۸)، جعفری نیا (۱۳۹۰)، رستمی و همکاران (۱۳۹۰) و مرجایی (۱۳۸۳) همخوانی دارد و بیانگر اطلاع از گروه، جامعه و اعضای جامعه است که شامل مجموعه‌ای از افکار، عقاید و حساسیت نسبت به زندگی و توجه به هر آنچه که در وسیعترین معنا به امور عمومی، اعم از سیاسی و یا اجتماعی مربوط می‌شود، است. اطلاعات و آگاهی

از پیش شرط‌های اعتماد تلقی شده و از شرط‌های لازم جهت مشارکت می‌باشد (۲۱). آگاهی و دانایی یک گروه به مراتب بیش از آگاهی و دانایی هر فرد است. افزایش عملکرد، بهره‌وری، کیفیت ارائه خدمات، آزادی عمل، امکان رشد و کسب سود برای اعضا، کاهش هزینه‌ها و افزایش نوآوری و خلاقیت، همه و همه از مزایای کار تیمی و گروهی است که در سازمان‌های داوطلبانه به وفور دیده می‌شود. شبکه‌های اجتماعی از جمله؛ انجمن‌های ورزشی، جریان گردش و مبادله اطلاعات را تسریع و تسهیل کرده و باعث می‌شوند اطلاعات مفیدی برای تصمیم‌گیری بهتر در اختیار افراد قرار گیرد.

۵-۲-۱-۷) عامل توانمند سازی و آموزش

آخرین عاملی که در این تحقیق مورد شناسایی قرار گرفت، «عامل توانمند سازی و آموزش» نامگذاری شد. این بعد از سرمایه اجتماعی شامل فرآیندی است که افراد جامعه از راه آن از نیازها و خواسته‌های خود آگاه شده، نوعی خود اتکایی و اعتماد به نفس را برای برطرف کردن آن نیازها بدست می‌آورند و بر اساس آن از توانایی‌های لازم برای تحقق هدفهای خود برخوردار می‌شوند. این عامل با عوامل معرفی شده توسط اندیشمندان (۱۳۸۸)، آهنچیان (۱۳۸۴)، مرجایی (۱۳۸۳)، قانع‌راد و حسینی (۱۳۸۴)، پارک (۲۰۰۶)، گاماس و ویدمن (۲۰۰۷) و بانک جهانی (۲۰۰۸) مطابقت دارد. در بحث سرمایه اجتماعی هدف کلی در واقع توانمند ساختن و فعلیت بخشیدن به توان افراد در قالب شکل‌ها و شبکه فعالیت‌های اجتماعی است؛ بنابراین چالش اصلی، چالش نیروی انسانی دانا و توانا است. افراد داوطلب به عنوان بخشی از نیروی انسانی در سازمان‌ها، نقش مهمی در هماهنگی سایر عوامل به عهده دارند؛ از اینرو، منابع انسانی، نقش اساسی در رشد، پویایی و بالندگی و یا شکست و نابودی سازمان‌ها دارند. اهمیت نیروی انسانی به عنوان مهم‌ترین عامل در زنجیره عملیاتی هر سازمان مدتهاست که به اثبات رسیده و سازمان‌هایی که موفقیت‌های چشمگیری داشته‌اند، توجه به این موضوع را، سرلوحه کارهای خویش قرار داده‌اند. نیروهای جوان و خلاق داوطلب در دانشگاه‌ها؛ کارهای بزرگ را بر کارهای روزمره و جرأت را بر احتیاط و آزادی عمل را بر وابستگی ترجیح می‌دهند. آنان

بدون ترس و وا همه نقطه نظرهای خود را آزادانه بیان می‌کنند، بر اساس باور و عقیده درونی و از روی اشتیاق کار می‌کنند، نه بر اساس فشاری که از بیرون بر آنها تحمیل می‌شود. مسئولیت اقدامات خود را به عهده می‌گیرند و پاسخگوی عملکرد خود می‌باشند.

۳-۵) مقایسه ابعاد سرمایه اجتماعی در بین داوطلبان و غیر داوطلبان به تفکیک جنسیت

در این بخش به مقایسه تک تک ابعاد سرمایه اجتماعی در بین داوطلبان و غیر داوطلبان به تفکیک جنسیت پرداخته می‌شود.

بر اساس یافته‌های تحقیق و با استناد به نتیجه آزمون t تنها در مولفه مشارکت و کار تیمی بین گروه دختران و پسران تفاوت معناداری وجود دارد به طوریکه در سطح اطمینان ۹۵ درصد، تفاوت معناداری بین مشارکت و کار تیمی دختران و پسران وجود دارد. با توجه به اینکه مقدار میانگین گروه پسران از دختران بیشتر بوده و اختلاف میانگین‌ها مثبت می‌باشد، میزان مشارکت و کار تیمی پسران از دختران به طور کلی بیشتر است. اما در سایر مولفه‌های سرمایه اجتماعی تفاوت معناداری بین دو گروه مشاهده نگردید. نتایج از نظر وجود تفاوت در مولفه مذکور با نتایج پژوهش باستانی و همکاران (۱۳۸۵) مطابقت دارد. در این رابطه شاید بتوان گفت که تفاوت‌های جنسیتی و تاثیر آن بر میزان مشارکت افراد جامعه بیانگر آن است که جنسیت فی نفسه تفاوتی را به لحاظ سرمایه اجتماعی بین زنان و مردان ایجاد نمی‌کند، موقعیت‌ها یا به عبارتی فرصت‌ها و محدودیت‌هایی که به لحاظ جنسیت برای فرد ایجاد می‌گردد از اهمیت برخوردار است. مرد بودن و زن بودن در جامعه موقعیت‌های متفاوتی را برای افراد فراهم می‌کند و با توجه به جنسیتی بودن بازار کار و اشتغال و نابرابری‌ها و تبعیضاتی که بین زنان و مردان اعمال می‌شود، مردان از فرصت‌های بیشتری که شغل برای آنها فراهم می‌کند بهره‌مند می‌گردند. تفاوت‌هایی که این موقعیت‌ها در زندگی بر زنان و مردان به وجود می‌آورد همواره به جداسدن قلمرو زنان از مردان در اجتماع منجر می‌شود و جهان اجتماعی آنان را از هم متمایز می‌سازد که این تفکیک جنسیتی در جامعه موجب تفکیک شبکه‌های اجتماع زنان و

مردان نیز می‌گردد و بیش از پیش آنان را از هم متفاوت می‌سازد. اگر جامعه‌ای امکانات و فرصت‌های برابری را بین زنان و مردان توزیع کند و در حوزه‌های مختلف بدون توجه به جنسیت فرد و بر مبنای توانایی و شایستگی‌های فردی عمل نماید ما شاهد سرمایه اجتماعی و مشارکت یکسانی بین زنان و مردان خواهیم بود.

۴-۵) مقایسه وضعیت سرمایه اجتماعی داوطلبان و غیر داوطلبان

با استناد به نتایج آزمون t در خصوص تفاوت میزان سرمایه اجتماعی داوطلبان و غیر داوطلبان باید اذعان داشت با سطح اطمینان ۹۵ درصد تفاوت آماری معناداری بین وضعیت سرمایه اجتماعی داوطلبان و غیر داوطلبان انجمن‌های ورزشی وجود دارد. بدین معنی که میانگین سرمایه اجتماعی در بین دو گروه کاملاً متفاوت است. از اینرو فرض H_0 مبنی بر عدم تفاوت سرمایه اجتماعی میان دو گروه داوطلبان و غیر داوطلبان رد شده و فرض H_1 تایید می‌گردد. از طرفی مقایسه ارقام میانگین این دو گروه حاکی از آن است که سرمایه اجتماعی داوطلبان از غیرداوطلبان بیشتر است. یافته‌ها از نظر تفاوت سرمایه اجتماعی داوطلبان و غیرداوطلبان با نتایج موسوی خورشیدی (۱۳۸۸) مطابقت کامل دارد. شاید بتوان علت این تفاوت را حضور داوطلبان در فعالیت‌های اجتماعی (انجمن‌های ورزشی) و دامنه گسترده ارتباطات آنها دانست. از آنجاییکه از جمله کارکردهای اجتماعی فعالیت‌های داوطلبانه ورزشی؛ افزایش ارتباطات اجتماعی، کسب مهارت‌های اجتماعی و شکل‌گیری هویت اجتماعی افراد می‌باشد که این موارد خود نیز از زیرشاخه‌های بعد ساختاری سرمایه اجتماعی هستند، از اینرو عضویت در انجمن‌های ورزشی (داوطلبی در ورزش) را می‌توان بعنوان یکی از عوامل تأثیرگذار بر سرمایه اجتماعی قلمداد نمود.

بنابراین یافته‌های تحقیق حاضر نظریه کلمن و پاتنام را مبنی بر بازدهی بیشتر سرمایه اجتماعی در سطح کلان و جمعی، تایید می‌نماید. آنها معتقدند سرمایه اجتماعی منبعی است که کنش‌های

جمعی (همکاری داوطلبانه ورزشی) را تسهیل می‌نماید و هدف آن تامین سرمایه انسانی است. در پایان بر اساس نتایج حاصل از این تحقیق، پیشنهادهای ارائه می‌گردد.

۵-۵) پیشنهادها

در این بخش بر اساس یافته‌های تحقیق پیشنهادهای کاربردی برای مدیران سازمان‌های ورزشی، علی‌الخصوص مدیران تربیت بدنی دانشگاه‌ها ارائه می‌شود. همچنین برای بررسی بیشتر ابعاد سرمایه اجتماعی مواردی برای تحقیقات آتی به محققان پیشنهاد می‌گردد.

۵-۵-۱) پیشنهادهای کاربردی

✓ متغیرهای (سوالات) اکتشافی در تحقیق حاضر می‌توانند به عنوان شاخصی برای ارزیابی سرمایه اجتماعی داوطلبان جدیدالورود باشد. این پژوهش پیشنهاد می‌کند که مدیران سازمان‌های ورزشی در هنگام جذب و به کارگیری نیروهای داوطلب جهت فعالیت در عرصه ورزش کشور به شاخص سرمایه اجتماعی و عامل‌های مرتبط با آن، خصوصاً عامل اعتماد که نقش مهم و تعیین کننده‌ای را دارا می‌باشد، توجه خاص نمایند.

✓ با مشخص شدن عامل اعتماد به عنوان با اهمیت ترین عامل سرمایه اجتماعی داوطلبان، ادارات تربیت بدنی دانشگاه‌ها می‌توانند همانند کارمندان حقوق بگیر به داوطلبان اعتماد نموده و بخشی از وظایف سازمان را به آنان محول نمایند این درحالیست که هزینه به کار-گیری نیروهای داوطلب به مراتب کمتر از کارکنان رسمی ادارات بوده و حتی در برخی موارد نیز رایگان است.

✓ به مدیران سازمان‌های ورزشی پیشنهاد می‌شود بر اساس سرمایه اجتماعی افراد آنها را تشویق و حمایت نمایند.

✓ پیشنهاد می‌شود با توجه به وجود نارسایی در تشکیل تیم‌های کاری و فعالیت‌های گروهی در بین نیروهای داوطلب و نیز اهمیت این عوامل در افزایش بهره‌وری و کارایی سازمان، بستر

مناسبی جهت پیاده‌سازی فرهنگ مشارکت و تصمیم‌گیری گروهی داوطلبان در برنامه‌های استراتژیک سازمان فراهم آید.

✓ نتایج این تحقیق می‌تواند به مدیران سازمان‌های ورزشی، هماهنگ‌کننده‌های داوطلبان و نیز بازاریابان داوطلبی در جهت جذب، بکارگیری و حفظ نیروهای داوطلب کمک فراوانی نماید.

✓ استخدام یک کارشناس یا هماهنگ‌کننده امور انجمن‌های ورزشی (داوطلبان) در دانشگاه‌ها برای جذب، آموزش، نظارت و ارزیابی داوطلبان و همچنین ارائه استراتژی‌هایی برای نگهداری آنها.

✓ پیشنهاد می‌شود کارگاه‌هایی آموزشی ویژه‌ای در خصوص مردم‌داری، سرمایه اجتماعی، جامعه مدنی و فعالیت‌های داوطلبانه برای غیر داوطلبان برگزار شود.

✓ گسترش تشکلهای و انجمن‌های داوطلبانه و غیررسمی در دانشگاه‌ها و تقویت روحیه داوطلبی به منظور افزایش سرمایه اجتماعی جامعه.

✓ ایجاد شرایطی یکسان و برابر جهت مشارکت زنان در بخش ورزش بر اساس توانایی‌ها و شایستگی‌ها، بدون در نظر گرفتن تفاوت‌های جنسیتی

✓ توجه به موانع سازمانی جهت جذب نیروهای داوطلب و اشاعه‌ی فرهنگ داوطلبی در ورزش مانند

- ایجاد محیطی سالم و مطمئن در فضای ورزش دانشگاه‌ها برای ورود داوطلبان
- ایجاد فرصت‌های کاری برابر به دانشجویان در انجمن‌های ورزشی
- استفاده از پوشش بیمه‌ای مناسب برای داوطلبان در حد امکان
- بازپرداخت هزینه‌های مرتبط دانشجویان با فعالیت‌های داوطلبانه
- ارائه خط مشی و سیاست‌های سازمان به داوطلبان عضو انجمن‌های ورزشی
- حمایت از داوطلبان به منظور ارزش نهادن به فعالیت‌های آنان (استفاده از مشوق‌ها)

۵-۵-۲) پیشنهاد های پژوهشی

- ✓ تحلیل و مدل سازی سرمایه اجتماعی داوطلبان و غیر داوطلبان
- ✓ بررسی سرمایه اجتماعی در بین داوطلبان رویدادهای ورزشی (داوطلبان مقطعی)
- ✓ بررسی سرمایه اجتماعی داوطلبان و کارکنان رسمی و حقوق بگیر بخش ورزش
- ✓ بررسی سرمایه اجتماعی داوطلبان ورزشی با داوطلبان اورژانسی (هلال احمر)
- ✓ بررسی رابطه سرمایه اجتماعی داوطلبان با سایر ابعاد رفتار سازمانی مانند رفتار شهروندی

سازمانی

پیوستها

پیوست الف) پرسشنامه اطلاعات جمعیت شناختی

پاسخ دهنده گرامی

با سلام و احترام، پرسشنامه ای که پیش رو دارید بمنظور جمع آوری اطلاعات مورد نیاز یک پژوهش دانشگاهی تنظیم شده است که هدف آن بررسی سرمایه اجتماعی داوطلبان و غیر داوطلبان در انجمن‌های ورزشی دانشگاه‌ها می باشد. با توجه به اینکه یکی از ارکان مهم در پژوهش حفظ اصول اخلاقی می باشد، نظرات شما عزیزان کاملاً محرمانه خواهد بود و فقط پژوهشگر به مطالعه و بررسی آنها می پردازد. لذا خواهشمند است با آسودگی خاطر و اطمینان کامل سوالات را مطالعه و پاسخ مورد نظر را مرقوم فرمایید. پیشاپیش از همکاری صمیمانه شما کمال سپاس و تشکر را دارم.

امیر اکبری
دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت ورزشی

الف) مشخصات فردی

سن: ..... سال

مقطع تحصیلی:

الف) کارشناسی ب) کارشناسی ارشد ج) دکتری

وضعیت تاهل:

جنسیت:

الف) مجرد ب) متاهل

الف) مرد ب) زن

پیوست ب) پرسشنامه سرمایه اجتماعی

شماره	سوالات	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم
۱	تا چه حد در تصمیم گیری های گروه شرکت می کنید؟					
۲	شما چقدر بر کارهای گروهی تاکید دارید؟					
۳	چقدر حاضرید دانش خود را فراتر از وظیفه سازمانی در اختیار دیگران قرار دهید؟					
۴	شما تا چه حد وظایف کاری خود را بدون گوشزد دیگران انجام می دهید؟					
۵	چقدر حاضرید در فعالیت های سازمانی به صورت داوطلبانه همکاری کنید؟					
۶	تا چه حد تمایل دارید به گروه یا سازمانی که هدف اصلی آن کمک به مردم در مواقع ضروری است پیوسته و عضو شوید؟					
۷	اگر کاری را به دیگران واگذار کنید چقدر فکر می کنید آن کار درست انجام شود؟					
۸	چقدر با این جمله موافق هستید: «اگر می خواهی کاری درست انجام شود خودت آن کار را انجام بده».					
۹	به نظر شما، آیا می توان در مواجهه شدن با مردم به آنها اعتماد کرد؟					
۱۰	تا چه حد به همسایگان دوستان و بستگان خود اعتماد دارید؟					
۱۱	چقدر خودتان را می شناسید؟					
۱۲	معمولاً تا چه حد خودتان را یک فرد موفق و شاد می دانید؟					
۱۳	اطلاعات شما برای اخذ تصمیمات مهم در زندگی چقدر است؟					
۱۴	ارزش های کاری شما چقدر بر کارهای گروهی و همکاری تاکید دارد؟					
۱۵	اگر دانشگاه یا انجمن شما در یک روز تعطیل نیاز به همکاری شما داشته باشد، چقدر حاضر به همکاری هستید؟					
۱۶	چقدر برای تحقق اهداف جامعه با دیگران همکاری می کنید؟					
۱۷	چقدر احساس می کنید در حوزه ای که در آن فعالیت دارید لیاقت و شایستگی هستید؟					
۱۸	چقدر اطمینان دارید کار شما را دیگران نیز می توانند انجام دهند؟					
۱۹	چقدر اعتماد دارید که دیگران قصد ضربه زدن به شما را ندارند؟					
۲۰	تا چه حد احساس می کنید که جزئی از جامعه هستید و جامعه برای شما ارزش قائل است؟					
۲۱	تا چه اندازه از منابع اطلاعاتی (راديو، تلویزیون، روزنامه و ...) استفاده می کنید؟					
۲۲	تا چه حد خود را عضوی از یک تیم یا گروه در کارتان می دانید؟					
۲۳	چقدر فعالیت و حضور شما در دانشگاه و گروهی که در آن فعالیت می کنید مایه مباهات و افتخار شماست؟					
۲۴	به نظر شما در انجمن و گروهی که شما در آن فعالیت می کنید چقدر نسبت به اهداف و مأموریت های گروه، تعهد به کار وجود دارد؟					
۲۵	چقدر حاضرید از نظر زمانی یا مالی به پروژه ای کمک کنید که به طور مستقیم به شما یا خانواده شما سود نمی رساند، اما به نفع افراد بسیاری در سازمان است؟					
۲۶	چقدر با این جمله موافق هستید: «عده ای عقیده دارند، هنگامی که به دیگران کمک می کنیم، در واقع به خودمان کمک کرده ایم و در آینده آن ها نیز به ما کمک می کنند»					

پیوست (ج) اسامی دانشگاه های منتخب

*****

۱. دانشگاه منابع طبیعی گرگان
۲. دانشگاه الزهرا
۳. دانشگاه اراک
۴. دانشگاه سیستان و بلوچستان
۵. دانشگاه تربیت معلم
۶. دانشگاه ارومیه
۷. دانشگاه بوعلی سینا همدان
۸. دانشگاه تربیت مدرس
۹. دانشگاه شیراز
۱۰. دانشگاه فردوسی مشهد

منابع و ماخذ

منابع

۱. آزاد ارمکی، ت و کمالی، الف، (۱۳۸۳). "اعتماد، اجتماع و جنسیت، بررسی تطبیقی اعتماد متقابل در بین دو جنس"، مجله جامعه شناسی ایران، شماره ۱، دوره پنجم، ص ۳.
۲. آهنچیان، ن، (۱۳۸۵). "رهبری دانشگاهی و سرمایه اجتماعی، رویکردی جامعه‌شناختی به مدیریت آموزش عالی"، فصلنامه اندیشه‌های نوین تربیتی، شماره ۳، ص ۳۹.
۳. اجاقلو، س و زاهدی، م، (۱۳۸۴). "بررسی اعتماد اجتماعی و عوامل موثر بر آن در بین ساکنان شهر زنجان"، مجله جامعه شناسی ایران، شماره ۴، دوره ششم، ص ۹۲.
۴. اجتهادی، م، (۱۳۸۶). "سرمایه اجتماعی". پژوهشنامه علوم انسانی، شماره ۵۳، ص ۴۰۵.
۵. ازکیا، م، (۱۳۷۴). "مقدمه ای بر جامعه شناسی توسعه روستایی"، انتشارات اطلاعات، تهران، ص ۵۷.
۶. ازکیا، م و غفاری، غ، (۱۳۸۰). "بررسی رابطه بین اعتماد و مشارکت اجتماعی در نواحی روستایی شهر کاشان"، فصلنامه علوم اجتماعی، شماره ۱۷، ص ۹۹.
۷. امیر کافی، م (۱۳۷۴). پایان نامه کارشناسی ارشد: "اعتماد اجتماعی و عوامل موثر بر آن"، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه شهید بهشتی.
۸. الوانی، م و شیروانی، ع، (۱۳۸۲). "سرمایه اجتماعی (مفاهیم، نظریه‌ها و کاربردها)"، انتشارات مانی، تهران.
۹. اندام، ر. (۱۳۸۷). رساله دکتری: "تحلیل و مدلسازی انگیزه‌ها و موانع داوطلب در ورزش"، دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی، دانشگاه گیلان.
۱۰. اندیشمند، و، (۱۳۸۸). "شناسایی مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی در دانشگاه‌ها به منظور ارائه مدلی جهت ارتقاء آن"، فصلنامه رهبری و مدیریت آموزشی، شماره ۲، ص ۹.

۱۱. اینگلهارت، ر، (۱۳۷۴). "تحول فرهنگی در جوامع پیشرفته صنعتی"، مریم وتر، انتشارات کویر، تهران، ص ۲۴
۱۲. بوردیو، پ، (۱۳۸۵). "سرمایه اجتماعی (اعتماد، دموکراسی و توسعه)"، به کوشش کیان تاجبخش ترجمه افشین خاکباز و حسن پویان، نشر شیرازه، تهران، چاپ دوم، ص ۱۶۵
۱۳. پاتنام، ر، (۱۳۸۰) "دموکراسی و سنت های مدنی"، محمد تقی دلفروز، انتشارات غدیر(اسلام)، تهران، ص ۲۸۹
۱۴. توسلی، غ و موسوی، م، (۱۳۸۴). "مفهوم سرمایه در نظریات کلاسیک و جدید با تاکید بر نظریه های سرمایه فصلنامه علوم اجتماعی، شماره ۲۶، ص ۳.
۱۵. حمیدی، م، (۱۳۸۷). "مدیریت و طرز اجرای مسابقات ورزشی"، چاپ چهارم، بامداد کتاب، تهران، ص ۶۵.
۱۶. رحمانی فیروزجاه، ع. شارع پور، م و رضایی پاشا، ص. (۱۳۹۰). "سنجش تمایز سرمایه اجتماعی جوانان با محوریت مشارکت ورزشی، مطالعه موردی دانشجویان ورزشکار و غیر ورزشکار دانشگاه مازندران"، فصلنامه جامعه‌شناسی مطالعات جوانان، شماره ۲، ص ۳۷.
۱۷. روشنفکر، پ، (۱۳۸۴). "سرمایه اجتماعی، مدنیت و عملکرد نهایی"، نشریه جامعه شناسی و علوم اجتماعی، شماره ۲۹، ص ۴۱.
۱۸. روشنفکر، پ و ذکایی، م. (۱۳۸۵). "جوانان، سرمایه اجتماعی و رفتار های داوطلبانه"، فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، شماره ۲۳، ص ۱۱۳.
۱۹. سعادت، ر، (۱۳۸۵). "تخمین سطح و توزیع سرمایه اجتماعی استان‌ها"، فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، شماره ۲۳، ص ۱۷۳.
۲۰. شادی طلب، ژ، (۱۳۸۳). "توسعه عقب ماندگی زنان در ایران"، فصلنامه انجمن جامعه شناسی ایران، شماره ۱، ص ۲۶۱.

۲۱. شارع پور، م، (۱۳۸۳). "ابعاد و کار نمود های سرمایه اجتماعی و پیامدهای حاصل از فرسایش آن در مسائل اجتماعی ایران"، انجمن جامعه شناسی ایران، نشر آگه، ص ۳.
۲۲. شارع پور، م و حسینی راد، ع، (۱۳۸۷). "بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و مشارکت ورزشی"، نشریه حرکت، شماره ۳۷، ص ۱۳۱.
۲۳. شاه حسینی، م، (۱۳۸۲). "مطالعه و بررسی تاثیر سرمایه اجتماعی در عملکرد انجمن های اعتبار گردشی زنان در سال ۱۳۸۱". پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران.
۲۴. عبدالهی، م و موسوی، م، (۱۳۸۷). "سرمایه اجتماعی در ایران وضعیت موجود دورنمای آینده و امکان شناسی گذار"، فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، سال ششم، شماره ۲۵، ص ۲۱۲.
۲۵. غفاری، غ، (۱۳۸۰). "تبیین عوامل اجتماعی و فرهنگی موثر بر مشارکت اجتماعی-اقتصادی سازمان یافته به عنوان مکانیسمی برای توسعه روستایی در ایران"، رساله دکتری، دانشگاه تهران.
۲۶. غفاری، غ و نیازی، م، (۱۳۸۶). "جامعه شناسی مشارکت"، نشر نزدیک، چاپ اول، ص ۷۶.
۲۷. فیضی، ط، (۱۳۸۵). "طراحی و تبیین مدل سرمایه اجتماعی دانشگاه پیام نور"، فصلنامه علوم مدیریت ایران، شماره ۱، ص ۳.
۲۸. فوکویاما، ف، (۱۳۸۵). "سرمایه اجتماعی و جامعه مدنی"، کیان تاجبخش، نشر شیرازه، چاپ دوم، ص ۱۱.
۲۹. فیروز آبادی، الف، (۱۳۸۴). "نقد و معرفی کتاب بولینگ تکنفره: فروپاشی و احیای مجدد اجتماع آمریکایی"، مجله جامعه شناسی ایران، دوره ششم، شماره ۲، ص ۱۵۶.

۳۰. فیروز آبادی، الف و ایمانی جاجرودی، ح، (۱۳۸۵). "سرمایه اجتماعی و توسعه اقتصادی- اجتماعی در کلان شهر تهران"، فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، سال پنجم، شماره ۲۳، ص ۱۹۷.
۳۱. فیلد، ج، (۱۳۸۵). "سرمایه اجتماعی"، جلال متقی، موسسه عالی پژوهش تامین اجتماعی، چاپ اول، ص ۳۲.
۳۲. قانعی راد، م، (۱۳۸۵). "نقش تعاملات دانشجویان و اساتید در تکوین سرمایه اجتماعی دانشگاه"، مجله جامعه شناسی ایران، شماره ۱، ص ۳.
۳۳. کلاین، پ، (۱۳۸۰). "راهنمای آسان تحلیل عاملی"، سید جلال صدرالسادات و اصغر مینایی، سمت، تهران.
۳۴. کلمن، ج، (۱۳۷۷). "بنیاد های نظریه سرمایه اجتماعی"، منوچهر صبوری، نشر نی، تهران.
۳۵. گائوتری، ه، (۱۳۷۹). "مشارکت در توسعه"، هادی غیرایی و داوود طبائی، انتشارات روش، تهران.
۳۶. محسنی تبریزی، ع، (۱۳۷۶). "بررسی راه های جلب مشارکت مردمی در برنامه های توسعه پایدار کشاورزی در روستاهای منطقه"، موسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران.
۳۷. ناطق پور، م و فیروز آبادی، الف، (۱۳۸۵). "شکل گیری سرمایه اجتماعی و فراتحلیل عوامل موثر بر آن"، فصلنامه علوم اجتماعی، شماره ۲۸، ص ۱۶۶.
۳۸. ناطق پور، م و فیروز آبادی، الف، (۱۳۸۴). "بررسی سرمایه اجتماعی و عوامل موثر بر شکل گیری آن در شهر تهران"، مجله جامعه شناسی ایران، دوره ششم، شماره ۴، ص ۹۱.
۳۹. نوابخش، م و جوانمرد، ک، (۱۳۸۸). "پیشقراولان جامعه شناسی ورزش"، نشریه جامعه شناسی و علوم اجتماعی، شماره ۱۴، ص ۱۳۳.
۴۰. وات، د، (۱۳۸۶). "مدیریت و سازماندهی ورزش"، ابوالفضل فراهانی، انتشارات پیام نور، تهران.

41. Beijing 2008 olympic games official web site, <http://en.beijing2008>
42. Boteeah K.Praveen.Cullen JohnB,Lim Irong.(2004)."Formal Volunteering:Across-National Test".Journal Of World Business,431.
43. Bourdieu, Pierre. (1983). "The Forms of Capital". In: John G. Richardson (ed). Hand book of Theory and Research for the Sociology of Education. New York: Green wood Press. P. 241-258.
44. Cheung-Ming CHAN, A. CHENG, F. (2007). "Social Capital Measures for Volunteer Programmes: the Caring Index and C.A.R". Agency for volunteer service(AVS).
45. Cnaan, R. A, & Goldberg-Glen, R. ST (1991). "Measuring Motivation to Volunteer in Human Services", Journal of Applied Behavioral Science 27(3): 269-284
46. Coleman, J.S.(1988), "Social capital in the creation of human capital". American Journal of Sociology, 94: 95-120.
47. Coleman.J.(1990)."Foundation Of Social Theory".Cambridge Mass"Harvard University Press.
48. Cuskelly,Graham.Hoye Russell And Auld, Chris.(2006)."Working With Voluntrers In Sport:Theory And Practice:Routledge"
49. Delaney, L. Keaney, E. (2005). "Sport and Social Capital in the United Kingdom: Statistical Evidence from National and International Survey Data". Institute for public policy research (ippr).
50. Harry. Jean, Leresque Maurice, Donnelly Peter. (2007)"Sport Volunteerism And Social Capital", Sociology Of Sport Journal, 206.

51. Haydn, Morgan. (2013). " Sport volunteering, active citizenship and social capital enhancement: what role in the 'Big Society'? " International Journal of Sport Policy and Politics.
52. Hermann, Zoltán - Kopasz, Marianna (2011), "The effects of social capital on wage income, a multi-country analysis", Corvinus Journal of Sociology and Social Policy Vol 2, pp. 3-26.
53. Ildikó Dén, Nagy. (2013). " Trust and Social Capital Research in Hungarian Economic Sociology, 1995-2012". A Literature Review".- Corvinus Journal Of Sociology and Social Policy, Vol.4, 113–127.
54. Muthuri, J. N. Matten, D. Moon. J. (2009). "Employee Volunteering and Social Capital: Contributions to Corporate Social Responsibility". British Journal of Management, 20: 75-89.
55. Nan, Lin. (1999). "Building A Network Theory Of Social Capital". In, Nan , Lin, Katern Cook And Ronald S. Burt, Social Capital: Theory And Research, New York: Adlin De Gruyer. 11-12.
56. Nan , Lin, (2001). "Cocial Capital: A Theory Of Cocial Structure And Action", Cam Ridge University Pass, 20.
57. Nicholson Matthew And Hoye, Russell. (2008). "Sport And Social Capital:., Jordan Hill, Oxford OX2 8DP , UK, 30 Corporate Drive, Suite
58. Okun Morrisa. Pugliese , John, Rook, Karen S. (2007). "Unpacking Therelation Between Extraversion And Volunteering In Later Life: The Role Of Social Capital"; Science Direct: 1467-1477.

59. Onyx, J. Leonard, R. (2000), " The relationship between formal and informal volunteering: A social capital framework", ISTR Fifth International Conference.
60. Putnam, Robert. (1993). "The Prosperous Community: Social Capital and Public Life". American Prospect, P. 35-42.
61. Putnam, R. (2000) Bowling A Lone: The Collase And Revial Of American Community. Simon And Schuster ,New York.
62. Uslaner, E.M. (1999), "Trust but verify: Social Capital and Moral Behavior, Social Science". Social Science Information. 38: 29-55.

A study of Social Capital in the Volunteers and Non Volunteers in University sport Associations

Amir Akbari

Abstract

This research aims at assessing social capital of volunteers and non volunteers in universities' sport associations through using exploratory factor analysis method. The methodology is a descriptive –correlation research method. The statistical population of the research is made up of non volunteer and volunteer students who are members of Iranian universities' sport associations among which 520 students(260 volunteer and 260 non volunteer) from 10 universities were selected, on the basis of random cluster sampling, as the research sample. A researcher- made questionnaire was administered to collect data and its content and face validity was already checked and confirmed by an expert university panel. Cronbach's Alpha coefficient was used employed to test the reliability of the questionnaire ($\alpha=0.88$). Then, the method of exploratory factor analysis with a varimax rotation was employed in order to recognize social capital factors and structural validity of the research factors and questionnaire. On this basis, twenty six social capital variables were classified into seven categories. The results show that the most important factor is "trust (3.62 ± 0.71)& (3.45 ± 0.68)" and the least important factor is "partnership and team work (3.41 ± 0.70)& (2.94 ± 0.67)".The research factors to be identified were determined by a combination of the following criteria: a) a pre-specification of the number of factors based on the literature review; b) factors selection based on eigenvalues greater than 1.0 (Kaiser criterion); c) visual inspection on the basis of the scree-plot; d) variance description criterion; and e) comprehensibility of the extracted factors. These seven scales accounted for 77.34%&80.31% of the variance in the item responses and were labeled as "partnership and team work, commitment, cooperation, trust, identification, information and awareness, empowerment and education".

The research suggests that sport organizations should, when using sport volunteers, pay a particular attention to social capital index and its related factors especially to the factor of trust that has a determining role.

Key words: Social capital- Reliance- Volunteering- Partnership. Universities- students